

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Bc. Kateřina Kršková

JAZYKOVĚ ČESKÉ STOLOVÉ SPOLEČNOSTI A ZÁBAVNÍ
SPOLKY NA MORAVĚ A JEJICH MÍSTO V KULTURNÍM
A SPOLEČENSKÉM ŽIVOTĚ ELIT V „DLOUHÉM“ 19.
STOLETÍ

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Oppeltová, Ph.D.

Litovel – Olomouc 2013

Čestné prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem předloženou magisterskou diplomovou prací vypracovala zcela samostatně a veškeré materiály použité k jejímu napsání uvádím v seznamu použitých pramenů a literatury.

Dne 16. srpna 2013

.....

Bc. Kateřina Kršková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí magisterské diplomové práce Mgr. Janě Oppeltové, Ph.D. za cenné rady, ochotu a věnovaný čas.

Mé díky patří rovněž pracovníkům Státního okresního archivu Brno-venkov se sídlem v Rajhradě, Státního okresního archivu v Jihlavě, Státního okresního archivu v Kroměříži, Státního okresního archivu v Olomouci, Státního okresního archivu v Šumperku, Státního okresního archivu Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna, Státního okresního archivu ve Zlíně a Státního okresního archivu Žďár nad Sázavou – pobočka Velké Meziříčí za vstřícnost a odbornou pomoc.

Obsah

Úvod	6
1. Prameny a literatura.....	13
1. 1 Archivní prameny.....	13
1. 1. 1 Státní okresní archiv Brno-venkov se sídlem v Rajhradě	13
1. 1. 2 Státní okresní archiv Jihlava.....	14
1. 1. 3 Státní okresní archiv Kroměříž	14
1. 1. 4 Státní okresní archiv Olomouc.....	15
1. 1. 5 Státní okresní archiv Šumperk.....	15
1. 1. 6 Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna.....	16
1. 1. 7 Státní okresní archiv Zlín.....	16
1. 1. 8 Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou – pobočka Velké Meziříčí.....	17
1. 2 Tištěné prameny a materiály uložené v muzeích	17
1. 3 Literatura	19
2. Rozdíly mezi stolovými společnostmi a zábavními spolky na Moravě.....	21
2. 1 Názvy, „titulatura“ a zápisy ze schůzí.....	22
2. 2 Ceremoniály	25
2. 2. 1 Přijímání nových členů	25
2. 2. 2 Volba nového ministerského sboru.....	27
2. 2. 3 Kontrolní shromáždění a loučení se starým rokem.....	29
2. 3 Erby a řády	29
3. Vznik spolků	32
3. 1 Doba vzniku, účel založení a zakládající členové.....	32
3. 1. 1 Čtenářsko-zábavní klub ve Šlapanicích.....	32
3. 1. 2 Čtenářsko-zábavní klub Svatopluk v Bludově.....	33
3. 1. 3 Vzdělávací a zábavní spolek Omladina v Telči.....	34
3. 1. 4 Čtenářsko-zábavní spolky v Tečovicích a Líšni	34
3. 1. 5 Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem	35

3. 1. 6 Čtenářsko-zábavní spolek vlastenecká Omladina v Měříně	35
3. 1. 7 Knihovni a zábavní spolek v Brtnici	36
3. 1. 8 Čtenářsko-zábavní spolek Sušil v Myslechovicích	37
3. 1. 9 Slavkovské stolové společnosti	37
4. Místa a frekvence setkávání.....	40
4. 1 Hospody a hostince jako místa setkávání aneb „hospodský původ spolků“.....	40
4. 1. 1 Pronajímání extracimer	42
4. 1. 2 Katolický čtenářsko zábavní klub Svatopluk a stavba Národního domu.....	44
4. 2 Frekvence setkávání.....	48
5. Činnost.....	50
5. 1. Pořádání tanečních zábav, plesů, slavností a spolkových večírků	50
5. 2 Sportovní vyžití	54
5. 3. Osvěta.....	57
5. 4 Hudební kultura.....	61
5. 5 Divadelní kultura	64
5. 7 Charitativní a podpůrná činnost a její nacionální podtext. 70	70
6. Členové	74
6. 1 Povinnosti a práva členů.....	75
6. 2 Počet členů.....	76
6. 3 Sociální skladba členstva	77
7. Zánik spolků	81
Závěr	86
Anotace.....	88
Zusammenfassung	89
Seznam použitých pramenů a literatury	90

Úvod

„Dlouhé“ 19. století bylo obdobím mnoha převratných změn, které se dotkly patrně všech oblastí lidské činnosti, podoby společnosti i pohledu na svět. Jejich součástí se stalo také nové pojetí času, v němž byl zřetelně rozlišován čas strávený prací na jedné straně a věnovaný odpočinku a zábavě na straně druhé.

Toto rozlišení se prosadilo díky nové formě organizace práce vyplývající z uplatnění inovací a technických vymožeností, jež přinesla průmyslová revoluce. Zatímco malé dílny domácích tkalců a přadláků provozované v rámci nákladnického systému, na nějž industrializace navázala, tvořily součást rodinných domů, tudíž čas práce a jiné činnosti splývaly v jeden, rychle přibývajících továrny průmyslového věku již vytvářely oddělené místo, kde se jenom pracovalo.¹ Z rozpojení práce a bydlení, které přineslo jasně vymezenou pracovní dobu, a díky novým technologiím, které člověku usnadnily práci, zkrátily dobu nutnou k jejímu vykonání a šetřily síly člověka, se postupně zrodil nový fenomén - volný čas.²

Ještě na počátku 19. století znaly dobu odpočinku a zábavy spíše jen horní vrstvy společnosti, tedy ty, které jí disponovaly již dříve,³ v průběhu století se ale začala týkat i vrstev nižších a ač byla zpočátku žalostně krátká, zvolna si díky zkracující se pracovní době získávala stále větší prostor v jejich životě, aby se na sklonku století stal volný čas běžnou součástí všedního dne.⁴

---

¹ Horská, P. – Maur, E. – Musil, J.: Zrod velkoměsta. Praha 1992, s. 26.

² Lenderová, M.: Dějiny každodennosti „dlouhého 19. století“ II. Život všední a sváteční. Pardubice 2005, s. 88.

³ Tamtéž.

⁴ Vošahlíková, P.: Jak se žilo za časů Františka Josefa I. Praha 1996, s. 261.

Spolu s tím, jak se rozšiřovala kategorie volného času, množily a měnily se také způsoby jak jej trávit. Starý církevní kalendář svátků a slavností určující po staletí dobu a do jisté míry i podobu rozptýlení a zábavy zůstával platný i ve druhé polovině 19. století, stále ve větší míře se ovšem prosazovaly i „světské radovánky,“ které se staly součástí všedních dní.⁵

Vedle forem zábavy, kterým se věnovaly i předchozí generace – „veřejné slavnosti, cirkusy, divadla, hudební produkce, tanec a posezení v hospodě,“⁶ se v souvislosti s rozvojem techniky objevovaly nové způsoby trávení volného času - např. rychlejší a pohodlnější doprava přála rozvoji cestování pro zábavu, sestrojení jízdního kola dalo vzniknout rekreační cyklistice, vynález bratří Lumièreů kočovným a později stálým kinům atd.

Obnovení ústavnosti po roce 1860 vytvořilo v západní části habsburské monarchie, v tzv. Předlitavsku,⁷ prostor pro široký rozvoj občanských aktivit a oživení veřejného života. Ústava z prosince roku 1867 zaručila četná občanská práva, mezi nimi také všeobecné právo shromažďovací a právo spolčovací,⁸ které bylo specifikováno spolkovým zákonem z 15. listopadu 1867.⁹ Nový spolkový zákon přinesl důležitou změnu, kterou představovalo

---

⁵ Vlivem postupující sekularizace se dokonce začal proměňovat i obsah církevních svátků a slavností. Masopustní veselice nabývaly podobu plesů a zábav, hlavní náplní poutí již nebyla slavnostní mše, ale „tanec, nejrůznější podívané či nákup dárků,“ o Velikonocích se pořádaly koncerty se světskou hudbou a divadla se světským námětem, často veselohry. (Lenderová, s. 95, Vošahlíková, s. 220.)

⁶ Vošahlíková, s. 253.

⁷ Po rakousko-uherském vyrovnání se Zalitavsko řídilo vlastním systémem zákonodárství.

⁸ V článku 12 zákona 142/1867 ř. z.

⁹ Zákon č. 134/1867. Netýkal se spolků výrobních, bankovních, kreditních, pojišťovacích, důchodových, spořitelních a zástavních, stejně jako náboženských a živnostenských společenstev, jejichž činnost byla ošetřena starší legislativou z roku 1852, popřípadě pozdějšími zákony. (Drašarová, E.: Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacímu právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 18. století do roku 1918. In: Sborník archivních prací, XI., 1990, 2, s. 297 – 343, s. 299.)

opuštění systému udělování koncesí¹⁰ – napříště již založení nového spolku nebylo podmíněno výslovným povolením ze strany kompetentního orgánu,¹¹ ale bylo možné, pokud tento kompetentní orgán vznik spolku výslovně nezakázal.¹²

Spolkový zákon z roku 1867, který byl zachován v platnosti po celé zbývající období existence Rakouska - Uherska¹³ i po vzniku samostatného československého státu,¹⁴ odrazil významnou změnu v poměru státu ke spolkům.¹⁵ Na základě tohoto legislativního rámce se koncem 19. století stal spolkový život novým fenoménem v oblasti trávení volného času. Od 80. let, kdy spolky začínaly vznikat i na malých městech a dokonce i vesnicích,

---

¹⁰ Podle zákona č. 253 z roku 1852.

¹¹ Kompetentní orgán představovalo „ministerstvo vnitra, které svou výkonnou pravomoc přeneslo na místodržitelství v jednotlivých zemích (v případě Moravy na místodržitelství se sídlem v Brně), a ta pak registrační povinnosti delegovala na jednotlivá okresní hejtmanství.“ (Lenderová, s. 113.) Vedle okresního hejtmanství dohlížela na činnost spolku policejní ředitelství.

¹² Zakladatelé spolku byli pouze povinováni oznámit záměr spolek založit zemské vládě a spolu s tímto oznámením zaslat stanovy, jejichž podobu a náležitosti přesně vymezovaly paragrafy 4 a 5 výše zmíněného spolkového zákona. Pokud do čtyř týdnů od podání oznámení nebyla doručena od příslušných úřadů tzv. písemná zápověď, spolek mohl zahájit činnost. „Zamítavé stanovisko nemohlo být vzneseno svévolně, jinými slovy zápověď směla být vznesena jen tenkrát, když se účel nebo vznik spolku přičil právu nebo když se spolek jevil státu nebezpečným.“ Dále byl spolek povinen okresnímu hejtmanství sdělit do tří dnů po valné hromadě jména osob zasedající ve spolkovém výboru (vedení spolku, které řídilo činnost spolku a zastupovalo jej i navenek) a s 24hodinovým předstihem hejtmanství informovat o pořádání spolkových akcí (zábav, divadel, výletů atd.) (Kladiwa, P. – Pokludová, A. – Kafková, R.: Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914. II. díl, 1. svazek. Ostrava 2008, s. 91.)

¹³ „Následná zákonná opatření již jen doplňovala způsob realizace spolkového práva, případně modifikovala vzhledem k měnícím se potřebám společnosti v oblasti sociálního zákonodárství a v oblasti hospodářské.“ (Drašarová, s. 300.)

¹⁴ Ten jej novelizoval pouze do té míry, pokud bylo nutné zaměnit název státního celku, na jehož území spolky rozvíjely svoji činnost.

¹⁵ Již od počátků, které badatelé kladou do poloviny 18. století, byl spolkový život v habsburské monarchii značně omezován, což koresponduje s výše zmíněným systémem udělování koncesí – podle dvorského výnosu z roku 1764 nesměla být bez povolení panovníka založena žádná asociace. Antagonistický postoj stát postupem času zaujal především vůči politickým spolkům, kterými se cítil být ohrožen, a proto jejich činnost dekretem dvorské kanceláře z roku 1832 zakázal. Protože se ale cíle některých typů spolků (osvětových, charitativních, výrobních) nedostávaly do opozice vůči státní moci, ale naopak byly považovány za všeobecně prospěšné, stát v roce 1817 stanovil zásady podpory „užitečných“, tedy dobročinných, spolků a postupně byly legalizovány i další typy spolků, např. spořitelny a živnostenské spolky. Byla tak nastoupena cesta rozvoje spolkového života, který přerušilo vítězství reakce v revolučních letech 1848/1849 a nástup bachovského absolutismu. (Kladiwa – Pokludová – Kafková, s. 90 – 91; Drašarová, s. 297 – 298.)

vtahoval stále širší vrstvy obyvatelstva a nabízel jim možnost věnovat se nejrůznějším volnočasovým aktivitám, neboť „náplní spolkové činnosti se často stávala právě zábava a různé zájmová i umělecká vyžití.“¹⁶ Zvláště výrazně to platí pro spolky zábavní, jež se v první řadě orientovaly na pobavení svých členů i veřejnosti - pořádáním tanečních zábav a večírků, výletů do přírody, divadel, hudebních a pěveckých koncertů, často také provozováním veřejných knihoven. Představovaly jednu z 28 kategorií spolků, které na konci 19. století rozlišovala rakouská oficiální statistika,¹⁷ jejich činnost ale bývala natolik široká, že se překrývala s činností jiných kategorií zmíněné statistiky, zejména spolků uměleckých, pěveckých, tělovýchovných a čtenářských.

Zábavním spolkům se značně blížily tzv. stolové (resp. stolní) společnosti,¹⁸ s nimiž se setkáváme již v první polovině 19. století. Jednalo o neformální uskupení přátel a známých, kteří se pravidelně scházeli v hostinských zařízeních u jednoho stolu a věnovali se běžnému hovoru, zpěvu, tanci, hry v kostky apod. Po vydání spolkového zákona z roku 1867 právě na jejich tradici navázaly nově zřizované oficiální spolky, což ovšem neznamená, že by v druhé polovině století stolní společnosti vymizely. Působily paralelně s oficiálními spolky – i když výjimečně v ně přerostly -, přičemž jejich činnost nespočívala pouze ve sdružování svých členů k volné zábavě, ale také v pořádání kulturních a společenských akcí pro veřejnost .

---

¹⁶ Vošahlíková, s. 253.

¹⁷ Akciové společnosti, vzdělávací spolky, kasina, zisková a hospodářská družstva, odborné spolky, spolky dobrovolných hasičů, zpěvácké spolky, zábavní spolky, spolky pro podporu živností a obchodu, spolky veteránů, spolky pro podporu v nemoci a pohřební spolky, umělecké spolky, zemědělské spolky, učitelské spolky, čtenářské spolky, hudební spolky, penzijní a zaopatřovací spolky, politické spolky, střelecké spolky, spořitelní spolky, úsporné spolky a spolky pro zakupování losů, stenografické spolky, tělocvičné spolky, okrašlovací spolky, vzájemné pojišťovací spolky, vědecké spolky, dobročinné spolky a ostatní spolky. (Kladiwa – Pokludová – Kafková, s. 92).

¹⁸ Lenderová, s. 117.

Právě jazykově české stolové společnosti působící na Moravě v průběhu „dlouhého“ 19. století jakožto zajímavý fenomén se původně měly stát tématem této práce. Při shromažďování podkladů však vyšlo najevo, že se dostatek pramenů dochoval pouze pro dvě moravské stolové společnosti, z nichž obě vznikly a rozvíjely svoji činnost ve Slavkově u Brna na přelomu 19. a 20. století. Jedná se o Stolovou společnost „Erbovních pánů a dam od Fontány“ a Stolovou společnost „Včela.“ Vzhledem k podobnosti stolových společností a zábavních spolků bylo tedy téma práce rozšířeno i na druhé z jmenovaných, přičemž byl zachován původní záměr soustředit se na český spolkový život na Moravě. Předmětem zájmu této práce se tak vedle zmíněných stolových společností staly tyto spolky: Čtenářsko-zábavní klub ve Šlapanicích, Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk v Bludově, Čtenářsko-zábavní spolek v Tečovicích, Čtenářsko-zábavní klub v Líšni, Vzdělávací a zábavní spolek Omladina v Telči, Čtenářsko-zábavní spolek vlastenecká Omladina v Měříně, Knihovní a zábavní spolek v Brtnici, Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem a Čtenářsko-zábavní spolek Sušil v Myslechovicích.

Současně bylo z výše uvedených důvodů rezignováno na vytvoření zamýšleného katalogu stolových společností, který měl o těchto obsahovat základní informace (vznik, frekvence setkávání, počet členů, zvláštní rituály, zánik apod.), neboť vzhledem k rozsahu dochovaných materiálů dle názoru autorky pozbyl svého smyslu.

Obecný časový rámec práce tvoří „dlouhé“ 19. století, ovšem s ohledem na rozvoj spolkového života, k němuž došlo teprve v poslední čtvrtině století, se práce zaměřuje zejména na období od počátku 80. let 19.

století do roku 1914, v němž většina sledovaných spolků působila, s přesahem do poloviny 20. století, neboť některé spolky svoji činnost po první světové, ba dokonce po druhé světové válce obnovily a zanikly teprve na přelomu 40. a 50. let.

Je jisté, že jazykově českých stolových společností a zábavních spolků existovala v daném období na Moravě celá řada a výše jmenované představují spíše zlomek z celkového počtu, nelze ale říci, že by byly vybrány náhodně. První krok při shromažďování materiálů představovalo pečlivé vyhledávání v databázi *Archivní fondy v ČR* za použití tématické skupiny *Organizace a spolky do roku 1948* s cílem vyhledat všechny na Moravě působící jazykově české stolové společnosti a zábavní spolky, pro které se v archivech dochovalo více pramenů než jen záznam v příslušném spolkovém katastru a úřední korespondence, jež mnoho nevyovídají. Výsledkem byly dvě zmíněné stolové společnosti a 11 zábavních spolků, ve dvou případech se ovšem nejednalo o prameny s velkou výpovědní hodnotou – fond Divadelní a zábavní kroužek v Bedřichovicích¹⁹ obsahoval pouze inventář majetku a fond Zábavní kroužek Vesmír Hrabůvka²⁰ jen pokladní knihu s několika popsanými listy. Proto nebyly tyto dva spolky do práce zařazeny.

Autorka práce je přesvědčena o nepříliš velkém smyslu zaměření se i na spolky, pro něž se nedochovaly téměř žádné prameny, proto si tato práce nečiní nárok na úplnost ve smyslu obsažení všech českých stolových společností a zábavních spolků působících na Moravě v daném období; její cíle jsou jiné. Většině z jmenovaných spolků bylo v literatuře doposud

---

¹⁹ Uložen ve Státním okresním archivu Brno-venkov se sídlem v Rajhradě.

²⁰ Uložen ve Státním okresním archivu Přerov.

věnováno jen málo prostoru, obvykle v podobě jednoho až dvou odstavců. (Výjimku představují pouze Čtenářsko-zábavní spolek vlastenecká Omladina v Měříně a Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk v Bludově, které již byly zpracovány v jiných kvalifikačních pracích.)²¹ Předkládaná práce tak byla psána s cílem poskytnout o jmenovaných spolcích informace týkající se doby a účelu založení, členstva, činnosti, příčinách a době zániku apod., které jistě mají význam pro regionální dějiny, neboť zmíněné spolky se velmi činně angažovaly v kulturním a společenském životě příslušných obcí a někteří jejich členové, většinou zakládající, patřili k lokálním elitám a dnes jsou považováni za významné osobnosti v dějinách daných měst a vesnic.

Současně práce představuje snahu o poskytnutí poněkud obecnějšího náhledu na tento typ spolku (a jemu blízcích se stolových společností), kterému nebyl - ač koncem 19. století patřil k nejrozšířenějším typům spolků²² - v literatuře dosud věnován prostor, a to na základě daných příkladů, proto byly do práce zařazeny také dva výše zmíněné, již zpracované spolky, aby bylo možné obecnější závěry podložit více případy. Z téhož důvodu není práce členěna dle jednotlivých spolků, nýbrž se kapitoly tři až sedm, které tvoří jádro práce, zaměřují vždy na určitý problém (vznik, činnost, členstvo atd.) a v jejich rámci jsou z tohoto hlediska rozebrány (většinou) všechny spolky.

---

²¹ Viz Seznam literatury a pramenů.

²² Kladiwa – Pokludová – Kafková, s. 93.

1. Prameny a literatura

1. 1 Archivní prameny

Prameny využitě pro potřeby této práce tvoří v první řadě fondy přímo se vztahující k činnosti jmenovaných spolků, dále pamětní knihy či kroniky obcí, v nichž spolky působily, a spolkové katastry, uložené v příslušných státních okresních archivech na Moravě. K většině využitých fondů jsou v současnosti zpracovány alespoň prozatímní inventární pomůcky, proto je možné se v nich poměrně dobře orientovat, a vzhledem k relativně nízkému stáří zmíněných pramenů jsou tyto velmi dobře zachované. Jako badatelská překážka při shromažďování pokladů se původně jevila nepřístupnost některých fondů mapujících činnost spolků (fond Omladina Telč, fond Čtenářsko-zábavný spolek Tečovice, fond Vlastenecká Omladina Měřín), ovšem po dohodě s pracovníky daných archivů byly i přesto tyto fondy autorce poskytnuty k nahlédnutí. Protože se práce zabývá českými spolky, jsou i prameny až na drobné výjimky, zastoupené úředními dokumenty psanými v německém jazyce, zaznamenány v češtině.

1. 1. 1 Státní okresní archiv Brno-venkov se sídlem v Rajhradě

Ze zmíněného archivu byl využit fond *Čtenářsko-zábavní klub ve Šlapanicích*, který obsahuje celkem pět inventárních jednotek – tři knihy Pozvání do schůzí z let 1884-1894, 1894-1901, 1901-1906 a dvě knihy členských příspěvků za léta 1883-1898 a 1899-1907. Nejvíce autorce posloužily první tři z jmenovaných, neboť vedle pozvání na výborové schůze a valné hromady obsahují také pozvání na spolkem pořádané výlety,

koncerty, zábavy a jiné akce i s jejich podrobnými programy, dále seznamy členů, informace o podpůrné činnosti apod.

V tomto archivu je rovněž uložen fond *Čtenářsko-zábavní klub v Líšni*, který není příliš rozsáhlý, neboť spolek neměl dlouhého trvání – obsahuje stanovy spolku a spisový materiál informující o činnosti.

Dále byl využit spolkový katastr uložený ve fondu *Okresní úřad Brno-venkov* v kartonu 679 pod inventárním číslem 42a.

1. 1. 2 Státní okresní archiv Jihlava

Vedle spolkového katastru uloženého ve fondu *Okresní úřad Jihlava* byly z jihlavského archivu využity dva fondy. Prvním z nich je fond *Knihovni a zábavní spolek Brtnice*, který zahrnuje dvě knihy protokolů z výborových schůzí a valných hromad z let 1903-1907 a 1908-1928 a rozsáhlý spisový materiál v podobě stanov, úředních i jiných dopisů, plakátů k divadelním představením, zpráv o provozu spolkové knihovny, účtů atd.; poskytuje tak velmi podrobné informace o daném spolku od založení až po jeho rozpuštění.

Druhým je fond *Omladina Telč* s jedinou inventární jednotkou, a sice Zápisní knihou obsahující záznamy z let 1887-1897, přesto je ale zdrojem mnoha informací, neboť podrobné zápisy ze schůzí výboru a valných hromad mimo jiné zahrnují také jednatelské, pokladní, knihovní zprávy v jejich plném znění a seznamy členů.

1. 1. 3 Státní okresní archiv Kroměříž

Zde se nachází fond *Okrašlovací a zábavní spolek Bystřice pod Hostýnem*, který zahrnuje dvě inventární jednotky – stanovy a spisový

materiál v podobě jednatelešských a pokladních zpráv, úřední i jiné korespondence, spolkových výkazů, seznamů členů a členských příspěvků za léta 1888-1911.

1. 1. 4 Státní okresní archiv Olomouc

Z olomouckého archivu byl vedle příslušného spolkového katastru uloženého ve fondu *Okresní úřad Litovel* využit fond *Čtenářsko-zábavní spolek „Sušil“ Myslechovice*, který je tvořen jedinou knihou obsahující zápisy ze schůzí a valných hromad za léta 1899-1911 - tedy za celou dobu existence spolku – které podávají informace o členstvu, spolkem provozované knihovně, pořádaných výletech, zábavách, divadlech i charitativní činnosti.

1. 1. 5 Státní okresní archiv Šumperk

V tomto archivu je uložen fond *Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a OREL, tělovýchovná jednota Bludov* vzniklý v letech 1881-1947. Zahrnuje čtyři knihy – dvě účetní knihy z let 1899-1904 a 1915-1924 a dvě knihy protokolů schůzí výboru a valných hromad za léta 1917-1925 a 1925-1935 – a bohatý spisový materiál, který, ač poměrně nepřehledný, byl z tohoto fondu využit nejvíce. Obsahuje spolkové stanovy, korespondenci, jednatelešské zprávy, účty a smlouvy vztahující se zejména ke stavbě spolkového domu, seznamy členů, inventáře majetku, plakáty k divadelním představením i fotografie.

1. 1. 6 Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna

V archivu ve Slavkově se nachází prameny vztahující se ke dvěma slavkovským stolovým společnostem²³ – „Včela“ a „Erbovní páni a dámy od Fontány.“ Fond *Stolová společnost Včela Slavkov u Brna* zahrnuje dvě inventární jednotky – jednak Zápisní knihu se seznamy členů, zprávami o průběhu a podobě pořádaných akcí, příjmech a vydáních i vztazích mezi členy společnosti. Na druhé straně spisový materiál sestávající z korespondence, zápisů z tzv. Královského koulení, oznámení o konání schůzí výboru a valných hromad, prezenčních listin, jednatelských zpráv a diplomů udělovaných členům k svátku a narozeninám. Podobný typ dokumentů obsahuje i spisový materiál zahrnutý ve fondu *Stolová společnost pánů od fontány Slavkov u Brna*. Tento fond je dále tvořen dvěma knihami – seznamem členů, v němž jsou u každého člena uvedeny také údaje o zaměstnání, datu vstupu a odstoupení ze spolku, a tzv. Fontánským ceremonielem. Ten lze považovat za jeden z nejzajímavějších pramenů použitých v této práci, neboť sestává z popisu komických zvyků, rituálů a jiných zvláštností provázejících činnost této společnosti.

1. 1. 7 Státní okresní archiv Zlín

Ze zlínského archivu byl využit nepříliš rozsáhlý fond *Čtenářsko-zábavní spolek Tečovice* zahrnující stanovy spolku, korespondenci a zprávy o činnosti v časovém rozsahu 1888-1946. Dále také spolkový katastr z fondu *Okresní úřad – okresní národní výbor Zlín*, z fondu *Archiv obce Tečovice*

---

²³ Do databáze *Archivní fondy a sbírky v ČR* je zanesen také fond *Uzavřená společnost u Antonína Vazeničnicka Nový Rousínov*, který by měl obsahovat prameny k této stolové společnosti a rovněž měl být uložen v tomto archivu, ovšem fyzicky neexistuje.

Pamětní kniha a z fondu *Místní národní výbor Tečovice* rovněž Pamětní kniha.

1. 1. 8 Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou – pobočka Velké Meziříčí

Zde je uložen fond *Vlastenecká Omladina Měřín*, který obsahuje knihu protokolů (1893-1903), stanovy a úřední korespondenci (1894-1896). Protože se v roce 1896 spolek „Omladina“ přetváří na Jednotu katolických jinochů a mužů pro Měřín a okolí a fond mapující činnost této katolické jednoty²⁴ obsahuje rovněž informace ke spolku „Omladina,“ byl pro práci využit také. Sestává ze čtyř knih - Pokladní knihy, Knihy na placení měsíčních příspěvků, Seznamu členů a Rozvrhu členstva – pocházejících z let 1893-1904.

Dále posloužily také spolkové katastry uložené ve fondu *Okresní úřad Velké Meziříčí* a *Obecní kronika Měřín* z fondu *Archiv městečka Měřín*.

1. 2 Tištěné prameny a materiály uložené v muzeích

Vedle archivních byly pro potřeby této práce využity také prameny tištěné, zejména dobový regionální tisk – *Severní Morava*, *Vyškovské noviny*, *Pozor*, *Jihlavské listy* a *Selské listy* -, který doplnil informace o některých, jednotlivými spolky pořádaných akcích.

Snaha shromáždit materiály z muzeí se nesečkala s příliš velkým úspěchem. Dotázána byla ohledně případných materiálů tato muzea: Vlastivědné muzeum v Šumperku (ohledně Katolického čtenářsko-

---

²⁴ Fond *Jednota katolických jinochů a mužů pro Měřín a okolí Měřín*.

zábavního klubu Svatopluk v Bludově), Muzeum Litovel (Čtenářsko-zábavní spolek Sušil v Myslechovicích), Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně (Čtenářsko-zábavní spolek v Tečovicích), Městské muzeum Bystřice pod Hostýnem (Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem), Zámek Slavkov-Austerlitz (Stolová společnost Včela a Stolová společnost Erbovních pánů a dam od Fontány ve Slavkově), Muzeum ve Šlapanicích (Čtenářsko-zábavní klub ve Šlapanicích a Čtenářsko-zábavní klub v Líšni), Muzeum Velké Meziříčí (Čtenářsko-zábavní spolek vlastenecká Omladina Měřín).

Ve většině případů nejsou v příslušných muzeích uloženy žádné relevantní materiály a pokud ano, nemají tyto příliš velkou vypovídací hodnotu. Muzeum v Telči má ve svých fondech uloženo pouze několik svazků z knihovny provozované telčskou „Omladinou,“ muzeum ve Slavkově nevyplněný diplom, který Stolová společnost Erbovních pánů a dam od Fontány udělovala svým členům k svátku a narozeninám,²⁵ muzeum v Šumperku plakát k bludovským Svatoplukem pořádanému divadelnímu představení a muzeum v Bystřici pod Hostýnem stanovy bystřického spolku, podmínky přijetí nových členů a zprávu o výběru členských příspěvků z let 1907-1910.²⁶

---

²⁵ Několik exemplářů těchto diplomů je součástí archivního fondu vztahujícího se k danému spolku.

²⁶ Vedle toho jsou v tomto fondu uloženy materiály týkající se Spolku pro okrašlování a ochranu domoviny, v nějž se Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem v roce 1911 přeměnil. Jedná se o deník příjmů a vydání, zprávu o valné hromadě svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny (19. 5. 1912 v Turnově), dopis okrašlovacího spolku protestujícího proti zbudování chudobince u starého hřbitova (16. 11. 1923) a dopis stavební komisi městského zastupitelstva v Bystřici ohledně zřízení nového muzea ve městě (5. 2. 1924).

1. 3 Literatura²⁷

V oblasti literatury byly autorce v první řadě nápomocny práce E. Drašarové *Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacím právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 19. století do roku 1918* a shrnující studie *Spolkový život* obsažená v druhém dílu prvního svazku prací s názvem *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914* z pera ostravské historické školy pod vedením P. Kladiwy, které poskytly náhled do legislativního rámce spolkového života v českých zemích, stejně jako jeho obecných vývojových tendencí a pojmů.

Podobně posloužily také monografie M. Efmertové *České země v letech 1848-1918* a M. Lenderové *Z dějin české každodennosti v 19. století (II. díl)* mimo jiné svými kapitolami o spolkovém životě, který se v poslední třetině 19. století stal důležitou součástí všedního života české společnosti. Tyto dvě práce spolu s několika dalšími – *Jak se bavila Praha* z pera M. Heyduka a K. Sýse, *Kam se v Praze chodilo za múzami* od Y. Dörflové a V. Dykové, *Zábava a slavnosti staré Prahy* Z. Míky, *Jak se žilo za časů Františka Josefa* P. Vošahlíkové – autorce osvětlily způsoby trávení volného času, jeho proměny v druhé polovině 19. století, stejně jako poskytly obecné informace o stolových společnostech.

Pro orientaci v obecných vývojových tendencích české společnosti v daném období posloužily zejména práce *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914* z pera J. Macháčové a J. Matějčka a *Česká společnost 1848-1918* od O. Urbana.

---

²⁷ Na tomto místě budou jmenovány nejvíce využitě a citované tituly. Úplný a přesný seznam použité literatury viz. Seznam literatury a pramenů.

Nelze nejmenovat díla Z. Kmenta *Hospody a jejich historická úloha v české společnosti* a K. Altmana *Zlatá doba štamgastů pražských hospod*, která mimo jiné odkrývají význam hostinských zařízení v kulturním a společenském životě české společnosti a jejich přínos pro rozvoj života spolkového jakožto jeho živné půdy.

Alespoň dílčí informace o daných spolcích i poměrech v obcích, v nichž tyto působily, poskytla regionální literatura, při jejímž shromažďování byly velmi nápomocné bibliografie jednotlivých okresů vydané Muzejní a vlastivědnou společností v Brně ve spolupráci s regionálními muzei, Moravskou zemskou knihovnou v Brně a Státní vědeckou knihovnou v Olomouci.

Rovněž bylo využito několik sborníků zabývajících se především kulturním vývojem: *Vzdělání a osvěta v české kultuře v 19. století*, *Salony v české kultuře 19. století*, *Divadlo v české kultuře 19. století*, *Člověk na Moravě 19. století*.

2. Rozdíly mezi stolovými společnostmi a zábavními spolky na Moravě

Stolové (resp. stolní) společnosti i zábavní spolky se, jak naznačuje již jejich název, orientovaly především na pobavení svých členů, potažmo veřejnosti. Pokud bychom porovnali jejich činnost rozvíjenou „navenek,“ bylo by snadné dojít k závěru, že mezi nimi v podstatě nebyl zásadní rozdíl.²⁸ Oba typy spolků pořádaly zábavy, plesy a koncerty, věnovaly se ochotnické divadelní činnosti a podnikaly výlety do přírody. Shodně také velkou část jejich působnosti představovala činnost charitativní a podpůrná, která byla směřována především k chudým dětem a českým spolkům.

V činnosti rozvíjené „za zavřenými dveřmi“ ovšem lze shledat jistou odlišnost. Členové obou typů spolků se scházeli ve spolkových místnostech i mimo ně k volné zábavě, která sestávala z běžného hovoru, vyprávění vtipů, hraní karet, zpěvu i tance, pro stolové společnosti je ovšem typický také zásadní akcent na komičnost a recesi. Každá stolová společnost byla v první řadě (alespoň zpočátku) kruhem blízkých přátel, který se mnohdy věnoval specifickému stylu zábavy – od kreslení karikatur²⁹ a sepisování nerozluštitelných textů přes vydávání vlastního humorného časopisu³⁰ až k vytváření vlastních komických rituálů – a velmi si na něm zakládal. Byl to

---

²⁸ Srov.: Lenderová, s. 117.

²⁹ Např. slavná pražská stolová společnost Mahábhárata, které předsedal Jakub Arbes a v níž se scházela řada významných osobností české kultury, je známá tzv. cancbuchy – zvláštními památníky, do nichž členové kreslili, pořizovali vtipné zápisy a karikovali. Některé z nich jsou uloženy ve fondech Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze. (Dörflová, Y. – Dyková, E.: Kam se chodilo v Praze za múzami. Praha 2009, s. 11.)

³⁰ Vlastní časopis pod názvem *Kosí zobák* vydávali např. členové společnosti Hnízdo kosů litomyšlských.

právě tento druh zábavy, jenž stolové společnosti vyděloval z běžného spolkového života a který je mnohdy činil přitažlivými.

V následujících podkapitolách budou z naznačeného hlediska rozebrány výše zmíněné stolové společnosti – Stolová společnost „Včela“ a Stolová společnost „Erbovních pánů a dam od Fontány,“ z nichž obě působily a rozvíjely svoji činnost ve Slavkově u Brna. Vzhledem ke snaze zachytit komickou stránku činnosti stolových společností bude následující kapitola v hojné míře založena na citaci z pramenů, jejichž parafrázováním by nebylo možné tento aspekt zcela jasně a konkrétně vystihnout.

2. 1 Názvy, „titulatura“ a zápisy ze schůzí

Patrně každá stolní společnost si vedle humoru a recese zakládala především na originalitě.³¹ Ani samotný název společnosti tak přirozeně nesměl být ledajaký, naopak představoval jakousi devízu celého spolku, a tudíž musel být dostatečně charakteristický.

„V roce 1907 scházivali jsme se den co den na radnici na nějakou tu vidličkovou snídani a bavivali jsme se vyprávěním různých anekdot a vtipů, skoro vždy až do 12 hodin, a tu bylo nám často přeslechnouti, jak lidé o nás mluví „pracovití jdou“ a různě podobně. Bylo nás tehdy několik a sice následujících: František Hnilica, Alois Uhlíř, Bohdan Petřík, Leopold Dička, Josef Rotnagl, Oswald Götz, Karel Macenauer a náš nezapomenutelný František Matoušek který nás krmil a napájel a tu a tam ovšem též nějakou tu čárku s gusem jednomu neb druhému namaloval. Přesto ale že lidé nám

---

³¹ Pokud se přirozeně nejednalo o filiálku mateřské stolní společnosti, jak tomu bylo např. u tzv. Kosů, jejichž „Prahnízdo“ sídlilo v Chrudimi, ovšem další „Hnízda“ jsou známá mimo jiné z Litomyšle, Vídně. Litomyšlští Kosové se navíc stali inspirací pro mladou generaci v Ústí nad Orlicí, která v roce 1868 ve městě založila Společnost Šestiperáků. (Dušek, R.: Společnost Šestiperáků v Ústí nad Orlicí (1. část). In: Nové letopisy města Ústí nad Orlicí a okolí, č. 1, s. 12 – 15. Ústí nad Orlicí 2000, s. 12.)

pracovitých přezdívali, chutnalo nám stejně dobře a nedali jsme se nijak vyrušovat. Bylo to v dubnu nadzminěného roku když zrodil se plán v hlavě Osvalda Götze abychom utvořili stolovou společnost, a s ohledem na tu naši pracovitost ujednali jsme se dáti jí jméno „Včela.“³²

Zakládající členové stolové společnosti „Včela“ zjevně patřili k osobnostem s lehce provokativním způsobem humoru, výstřední žertíky, jak lze odtušit z výše citovaného úryvku, nebyly ničím výjimečným, a tudíž i jméno nově vzniklé společnosti v sobě skrývá špetku této provokace.

Kromě toho byli všichni řadoví členové oslovováni jako „včeličky“ a celá společnost se scházela v „Úlu,“ kterým nebylo nic jiného než hospoda Františka Matouška, oblíbeného to člena „Včely.“

Podobně ani druhá stolní společnost, která v té době ve Slavkově existovala, si nenechala říkat nijak obyčejně, nýbrž „Stolová společnost Erbovních pánů a dam od Fontány.“ Členové této společnosti se rádi bavili předstíráním, že netvoří spolek, nýbrž celý národ – „slavný národ fontánský,“ který je navíc složen jen z nanejvýš urozených dvorních dam a statečných rytířů. Hospoda, v níž se scházeli, pak byla příznačně nazývána „Hradem.“

„Erbovní páni a dámy od Fontány“ tudíž ani neměli předsedu jako každý jiný spolek, ale velkovévodu zvaného „velmožný nadfontán jediný, dědičný a nesesaditelný“ a celý ministerský sbor i s historiografem.³³ Zatímco v případě krále a tzv. královské rady, kteří stáli v čele společnosti

---

³² Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna (dále jen SOkA Vyškov), fond Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, inv. č. 1, Kniha záznamů a usnesení Královské rady stolové společnosti Včela ve Slavkově, folio 1.

³³ Byl složen ze čtrnácti ministrů zastávajících tyto resorty: ministerstvo zeměbrany, financí, spravedlnosti, zahraničních záležitostí, vodních (tekutých) záležitostí, vnitřních záležitostí, hospodářství a orby, obchodu, zábav, důležitých záležitostí, vojenství, vyučování a muziky, osvěty, železnic. (SOkA Vyškov, f. Stolová společnost páni fontány, inv. č. 1, Fontánský ceremoniel, folio 20.)

„Včela,“³⁴ spočíval jediný rozdíl od předsedy a výboru jiných spolků pouze v neobvyklém označení, situace s fontánským ministerským sborem byla trochu jiná.

Většina ministerstev³⁵ i specifické úkoly s nimi spjaté byly přirozeně ryze fiktivní a ke správním záležitostem spolku neměly žádný vztah, ale, jak vyplývá z pramenů, zvolení ministři o svých resortech pro pobavení společnosti předkládali zprávy, respektive se z této „povinnosti“ komicky vykrucovali: „...*Na to ujal se slova ministr vyučování a muziky a nevyličitelně hořekoval, že své tituly nemůže v poslední vůli odkázati svému potomstvu. Ministr tekutých záležitostí se roztekl, proto nemohl mluvit. Ministr války s ministrem zeměbrany se vymlouvají na sucho, drahotu, nedostatek peněz bez nichž nelze ničeho podniknout ... Ministr osvěty stěžuje si na veliký vítr a špatné osvětlení; měl prý svoji zprávu napsanou na několika arších, ale vítr ji rozfoukal, a poněvadž byla tma, nemohl rozfoukané archy nalézt. Ostatní ministři zapomněli přijít.*“³⁶

V podobně komických výstupech se členové „Fontány“ vyžívali a nejen to. Pořizovali o nich stejně komické zápisy, jež v leccčem připomínají

---

³⁴ Královská rada „Včely“ sestávala z jedenácti členů: krále (kterému „připadá zahajování schůzí a bdění nad celou společností“), místkrale (zástupce krále), včelmistra („má se starat o veškeré písemné práce, jaké se jen naskytnouti mohou“), místovčelmistra (pomocník a zástupce včelmistra), správce (měl na starosti tzv. vývěsní pokladničky, jež sloužily k shromažďování členských příspěvků), práška (byl k ruce správci), pokladníka („má na starosti pokladnu hlavní, ukládání jmění hotového do spořitelny a výplatu poukázaných obnosů a vedení řádných záznamů v knize pokladniční“), hospodáře I. a hospodáře II. („připadá mu starost nad veškerým věcným jměním, pořízení inventáře“), sbormistr („se stará o hudbu“), ceremoniáře (který „přijímá členy slavnostním způsobem“). (SOKA Vyškov, f. Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, inv. č. 1, Kniha záznamů a usnesení Královské rady stolové společnosti Včela ve Slavkově, folio 2.) Jak je vidět, každý člen královské rady zastával skutečné úkoly svázané se správními záležitostmi.

³⁵ Vyjma „ministra financí“ (plnil funkci pokladníka), „ministra zahraničních záležitostí“ (funkce jednatele), zmiňovaného historiografa (funkce zapisovatele), „ministra hospodářství a orby“ (správa majetku, pořizování inventáře). Ostatní „ministři“ plnili funkci běžných výborníků.

³⁶ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 3, Spisový materiál, folio 40.

pověstný Kocourkov, jak dokládá např. zápis z kontrolního shromáždění z 13. listopadu 1909: „Slovo první jako dicinky dostal první náš excelenc ministr p. Gabriel, na což byla vidět u všech ostatních žlutá závist. Tato naše nejdůležitější excelence vysípala před nás sladkobolně tichounkým hláskem celý vagon cifer z jichž součtu vylezlo ven, že do dnešního dne vybrala naše společnost celkem 18 551 korun, což mne tak překvapilo, že jsem si to zapomněl napsat ... Ted' teprv vzpomněl si náš pan nadfontán, že potřeba jest míti zapisovatele a proto jmenuje ním prý v tom osvědčeného pana Steinhausera, kerej to hned na se běře. Náš pan Hála vyzván aby napsal na tabuli obnos 18 551 K ukázal, že v cifrách neumí plavat a puntík napsal za tisícem a navíc místo dole nahoře, což hlavně hradní paní rozčílilo.“³⁷

Kromě toho neměla společnost „Fontána“ čestné členy, ale tzv. čestné „Pepíky“ bez ohledu na jejich křestní jméno.

2. 2 Ceremoniály

V dochovaných písemnostech stolové společnosti „Erbovní páni a dámy od Fontány“ se mimo jiné nachází tzv. Fontánský ceremoniel - kniha zachycující svérázné rituály „fontánského národa“ s notnou dávkou recese. Níže popsané rituály patřily k oblíbené náplni činnosti spolku.

2. 2. 1 Přijímání nových členů

Přijímání nového člena se neobešlo bez velkolepého proslovu, který nikoho neměl nechat na pochybách, jakou ojedinělou a vzácnou příležitost představuje možnost ucházet se o členství v této společnosti. Následovalo

---

³⁷ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 3, Spisový materiál, folio 23.

hlasování přítomných „rytířů,“ zda se jmenovaný uchazeč jeví jako způsobilý a vhodný kandidát.

Pokud hlasování proběhlo s kladným výsledkem (což bylo vždy), přistupovalo se k samotné „jistě těžké zkoušce,“³⁸ přičemž uchazeč v tuto chvíli ještě netušil, v čem ona „těžká“ zkouška spočívá, a byl informován, že v případě neúspěšného složení zkoušky může tuto v ten samý den opakovat pouze třikrát a za každý nový pokus je třeba zaplatit 50 haléřů (korunové měny Rakouska-Uherska). V této chvíli se mohl kandidát rozhodnout, zda se zkoušce podrobí okamžitě, nebo až po jisté přestávce.

Škodolibost očividně nebyla členům „Fontány“ cizí a jistě se dobře bavili při pohledu na nejistého kandidáta, kterému bylo v této chvíli oznámeno: *„Vlastenecká a dobročinná společnost naše řídí se při přijímání nového svého spolučlena dle jistého společenského kodexu, kterýž 99 paragrafů obsahuje a všech těchto 99 paragrafů má pan kandidát slovo za slovem nazpaměť uměti“*³⁹ a z jejichž znění bude v rámci zkoušky namátkově přezkoušen.⁴⁰ Ceremoniář však k úlevě uchazeče pokračoval: *„První § zní následovně: Každý fontán dělá si, co chce, pije jeho pivo a mluví jeho hubou. Dalších 98 paragrafů mají totéž znění.“*⁴¹

---

³⁸ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 1, Fontánský ceremoniel, folio 20 - 21.

³⁹ Tamtéž, folio 22 – 23.

⁴⁰ Přijímací rituály stolových společností, při nichž byl uchazeč o členství k pobavení ostatních členů náležitě potrápen či dokonce zesměšněn, nebyly ničím výjimečným. Známý je např. přijímací rituál společnosti Hnízdo kosů litomyšlských: Každý uchazeč o členství si nejprve musel podat poníženou žádost a z řad stávajících členů si vybrat svého „obhájce.“ Následně byl kandidátovi přidělen „žalobce,“ jehož úkolem bylo uchazeče co nejvíce pošpinit. Po pronesení „obhajovací řeči a „žaloby“ předseda spolku (tzv. obrkos) sdělil ostatním členům svůj názor ohledně přijetí či nepřijetí uchazeče a následovalo hlasování. Přijetím a složením slibu však rituál nekončil. Nový člen byl následně zavřen do klece, kde musel sníst misku nastrohané mrkve, zatímco ostatní členové zpívali Kosí hymnu. (Více viz: Boštík, M.: Hnízdo kosů litomyšlských 1889 – 1903. Litomyšl 2006, s. 15 – 18.)

⁴¹ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 1, Fontánský ceremoniel, folio 20 - 21.

Po úspěšně složené zkoušce byl kandidát seznámen se svými právy a povinnostmi⁴² a po slavnostním přípitku došlo k pasování na rytíře společnosti:

„Velmožným nadfontánem zplnomocněn jsa Vás za rytíře naší vlastenecké a vzorné dobročinné společnosti pasovati, dovoluji si Vám následující ve známost uvéstí. Blahovolností slavného národa fontánského Vám děkovati lze, že členem této vzácné společnosti jste se stal a žádám Vás podáním mi pravice Váš vázající slavný slib vykonati, že provždy, ať během času zde neb mimo Slavkova a sice na zemi ve vzduchu neb v moři dleti budete, věrným a oddaným členem této záslužné společnosti zůstanete, pověst ohledně její činnosti při každé vhodné příležitosti čestně hájit budete. Po učiněném slibu své věrnosti a oddanosti k společnosti pasuji Vás cum voce populi za rytíře společnosti Erbovních pánů a dam od Fontány.“⁴³

2. 2. 2 Volba nového ministerského sboru

Oblíbeným rituálem, kterému je v Ceremonielu také věnován největší prostor, byla slavnostní volba nového ministerského sboru.⁴⁴ Ta byla opět zahájena proslovem ke shromážděné společnosti, následovaným slavnostní demisí stávajících ministrů a jejich vyznamenáním (viz níže.) Není divu, že volbě nových ministrů byla věnována taková pozornost, byli to právě oni, kdo

---

⁴² Povinností každého člena bylo hájit dobrou pověst společnosti, každému známému doporučovat členství a blahopřát každému členovi k narozeninám a svátku. (Je patrné, že „Fontána“ nebyla tak uzavřenou společností jako většina spolků tohoto typu, rozrůstání řad členstva spíše vítala.) Navíc každý nově přijatý člen byl nazýván „Benjamin“ a jeho úkolem bylo hlídat „Hrad“ do té doby, než pro společnost získá nového člena. Naopak měl každý člen společnosti právo zhotovit si jako urozený pán (či urozená dáma) vlastní erb se svým heslem a podpisem a vystavit ho spolu s erby ostatních členů na „Hradě.“ (SOkA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 1, Fontánský ceremoniel, folio 23 – 24.)

⁴³ Tamtéž, folio 24 – 25.

⁴⁴ Ministerský sbor byl volen na dobu jednoho roku.

společnost, především při kontrolních shromážděních, bavili svými komickými výstupy (viz výše.)

Poté se přistoupilo k hlavnímu bodu programu – k volbě nových ministrů, jež se ovšem sem tam neobešla bez jistých lapálií: *„Když se ministři posilnili a silní odešli do „Zátiší,“ kde se hlučně a pilně radili, až sestavili nové ministerstvo. Po důkladné poradě se vrátili a velkovévoda oznámil kandidátní listinu ... V tom se ale národ fontánský ozval hromovým hlasem, neboť Zátiší bylo v kuchyni a velkovévoda (veden čichem) zapomněl na ministra důležitých záležitostí.“*⁴⁵

Z podobných záznamů je zřejmé, že ačkoli projevy sepsané v Ceremonielu většinou působí na první pohled vážně a důstojně, byla vše pouze hra, jež tuto důstojnost značně shazovala, a nelze se tak úplně ubránit myšlence, že podobné rituály nebyly pouze formou uvolnění, ale do jisté míry také politickou satirou.

Po schválení kandidátní listiny a přijetí úřadů byli ministři vyzváni, aby podáním své pravice složili slavnostní slib přednesený ceremoniářem.⁴⁶ Tím ovšem tento ceremoniál ještě zdaleka nebyl u svého konce, neboť pokračoval krátkou řečí ceremoniáře ke každému z ministrů.⁴⁷

---

⁴⁵ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 1, Spisový materiál, folio 65.

⁴⁶ *„Velmožným nadfontánem zplnomocněn jsa od Vás slib věrnosti u vykonávání Vám svěřených a Vámi převzatých úkolů dovoluji si přijmout. Důvěrou slavného národa fontánského byla Vám svěřena hodnost ministra ... Žádám Vaši Excelenci abyste podáním své pravice ten vázající slib vykonal, že na základě své tak výtečně osvědčené činnosti a odborné kvalifikace tento vysoký a spolu čestný úřad ve prospěch dobročinné společnosti naší jež jak povědomo tak vysoce šlechetný účel sleduje s upřímnou láskou a bdělostí vykonávatí budete, po učiněném slibu pasuji Vaši Excelenci ve Vaší již dřívější rytířské hodnosti za předsedu ministerského sboru (za ministra ...) Společnosti Erbovních pánů a dam od Fontány.“* (SOKA Vyškov, f. Stolová společnost pánů od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 1, Fontánský ceremoniel, folio 6.)

⁴⁷ Např.: *Řeč k ministru vodních záležitostí: „Jak povědomo, máte Vaše Excellence velmi důležité úkoly ve své působnosti, pro uplatnění všech přirozených vodních drah pracovat a musí tyto předcházeti vždy zřízení umělých a nákladných drah vodních, tj. průplavů a kanálů plavebních. S uplatněním hlavních řek nutno též spojití upravení všech přítoků,*

2. 2. 3 Kontrolní shromáždění a loučení se starým rokem

Bez sáhodlouhého slavnostního proslovu, který mapoval všechny zásluhy a přednosti společnosti „Erbovních pánů a dam od Fontány,“ se přirozeně neobešly ani kontrolní shromáždění (obdoba valných hromad)⁴⁸ a loučení se starým rokem.

Kontrolní shromáždění, jež probíhalo jednou ročně, a to v měsíci listopadu, si s ostatními ceremoniály co do recese nezadalo. Ačkoli se svým způsobem jednalo o vážnou záležitost, neboť právě při této příležitosti se řešily finance spolku a otázky kolem jeho podpůrné činnosti, byly komické výstupy a výstřední žertíky jejich nedílnou součástí (viz výše).

2. 3 Erby a řády

Komické aktivity společnosti, jež spočívaly především ve „hře“ na vznešenou a urozenou společnost, vyžadovaly rovněž odpovídající prostředí. Pomineme-li nazývání místa setkávání „Hradem,“ šlo především o zvláštní rekvizity, jež celkovou atmosféru dotvářely.

Již výše bylo zmíněno, že každý člen společnosti měl právo vlastnoručně si zhotovit svůj erb a opatřit ho svým heslem a podpisem. Tyto erby, které byly jistě velmi originální, spolu s fontánským erbem zdobily

---

jelikož tato úprava přítoků jest pravou podmínkou splavnosti hlavních toků. S regulací řek a potoků spojená je i meliorace pozemků v zájmu polního hospodářství. Vaše Excelence stará se svědomitě již druhý rok o řádné provedení těchto průplavů a není pochybnost, že nadále ve své osvědčené činnosti nejpilněji ke spokojenosti národa fontánského pokračovati bude.“ (SOkA Vyškov, f. Stolová společnost pánů od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 1, Fontánský ceremoniel, folio 8.)

⁴⁸ Valné hromady společnosti „Včela“ byly označovány jako „hlavní rojení.“

interiér „Hradu.“⁴⁹ Nechybělo ani vlastní piano, neboť hudba a zpěv představovaly nedílnou součást zábavy.⁵⁰

Jako správný národ, nota bene národ nanejvýš urozený, měla společnost „Fontána“ také řády, jimiž vyznamenávala členy, kteří se nějakým způsobem zasloužili o společnost. Většinou se jednalo o právě odstupující ministry.

Názvy řádů byly většinou nějak spojeny s resortem, který měl ministr na starosti. Tak např. ministři vodních záležitostí byl udělován Řád modré štiky, ministři vyučování a muziky Řád zlaté liry, ministr vojenství získal Řád římského draka atd. Vedle takových řádů, které působily poměrně seriózně, však společnost měla i jiné, např. „Papírový knedlík,“ „Modrá boule,“ „Studený herynk,“ „Zlatý rypák,“ Řád zlatého soudku či Řád železné brány.⁵¹

Ovšem ani odstupující ministři nezískávali řády automaticky, jak dokazuje stížnost „rytíře“ Fialy k nadfontánovi, že mu jako odstupujícímu ministru orby bylo vysloveno pouze uznání. Stížnost však rytíři nebyla nic platná, protože „*nadfontán odráží rypání a žádá, aby si stěžovatel podal stížnost písemně.*“⁵² „Přebujelá byrokracie“ se očividně nevyhnula ani tak urozené společnosti. Udělení řádu navíc nebylo podmíněno pouze

---

⁴⁹ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 1, Fontánský ceremoniel, folio 23 - 24.

⁵⁰ Srov.: Např. známá pražská stolní společnost Mahábhárata, nazvaná podle staroindického eposu, sdružovala slavné literáty a umělce a prostory, v nichž se společnost scházela (tzv. rytířský sál Tomášského pivovaru) byly odpovídajícím způsobem vyzdobeny. „Nejpozoruhodnější součástí výzdoby byl reliéf slona, na němž seděl B. Kaminský v úboru maharadži.“ (Dörflová, – Dyková, s. 106.)

⁵¹ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 2, Kniha členů a členských příspěvků, folio 36.

⁵² SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna, inv. č. 3, Spisový materiál, folio 71.

zásluhami, oceněný člen totiž nejprve musel zaplatit určitý obnos (většinou 2 koruny – korunové měny Rakouska-Uherska).

(Vedoucí práce Mgr. Jana Opletová, Ph.D. považuje naznačené vidění rozdílů za diskutabilní, neboť setkání členů zábavních spolků byla jistě také prodchnuta humorem, s čímž je nutné souhlasit. V případě zábavních spolků se ovšem jednalo o legraci spontánní a nelze tedy hovořit o ustálených rituálech, zvycích či titulatuře zmíněného typu, na kterých si naopak stolové společnosti zakládaly.)

3. Vznik spolků

3. 1 Doba vzniku, účel založení a zakládající členové

Přestože již v 60. letech byly položeny základy sítě spolků na Moravě,⁵³ doba vzniku spolků, na které se tato práce zaměřuje, koresponduje s obecným trendem rozvoje spolkového života, k němuž nedošlo bezprostředně po vydání spolkového zákona z roku 1867, ale teprve od 80. let.⁵⁴ Jedinou výjimku představuje Čtenářsko-zábavní klub ve Šlapanicích, který vznikl již v roce 1873. U zrodu spolků stála shodně inteligence, komunální elity, angažující se v českém kulturním a společenském životě dané obce,⁵⁵ tzn. učitelé, faráři, právníci, lékaři a úředníci.

3. 1. 1 Čtenářsko-zábavní klub ve Šlapanicích

Šlapanický Čtenářsko-zábavní klub vznikl (1873) za účelem provozování veřejné knihovny, rozvoje divadelní a hudební kultury i společenského života v obci z iniciativy dvou významných šlapanických osobností – představitele obecní samosprávy Václava Zemana⁵⁶ a nadučitele Josefa Svobody.⁵⁷

---

⁵³ Malíř, J.: Formování občanské společnosti na Moravě a její deficit. In: Sekera, M.: Badatelské problémy 19. století. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica, 2, 1997, s. 107 – 123, s. 117.)

⁵⁴ Kladiwa – Pokludová – Kafková, s. 93.

⁵⁵ Obecně platí, že „průkopníky spolčování byli hlavně vzdělanější lidé, v maloměstském prostředí často imigranti, kteří si potřebu asociací přinesli ze studií, předchozího pobytu atd.“ (Kladiwa – Pokludová – Kafková, s. 100.)

⁵⁶ Původem rolník, který v roce 1872 vstoupil do obecní politiky a o šest let později byl zvolen do funkce starosty města, kterou vykonával 13 let. Byl rovněž členem Katolické strany národní, která v roce 1906 zaznamenala velký úspěch ve volbách do Moravského zemského sněmu a právě Václav Zeman získal jedno z poslanceckých křesel. Činný byl i ve společenském a kulturním životě rodného města – vedle Čtenářsko-zábavního klubu působil v divadelní jednotě Kosmák a byl místostarostou Sokola. (<http://www.slapanice.cz/vyznamne-osobnosti/> [2013-07-25].)

⁵⁷ V roce 1869 založil školní knihovnu.

3. 1. 2 Čtenářsko-zábavní klub Svatopluk v Bludově

Čtenářsko-zábavní klub Svatopluk v Bludově založil v roce 1881⁵⁸ místní kaplan František Alois Ermis⁵⁹ - od roku 1885 bludovský farář, velmi aktivní ve veřejném životě obce i v národním hnutí⁶⁰ - za účelem „*šíření vzdělání, lásky k mateřštině a pěstování společenského života ... Aby klub toho dosáhl, bude více politických časopisů, poučných a zábavných knih, které nečelí proti víře katolické, odebíratí a časopisy jen v místnostech klubu pokud třeba veřejně předčítati, jakož i ušlechtilé zábavy pořádati. K tomu účelu užije se jmění klubu a příspěvky členů.*“⁶¹

Výrazný akcent klubu na katolickou víru vedl v roce 1897 k vystoupení 63 členů⁶² a o dva roky později k přijetí návrhu (na valné hromadě konané 29. ledna 1899), aby klub splynul s místní „Vzdělávací jednotou katolických mužů a jinochů“ pod názvem „Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk.“ 14. července 1899 c. k. místopředsedství v Brně oznámilo, že proti spojení spolků v jeden nemá námitek, a po příslušné změně názvu ve stanovách připojí osvědčovací doložku.⁶³ Oficiálnímu splnutí obou spolků předcházelo

---

⁵⁸ Ve stejné době v Bludově vznikl také Sbor dobrovolných hasičů, založený místním učitelem Františkem Wicenzem.

⁵⁹ Březina, J.: Paměti obce Bludova. Bludov 1927, s. 185.

⁶⁰ V Bludově působil od roku 1876. Inicioval založení bludovské Občanské záložny, která později poskytla spolku Svatopluk úvěr na stavbu tzv. Národního domu, a českého gymnázia v Zábřehu (první české gymnázium na severní Moravě.) Vedle spolku Svatopluk se spolupodílel na založení bludovské tělovýchovné organizace Orel a Spolku sv. Rosálie v Bludově, měl také velkou zásluhu na zvelebení vnitřní výzdoby místního kostela. V roce 1909 jej bludovská obec prohlásila čestným občanem a když v roce 1912 zemřel, pochoval jej jeho přítel a někdejší spolužák Antonín Cyril Stojan, pozdější olomoucký arcibiskup. (Balík, S.: Bludovští kněží. In: Bludovan 2002, č. 4, s. 5 – 6.)

⁶¹ Státní okresní archiv Šumperk (dále jen SOKA Šumperk), fond Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a OREL, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 5, Spisový materiál, folio 1.

⁶² Bezprostřední příčinu představovalo rozhodnutí výboru spolku dále neodebírat časopis *Pozor*, protože „*tento list k náboženství katolickému nepřátelské a škodlivé stanovisko zaujal*“, s kterým těchto 63 členů nesouhlasilo.

⁶³ Nové stanovy byly schváleny 14. října 1900 a kromě názvu spolku se od původních stanov příliš nelišily, akcent na katolickou víru byl patrný již ve stanovách Čtenářsko-zábavního klubu.

několik společně pořádaných akcí, např. velká masopustní zábava (12. 2. 1899), společná pouť na Horu Matky Boží u Králík (6. 7. 1899), společně sehrané letní divadlo (9. 7. 1899).

3. 1. 3 Vzdělávací a zábavní spolek Omladina v Telči

V roce 1888 vznikl v Telči z iniciativy místního učitele Jana Kypty, Dr. Marance, Dr. Petrofa, učitele Ladislava Partnera, starosty Bohdana Petzla, Matěje Štockera⁶⁴ a c. k. úředníka městské plynárny Ctibora Bloudka Vzdělávací a zábavní spolek Omladina sdružující mladší telčskou generaci. Usiloval o rozvoj českého kulturního a společenského života, a to především skrze provozování knihovny, pořádání divadel a pěstování hudby.

3. 1. 4 Čtenářsko-zábavní spolky v Tečovicích a Líšni

Za účelem „*pěstovati zábavu společenskou čtením časopisův, jak veřejnými tak domácími přednáškami, vyjímajíc politickými, zpěvem, hudbou, divadelními a vůbec dovolenými hrami a udržovati veřejnou knihovnu pro své údy*“⁶⁵ se v roce 1888 ustavil Čtenářsko-zábavní spolek v Tečovicích. U jeho zrodu stáli: Emanuel Macht, Alois Menšík, Martin Chrastina, Jan Zelva, Petr Kubík a hostinský Josef Řihák, v jehož hostinci se spolek scházel. Z podobných pohnutek⁶⁶ založili Antonín Šíma, František Langer, Josef Krejčí a Emil Urbánek v roce 1891 Čtenářsko-zábavní klub v Líšni.

---

⁶⁴ Pozdější ředitel měšťanské záložny v Telči a v letech 1902-1913 starosta města.

⁶⁵ Státní okresní archiv Zlín (dále jen SOKA Zlín), fond Čtenářsko-zábavní spolek Tečovice, inv. č. 1, Spisový materiál, folio 1.

⁶⁶ „*Čtením časopisů, knih a spisů, přednáškami zábavnými a vědeckými, vyjma politické a protináboženské, hovorem, zpěvem, hudbou a divadelními představeními pěstovati zábavu společenskou.*“ (Státní okresní archiv Brno-venkov se sídlem v Rajhradě (dále jen SOKA Brno-venkov), fond Čtenářsko-zábavní klub Líšeň, inv. č. 1, Spisový materiál, folio 3.))

3. 1. 5 Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem

24. července 1888 schválilo c. k. místodržitelství v Brně stanovy Okrašlovacího a zábavního spolku v Bystřici pod Hostýnem, který si jako svůj cíl stanovil podporu společenského života a kultivaci vzhledu města i okolí – výsadbou zeleně, dlážděním chodníků, ošetřováním stromů a ptactva atd. Založení iniciovali: zámecký zahradník Josef Machacz (první předseda spolku), městský zahradník Josef Barot, stavitel Otto Zeman,⁶⁷ bystřický starosta Eduard Pospíšil⁶⁸ a notář Isidor Wostrý.

3. 1. 6 Čtenářsko-zábavní spolek vlastenecká Omladina v Měříně

11. května 1893 svolali místní krejčovský mistr Jan Rosol, kaplan Dominik Kocman, obchodník Ferdinand Buchta a učitel Rudolf Divíšek do hostince u pana Smejkalů v Měříně první (ustavující) schůzi Čtenářsko-zábavního spolku vlastenecká Omladina, který si vytkl za cíl poskytovat svým členům i veřejnosti „zábavu a poučení, jakož i podporovati mravně a hmotně účele dobročinné a všeobecné vzdělání,⁶⁹ a to prostřednictvím pořádání přednášek, divadelních představení, zábav a provozováním veřejné knihovny. Protože spolek zpočátku postrádal finanční prostředky, základem knihovny se staly knihy a časopisy darované členy spolku.⁷⁰

---

⁶⁷ Významně se podílel na zvelebení a modernizaci Sv. Hostýna a zanechal zde úctyhodné dílo – klášter, kapli sv. Jana Sarkandra, starou křížovou cestu. Podílel se také na nové křížové cestě, navrhl a stavěl nové schodiště, hotel, útulnu a hřbitov. (Kozlová, O.: Obrazy z dějin Hostýna. Bystřice pod Hostýnem 2008, s. 102.)

⁶⁸ Vítal císaře Františka Josefa I. při jeho návštěvě města 1. září 1897. (Nedělníková, E. – Chybová, H.: Bystřice 1368-2008. Bystřice pod Hostýnem 2008, s. 28.)

⁶⁹ Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou – pobočka Velké Meziříčí (dále jen SOkA Žďár nad Sázavou), fond Vlastenecká Omladina Měřín, inv. č. 2, Stanovy, folio 1.

⁷⁰ František Peroutka spolku zapůjčil 16 knih (spisy J. K. Tyla a A. V. Šmilovského) a dalších 15 knih daroval. Ferdinand Němec (kovářský mistr v Měříně) daroval 4 divadelní knihy, Rudolf Divíšek 2 sešity sólových výstupů a Čtenářsko ochotnická jednota v Milevsku spolku zaslala 27 divadelních knih. Místní farář Jan Vaněk, který odebíral Humoristické listy, tento časopis spolku půjčoval, podobně kaplan Dominik Kocman poskytl denník Hlas.

„Omladina“ v Měříně byla od počátku silně katolicky zaměřená – již na ustavující schůzi z úst kaplana D. Kocmana zaznělo, že *„každý dobrý spolek musí mít dva směry, vlastenecký a katolický, ... dle Sušilova hesla: církev a vlast, každá má mého srdce půl,*⁷¹ což zakrátko vedlo ke změně názvu a s ním i charakteru spolku (viz níže).

3. 1. 7 Knihovní a zábavní spolek v Brtnici

Již od roku 1889 působila v Brtnici neformální skupinka ochotníků z řad studujících, která pořádala občasná divadelní představení,⁷² ale teprve v roce 1897 vznikl z iniciativy lékaře Dr. Tomáše Peňáze,⁷³ statkáře Arnošta Káby⁷⁴ a učitele Adolfa Ptáčka Knihovní a zábavní spolek, jehož účelem byla péče o knihovnu, *„která by lidu poskytovala dobrou četbu, a pořádáním ušlechtilých zábav dobrými účely působit ku rozšíření ušlechtilých mravních zásad.*⁷⁵ Knihovna byla založena již v roce 1894⁷⁶ za podpory „Spolku pro zakládání knihoven pro lid v městě Jihlavě a okolí,“ který knihovnu formálně vlastnil, ale o její provoz pečoval spolek brtnický.⁷⁷

---

⁷¹ SOKA Žďár nad Sázavou, fond Vlastenecká omladina Měřín, inv. č. 1, Hlavní kniha, folio 21.

⁷² Např. 12. ledna 1889 sehráli studující v hostinci U Černého orla frašky Dostaveničko, Pacientka a Milostný lístek, 31. března 1890 divadelní kus Byl v Paříži a kuplety Tak to jde a Inzerát, 25. listopadu 1894 divadelní kus Závěť (od J. Štolby).

⁷³ V 90. letech také zasedal v obecním výboru a stál také u zrodu brtnického Sokola v roce 1897. (Janák, J. a kol.: Dějiny Brtnice a připojených obcí. Brno 1988, s. 224.)

⁷⁴ Pocházel ze zámožné rodiny brtnických sládků. Vystudoval chemii na vídeňské polytechnice a následně nějaký čas působil jako úředník ve službách knížete Althana, pak v Brtnici převzal nájem knížecího pivovaru a rozsáhlé polní hospodářství. Od roku 1879 zasedal v obecním výboru a v letech 1903-1910 byl brtnickým starostou. Od roku 1882 také působil jako předseda místní školní rady. (Janák, s. 222.)

⁷⁵ Státní okresní archiv Jihlava (dále jen SOKA Jihlava), fond Knihovní a zábavní spolek Brtnice, inv. č. 3, Spisový materiál, folio 6.

⁷⁶ Před založením brtnického spolku byl provoz knihovny financován z výtěžků pořádaných divadel, např. z divadelního představení z 5. 8. 1894 brtničtí studující získali pro knihovnu 31 zl. 40 krejcarů (Jihlavské listy, 18. 8. 1894, s. 3.)

⁷⁷ SOKA Jihlava, fond Knihovní a zábavní spolek Brtnice, inv. č. 4, Spisový materiál, folio 8, 9.

3. 1. 8 Čtenářsko-zábavní spolek Sušil v Myslechovicích

9. července 1899 se v hostinci Jakuba Němce v Myslechovicích konala první schůze Čtenářsko-zábavního spolku „Sušil“ založeného cholinským kaplanem Vincenzem Pernochem a myslechovickým farářem Františkem Ševčíkem⁷⁸ za účelem podpory společenského života a vydržování nově zřízené spolkové knihovny. Její základ tvořily knihy darované Knihtiskárnou rajhradských benediktýnů v Brně, ale spolek již od počátku kupoval knihy, časopisy a noviny z výtěžků z pořádaných zábav a divadel a členských příspěvků.

Pohnutky či účel založení zmíněných zábavních spolků si byly v zásadě velmi podobné. Obecně spolky usilovaly o podporu místního kulturního a společenského života - poskytnutí pobavení sobě i široké veřejnosti, nejednalo se ale o zábavu samoúčelnou, jako důležité aspekty se jeví také osvěta, apel na morální hodnoty⁷⁹ a podpora národního cítění.⁸⁰

3. 1. 9 Slavkovské stolové společnosti

Řada stolových společností, které živelně vznikaly v průběhu 19. století, byly čistě neformálními uskupeními, v případě slavkovských stolových společností „Včela“ a „Erbovní páni a dámy od Fontány“ se však jednalo o oficiální spolky. Vzhledem k účelu založení spadaly do kategorie spolků dobročinných - Stolová společnost „Erbovní páni a dámy od Fontány“

---

⁷⁸ Daroval spolku obraz Františka Sušila, který byl následně vyvěšen ve spolkových místnostech.

⁷⁹ Spolky představovaly prostředek sociální kontroly svých členů navzájem.

⁸⁰ Především prostřednictvím českých knih a časopisů a podporou (většinou finanční) českého školství.

založená v roce 1893 totiž „vytkla sobě za účel činiti sbírky pro Ústřední Matici školskou,⁸¹ zatímco Stolová společnost „Včela“ „byla založena (1907) na stanovisku oblékání chudých, pilných školních dětí,⁸² ačkoli prvotní impulz společnost založit vzešel z recese (viz výše).

Stolová společnost od Fontány se ustavila z iniciativy c. k. okresního soudce Josefa Burjanka,⁸³ vedle něj k zakládajícím členům patřili: hospodářský příručí Metoděj Buchal a jeho sestra Marie Buchalová, farář Jan Flušar, hostinský Antonín Hejnošek, učitel Cyril Hladký,⁸⁴ kaplan Josef Hoffmann, c. k. četnický strážmistr Antonín Julínek, obchodník František Jausa, zvěrolékař Leopold Lustig, c. k. asistent cukerní daně Jan Lužný a jeho manželka Eliška Lužná, c. k. berní Jan Materna, stavitel Josef Mucha, kaplan Bronislav Prudik a strojník Vilém Valníček. Poměrně neobvyklé je, že k zakládajícím členům patřily i dvě ženy.⁸⁵

K významným osobnostem slavkovského kulturního života patřili zakládající členové⁸⁶ „Včely“ František Hnilica, Alois Uhlíř a Karel

---

⁸¹ SOkA Vyškov, fond Stolová společnost páni od fontány, inv. č. 3, Spisový materiál, folio 8.

⁸² SOkA Vyškov, fond Stolová společnost Včela, inv. č. 1, Kniha záznamů a usnesení Královské rady stolové společnosti Včela ve Slavkově, s. 3.

⁸³ Majer, J.: Z hudební minulosti města Slavkova (příspěvek k historii kulturního vývoje Slavkova do roku 1945). In: Hudba Vyškovska (Katalog regionální hudebně historické výstavy.) Vyškov 1968, s. 75 – 84, s. 78.

⁸⁴ Současně náčelník slavkovského Sokola a jednatel výstavního výboru, který se ve Slavkově ustavil v souvislosti s Národopisnou výstavou československou v Praze (1895) s cílem „soustředit na pražskou výstavu doklady o národopisném charakteru regionu a doplnit tak celkový obraz českého lidového života.“ (Pernes, J.: Vývoj kulturního života ve Slavkově u Brna v letech 1848-1986. In: Vlach, J. st. – Vlach, J. ml.: Kulturní život ve Slavkově u Brna v letech 1867-1986. Brno 1987, s. 11 – 25, s. 15.)

⁸⁵ Ženy se sice ve spolkovém životě běžně angažovaly, ale jejich doménu představovaly především spolky dobročinné, zatímco stolní společnosti byly spíše pánskou záležitostí. (Lenderová, s. 117.) Členství žen, navíc jako členek zakládajících, je proto docela raritou.

⁸⁶ Zbylí zakládající členové zmíněni výše.

Macenauer,⁸⁷ kteří se zasloužili o rozvoj slavkovské hudební kultury, především prostřednictvím orchestru založeného při „Včele.“

---

⁸⁷ Působil jako dirigent při slavkovském Pěvecko-hudebním spolku Svatopluk, který fungoval v letech 1867-1902. Od roku 1919 působil v Rusku jako dirigent a skladatel. (Pernes, s. 122.)

4. Místa a frekvence setkávání

4. 1 Hospody a hostince jako místa setkávání aneb „hospodský původ spolků“⁸⁸

Zatímco v dřívějších dobách byly hospody a hostince vesměs pokládány za „*místa neřesti, která mají na svědomí alkoholismus a rozvrat rodin,*“⁸⁹ od konce 18. století se stávaly centry kulturního dění, která sehrála specifickou úlohu v procesu formování české vlastenecké společnosti,⁹⁰ a následně místy, kde se tato společnost scházela. Vyjádřeno známým výrokem spisovatele a básníka Ladislava Quise – hospoda „*byla nejmilejším útlukem českých dušiček.*“

Kavárny a hospody, v jejichž prostorách se pravidelně scházely „kroužky přátel a známých vypít si kávu, sklenici piva, zahrát si karty, kulečnick nebo šachy, přečíst noviny, pobesedovat o velké politice“⁹¹ i poměrech v obci, ve veřejném životě české společnosti nahrazovaly salóny, kterým se v Čechách a na Moravě příliš nedařilo.⁹² Staly se živnou půdou

---

⁸⁸ Kment, Z.: Hospody a jejich historická úloha v české společnosti. Valašské Meziříčí 2011. s. 122.

⁸⁹ Výjimku tvořily měšťanské mázhauzy u tržišť, kde se dojednávaly obchody, a zájezdní hostince, jejichž smysl veskrze nikdo nezpochybňoval. (Kment, s. 101).

⁹⁰ První vlastenci a národní buditelé, kteří usilovali o oživení a povznesení českého jazyka, o rozšíření národního uvědomění a osvěty mezi lidové vrstvy, působili na prosté lidi také na farnostech a ve školách, ale zásadní význam se v tomto směru týkal především hospod jako veřejných center. Tady se inteligence běžně stýkala s obyčejnými lidmi, neboť hospoda vytvářela „demokratické“ prostředí, kde bylo možné spatřit např. předsedu správního soudu, jak diskutuje s domovníkem či natěračským mistrem, a co bylo důležité, „všichni mezi sebou komunikovali česky, což se na jiných veřejných místech pokládalo za nepatřičné,“ a prostřednictvím vlasteneckých debat, čtením českých novin apod. se vzájemně ovlivňovali. Neplatí to pouze pro pražské prostředí, i v ostatních městech a na vesnicích působili vlastenci z řad inteligence – místní faráři, učitelé, divadelníci a literáti. (Kment, s. 102 – 105.)

⁹¹ Vošahlíková, s. 247.

⁹² Důvod je třeba hledat v neúplné stratifikaci české společnosti, jež postrádala sociální elity - tento deficit se snažila vyvážit prostřednictvím měšťanské inteligence. Provozování salónu ale vyžadovalo značné finanční prostředky a „česká společnost byla chudá, byty nebyly

pro vznik tzv. stolních společností – neformálních zájmových a politických skupin⁹³ sdružujících se u jednoho stolu, které se zabývaly vážnou i méně vážnou činností: debatami o politice, literatuře a umění, humorem i satirou.⁹⁴

Po pádu bachovského absolutismu, jenž umožnil opětovnou aktivizaci veřejného života, se tradice stolních společností spolupodílela na formování a zakládání politických stran a spolků. Myšlenka založit ten který spolek (či politickou stranu) se mnohdy zrodila při debatách nad pivem, zakládajícími členy tak bývali lidé, kteří se již dříve více či méně pravidelně setkávali v hospodách a kavárnách, v nichž nově založené spolky také zřizovaly své spolkové místnosti.⁹⁵

Všechny zábavní spolky i stolové společnosti, kterými se tato práce zabývá, se scházely v hostinských zařízeních,⁹⁶ za jedinou výjimku lze

---

velké a společnost musela pobývat u jednoho stolu a skromného pohoštění.“ (Dörflová – Dyková, s. 10.) Jazykově české měšťanské salóny vznikaly v Praze teprve od přelomu 60. a 70. let 19. století, ovšem mnoho jich nebylo, např. salon u Braunerů, salon Anny Lauermannové-Mikschové.

⁹³ Již před rokem 1848 vznikaly na řadě míst stolové společnosti „politizujících studentů, řemeslníků a dělníků. Zvláště v tomto prostředí si ujasňovali své myšlenky a hledali síly pozdější demokraté.“ (Urban, O.: Česká společnost 1848-1918. Praha 1982, s. 18.) Známa je v této souvislosti pražská společnost mladých radikálů Repeal scházející se v hospodě U Zlaté váhy na Václavském náměstí, která v českých zemích stála u počátku revoluce v roce 1848.

⁹⁴ Znamé jsou hlavně z prostředí pražských hospod, a to i díky tomu, že členy těchto stolních společností byly významné osobnosti českého kulturního a společenského života. Za nejstarší pražskou stolní společností je považován okruh přátel, kterému předsedali František Ladislav Čelakovský a Josef Krasoslav Chmelenský a který se ve třicátých letech scházel v kavárně u Ritzenhallerů, později v hospodě U Červeného orla. Mladší generace, k níž patřili Karel Jaromír Erben, Karel Hynek Mácha i František Ladislav Rieger se začala scházet v hospodě U Komárků. Od konce padesátých let počet stolních společností vzrůstal, z těch známějších to byla např. Mahábhárata či Flekovská akademie. (Dörflová – Dyková, s. 10 – 11.)

⁹⁵ A scházeli se zde členové a příznivci politických stran.

⁹⁶ Členové Stolové společnosti Včela ve Slavkově u Brna se původně setkávali v hostinci Františka Matouška v prostorách slavkovské radnice, ale k pořádání akcí pro veřejnost využívali prostory zdejší Spořitelny, kam se spolek později (1912) také přestěhoval. Další slavkovská stolová společnost Erbovní pání a dámy od Fontány zahájila svoji činnost v hostinci U Hejnošků, záhy přejmenovaném na hostinec U Fontány, ale kvůli sporům s hostinskou se spolek v roce 1907 přestěhoval do spolkového domu na náměstí. Čtenářsko-zábavní klub v Líšni se po krátkou dobu své existence scházel v hostinci Pavla Sobotky Na Chajdě, Čtenářsko-zábavní spolek v Tečovicích v hostinci U Doležalů,

považovat Katolický čtenářsko zábavní klub „Svatopluk“ v Bludově, který se původně také scházel v místním hostinci, ale v roce 1900 zahájil stavbu tzv. Národního domu a ještě téhož roku se přestěhoval do nových spolkových místností (více viz níže), což poukazuje na solidní finanční zázemí spolku.⁹⁷

4. 1. 1 Pronajímání exracimer

V hostincích se členové spolků nescházeli ve veřejném lokále, který neposkytoval klidné zázemí pro rozvíjení spolkové činnosti, ale využívali vedlejších, pro ostatní společnost uzavřených místností zvaných exracimry,⁹⁸ které byly jednak znakem lepších hostinců a jednak nadstandardní službou, kterou hostinský⁹⁹ poskytoval skupinkám vážených (pravidelných) hostů, popřípadě spolkům,¹⁰⁰ což mnohdy bylo jedno a totéž.

Čtenářsko–zábavní spolek v Myslechovicích v hostinci Jakuba Němce, Čtenářsko–zábavní klub ve Šlapanicích v hostinci Ferdinanda Webera. (Původně se jednalo o statek, při němž v roce 1857 František Weber zřídil kupecký krám a jeho syn Ferdinand později také hospodu. Vedle Čtenářsko–zábavního klubu se zde scházely také šlapanické spolky Svatopluk, Kosmák, Slavia. V roce 1927 objekt zakoupila Jednota ČSL Orel, proto je dnes označován jako Orlovna.) Čtenářsko zábavní spolek „Omladina“ v Měříně se v prvním roce své existence (1893) scházel v hostinci u Ignáce Bambuly, v roce 1894 se přemístil do hostince Jana Smejkal. Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem využíval prostory zdejšího záloženského hotelu. Vzdělávací a zábavní spolek „Omladina“ v Telči si pronajímал místnosti v hostinci Johany Šebestové U Černého orla, nájemní koncese v roce 1889 přešla na jejího syna Bedřicha Šebestla, který se ale v roce 1895 z Telče odstěhoval, a hostinec převzal Josef Růžička, který spolku místnosti pronajímал za stejných podmínek. Knihovní a zábavní spolek v Brtnici se původně scházel a provozoval knihovnu v hostinci U Černého orla, ale v roce 1913 hostinský odmítl nadále pronajímат prostory pro spolkovou knihovnu (navíc neustále zvyšoval nájem), proto byl spolek nucen hledat nové místo. Shodou okolností v té době obecní zastupitelstvo plánovalo přestavbu radnice a spolek tedy podal žádost o bezplatné poskytnutí prostor pro knihovnu a čítárnu, která byla kladně vyřízena. Ještě v témže roce spolek knihovnu přestěhoval a po první světové válce na radnici zřídil i spolkové místnosti.

⁹⁷ Koupě či stavba vlastního domu byla typická pro zámožné spolky, ke kterým patřily především sokolské jednoty. (Kment, s. 122.)

⁹⁸ Exracimry byly někdy, především v pražském prostředí, označovány také termínem *chambres séparées*. „Podle některých tvrzení zavedli tyto šámbry v Praze někdy na začátku druhé poloviny 19. století bratři Alex a Franz Schwertaskové ve svém proslulém lahůdkářství.“ (Altman, K.: Zlatá doba štamgastů pražských hospod. Brno 2003, s. 78.)

⁹⁹ Hostinský často býval členem příslušného spolku: Bedřich Šebestl (Telč), Josef Řihák (Tečovice), Jakub Němec (Myslechovice), František Matoušek („Včela“ ve Slavkově), Antonín Hejnošek („Fontána“ ve Slavkově), Ferdinand Weber (Šlapanice). V takovém případě hostinští pronajímali spolkům exracimry zdarma, ale i přesto se jim pronájem vyplatil. Pravidelné setkávání členů jim zaručovalo jistý příjem z prodeje nápojů a pokrmů

Jak již samotné označení napovídá, platila zde trochu jiná pravidla než ve zbytku lokálu – personál se zde choval přívětivěji a méně podezíravě, hosté neplatili okamžitě po donesení pokrmu či nápoje, ale teprve při odchodu, někdy měly exracimry i samostatný vchod, takže hosté do nich mířící nemuseli procházet přes celý lokál.¹⁰¹

V prostorách exracimer se scházel výbor a valná hromada, odehrávaly uzavřené zábavy a přednášky, divadelní, hudební a pěvecké zkoušky sborů, v případě čtenářských a knihovnických spolků zde byla umístěna také spolková knihovna, zatímco velký sál hostince byl využíván při pořádání veřejných zábav, plesů a divadelních představení.

Protože zde členové trávili velkou část svého volného času, spolkové místnosti si zpříjemňovali a zdobili. Taková dekorace měla různé podoby - již výše byla zmíněna originální výzdoba spolkových místností stolové společnosti „Erbovních pánů a dam od Fontány“ ve formě vlastnoručně vyrobených „erbů“,¹⁰² k poněkud obvyklejším proprietám patřily zarámované diplomy Matice školské a společné fotografie členů, zrcadla, busty či obrazy významných osobností národních dějin či soudobého kulturního a politického života, např. spolek „Omladina“ v Telči vlastnil bustu J. Žižky a J. Husa,¹⁰³

---

a udržování pronajatých místností, příjem hostinskému kynul také v případě spolkem pořádaných veřejných zábav, divadel, plesů.

¹⁰⁰ Původní stolové společnosti obvykle nevyužívaly exracimer, spíše měly v hostincích vyhrazen pouze určitý stůl, který se od ostatních stolů odlišoval např. lepším ubrusem, mnohdy také mohl být umístěn v lepší části sálu – u kamen či blízko výčepu, či od zbytku lokálu oddělen zástěnou nebo závěsem.

¹⁰¹ Altman, s. 78 – 79.

¹⁰² Bohužel se nedochovaly ani ve slavkovském muzeu při instituci Zámek Slavkov-Austerlitz, ani v archivním fondu.

¹⁰³ SOkA Jihlava, f. Omladina Telč, Zápisní kniha, folio 83.

„Erbovní páni a dámy od Fontány“ bustu F. L. Riegra, Čtenářsko – zábavní spolek „Sušil“ v Myslechovicích obraz Františka Sušila.¹⁰⁴

4. 1. 2 Katolický čtenářsko zábavní klub Svatopluk a stavba Národního domu¹⁰⁵

*„Jediné co nám
ještě schází je,
abychom měli svůj
vlastní spolkový
dům a k provedení
toho díla tak
důležitého volám*

*Zdař Bůh,*¹⁰⁶ takto končí jednatelská zpráva spolku za rok 1899. K rozhodnutí postavit vlastní spolkový dům členové „Svatopluka“ dospěli pod tíhou národnostních sporů,¹⁰⁷ jejichž eskalace způsobovala nepříjemnosti při pořádání spolkových akcí ve veřejných prostorách místního hostince: *„Náš spolek byl již dříve předmětem nenávisti ze strany nám protivné. Pracováno na jeho zničení tím, že veřejné vystupování a pořádání zábav zamezováno*

¹⁰⁴ Moravský kněz, teolog a sběratel moravských lidových písní (1804-1868), jejichž sbírku (asi 2400 písní) vydal pod názvem *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřazené*.

¹⁰⁵ Na obrázku je zachycen Národní dům v roce 1926. (Převzato z Balík, S.: Katolický čtenářsko zábavní klub Svatopluk a tělocvičná jednota Orel. Článek dostupný na: <http://www.bludov.cz/Webove-stranky/Mapa-stranek/Katolicky-ctenarsko-zabavni-klub-Svatopluk-a-telocvicna-jednota-Orel.html>, [2013-06-19].

¹⁰⁶ SOkA Šumperk, fond Katolický čtenářsko-zábavní spolek Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota BBludov, inv. č. 4, Spisový materiál, folio č. 61, Zpráva jednatelská za rok 1899.

¹⁰⁷ Tak jako všude jinde i v Bludově na přelomu 19. a 20. století národnostní spory vrcholily. (Březina, s. 185.) Dokládá to i název „Národní dům“ a báseň zaslaná bludovským rodákem, pobývajícím v té době ve Vídni, u příležitosti otevření spolkového domu (viz níže.)

*bylo způsobem všemožným. Tu pocítěna byla potřeba zříditi si vlastní domov.*¹⁰⁸

Již 24. února 1900 se sešla mimořádná valná hromada za účelem projednání stavby spolkového domu, na níž byl ustanoven zvláštní sedmičlenný stavební komitét,¹⁰⁹ který vyjednal koupi pozemku od paní Terezie Langové¹¹⁰ (parcelační číslo 268/2).¹¹¹

14. května získal spolek od představenstva obce Bludova stavební povolení, jehož součástí byla také úmluva o kapli Panny Marie, stojící na zakoupeném pozemku. Spolek získal svolení kapli rozebrat a postavit namísto ní Národní dům, ale pod podmínkou znovu ji postavit „*na jiném místě a v těch samých rozměrech jako nyní*“,¹¹² to vše na vlastní náklady. Stavební plán domu zahrnoval sál se dvěma východy, spolkovou místnost, obytnou světnici, spíž a kuchyň.

Stavební výlohy byly z větší části kryty půjčkou z Občanské záložny v Bludově (13 300 zl.ř.č.), zčásti půjčkami členů spolku (v celkové výši 840 zl.ř.č.)¹¹³ a peněžními dary (61 zl. 92 krejcarů ř.č.)¹¹⁴

---

¹⁰⁸ SOKA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 6, Spisový materiál, folio 60.

¹⁰⁹ František Entr, Jan Motyka, Josef Jáně, František Březina, Josef Povýšil, Antonín Snášel, Rudolf Holub.

¹¹⁰ Na pozemku dříve stávala dědičná rychta.

¹¹¹ SOKA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 5, Spisový materiál, folio 17.

¹¹² SOKA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 5, Spisový materiál, folio 18.

¹¹³ Konkrétně František Březina zapůjčil 130 zl., po 100 zl. zapůjčili členové: František Ermis, Rudolf Holub, Antonín Snášel, Josef Jáně, Josef Pospíšil, Jan Motyka. Po 10 zl. členové: František Kašpar, Alois Kuchej, Jan Šmakal, Jan Drásal, Josef Truksa, Josef Minář, Josef Juřina, Jan Snášel, Jan Straka. 20 zl. zapůjčil Jan Plhák. (SOKA Šumperk, fond Katolický čtenářsko-zábavní spolek Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 5, Spisový materiál, folio 13.)

¹¹⁴ Konkrétně František Entr věnoval 26 zl. 50 krejcarů, Jan Snášel 3 zl. 50 krejcarů, František Weiser 10 zl., Josef Pecháček 5 zl., Tomáš Vařeka 3 zl. 5 kr., Karel Jáně 2 zl. 40 krejcarů, Antonín Řezucha 4 zl. Po 1 zl. darovali: Josef Březina, František Perlich, Antonín Hlasný, pan Osladil, Rudolf Snášel, František Kašpar. Josef Kvapil daroval 50 krejcarů, Jan Adam 10 krejcarů, pan Pospíšil 87 krejcarů. (SOKA Šumperk, fond Katolický čtenářsko-

Spolek usiloval o postavení Národního domu v co nejkratším možném čase, jak dokazuje brzké položení a posvěcení základního kamene – 21. května - i smlouva se stavitelem Josefem Sovou, který měl na celý projekt dohlížet a byl za něj zodpovědný. Stavitel Sova¹¹⁵ se v této smlouvě (z 18. května 1900) zavázal dokončit stavbu nejdéle do 15. srpna téhož roku a do 1. září ji bez závad odevzdat správě „Svatopluka.“ Pokud by této podmínce nedostál, měl za každý nadbytečný den stavby platit pokutu 20 korun, která by byla stržena buď ze složené kauce, nebo z jeho pohledávky za provedenou stavbu.¹¹⁶ Josef Sova dokázal i přes šibeniční termín závazku dostát, a tak až na menší řemeslnické práce byla budova Národního domu během srpna dokončena.¹¹⁷ 23. září se sešla kolaudační komise, která novostavbu schválila.

Cena za stavbu spolkového domu včetně doplňujících řemeslných prací se vyšplhala na 11 117 zl. 69 kr., pokud bychom do celkových výloh zahrnuli i náklady na zbourání a nové postavení kaple na jiném místě (193 zl. 11 kr.), konečná suma by činila 11 330 zl. 8 kr.¹¹⁸

---

zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 5, Spisový materiál, folio 14.)

¹¹⁵ Měl zajistit práce zednické, tesařské, kamenické a štukatérské, zatímco na ostatní řemeslné práce bylo vypsáno ofertní řízení, s tímto výsledkem: klempířské práce byly zadány Richardu Mittagovi, pokrývačské Dominiku Vejmolovi, truhlářské práce provedl Josef Vodička, zámečnické František Ston a sklenářské Pius Geissler.

¹¹⁶ Podobné podmínky byly zahrnuty i ve smlouvách ostatních řemeslníků (klempíře, truhláře, sklenáře, pokrývače, zámečníka.)

¹¹⁷ SOKA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 6, Spisový materiál, folio 61.

¹¹⁸ Práce zednické a nádenické vyšly na 2673 zl. 90 krejcarů, stavební materiál i s dovozem na 3207 zl. 73 krejcarů. Za práci kamenickou i s materiálem bylo účtováno 209 zl. 47 krejcarů, za práci tesařskou (s materiálem) 2696 zl. 81 krejcarů, za práci štukatérskou 90 zl. 50 krejcarů, za různé více práce (podezdívky plotů, vyspárování zdiva) 63 zl. 90 krejcarů. Protože stavitel Josef Sova poskytl spolku 6% slevu na zednickou i tesařskou práci (celkově 322 zl. 24 krejcarů), za jeho služby, včetně práce kolem kaple, mu „Svatopluk“ zaplatil 8813 zl. 24 krejcarů, přičemž 6500 zl. mu bylo vyplaceno ve čtyřech splátkách během května až srpna roku 1900, zbývající obnos v roce následujícím. (SOKA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 5, Spisový materiál, folio 68 – 70.)

Když 15. října 1900 udělilo c. k. okresní hejtmánství v Šumperku provizorní (do náležité úpravy stanov) koncesi na provozování hostinské a nálevní živnosti v nově zřízeném hostinci v budově Národního domu, která zahrnovala povolení na: „1) *dobávání pokrmu*, 2) *výčep piva a vína*, 3) *dobávání kávy, chokolády a čaje* a 4) *odbyvání dovolených her*,“¹¹⁹ užívání nových spolkových prostor již nic nebránilo. (Prvním hostinským se stal člen „Svatopluka“ Josef Jáně.) 21. října 1900 spolek uspořádal u příležitosti posvěcení a otevření Národního domu velkolepou slavnost s vystoupením dvou pěveckých sborů a divadlem, které se účastnila i řada spolků z jiných obcí,¹²⁰ spolek „Svatopluk“ rovněž obdržel několik blahopřejných telegramů ze strany českých spolků i jednotlivců,¹²¹ bludovský rodák Jan Plhák dokonce z Vídně spolu s telegramem zaslal báseň s nacionálním podtextem.¹²²

Ostatním řemeslníkům bylo za práci zapláceno: truhláři Josefu Vodičkovi 644 zl. 65 krejcarů (poskytl spolku 7% slevu), zámečnickovi Františku Stonovi 620 zl. 42 krejcarů, klempíři Richardu Mittagovi 278 zl. 86 krejcarů, pokrývači Dominiku Vejmolovi 644 zl., sklenáři Piu Geisslerovi 160 zl. 69 krejcarů a za stolářské práce (stupeň pro hudebníky, lavice na sezení, stoly atd.) pro spolkový hostinec Josefu Martinákovi 149 zl. (SOkA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, Spisový materiál, inv. č. 5, folio 42, 71 – 79.)

¹¹⁹ SOkA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 4, Spisový materiál, folio 87.

¹²⁰ Katolický spolek Metoděj z Krumpachu, deputace katolického spolku z Hrabenova, Spolek katolických tovaryšů a dělnic ze Šumperka, Katolický dělnický spolek z Rapotína.

¹²¹ Jednota sv. Josefa v Telči, Křesťanský spolek v Holštýně, Katolická politická jednota v Třebíči, Beseda Rudolf v Rudé, Moravskoslezský svaz křesťansko sociální strany v Novém Jíčině, poslanec Dr. Antonín Stojan, pan Eduard Bartoníček z Moravské Ostravy, Jan Březina z Modřice.

¹²² Úryvek z básně: „*Vlastní silou národu ku posile ukončena práce, ovšem to těžká, kteráž vždycky hlásati bude směle, že ves tato vždy dřív byla jen česká. Staň se dome milý, naděje naše smírcem tamního celého okolí, by provázeny byly kroky Vaše v boji těžkém, horama i doly. Budiž Vám dům též hradbou pevnou ve Vašem i dalším vážném jednání, neboť mraky germánské se již táhnou, chtějí zastati nás, nečile ve spaní. Marné jsou však snahy nepřátel našich, neb strážci naši stále pevně bdějí, žijet' posud duch statných předkův našich, který oslavován slavnými ději.*“ (SOkA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 6, Spisový materiál, č. 58, 59.)

4. 2 Frekvence setkávání

Jestliže se zabýváme frekvencí setkávání členů, je nutné rozlišovat mezi valnými hromadami a schůzemi výboru, spolkem pořádanými kulturními a společenskými akcemi a běžným scházením, neboť tyto tři pomyslné kategorie setkávání měly odlišný účel i charakter. Zatímco v případě valných hromad a výborových schůzí se primárně¹²³ jednalo o setkávání za účelem řešení správních či provozních záležitostí, kulturní a společenské akce i běžná setkávání se děla s cílem pobavit se, popřípadě získat finanční prostředky na charitativní účely a fungování spolku.

Valná hromada se odbývala jednou či dvakrát do roka, obvykle v lednu a červenci. Pokud se ale během roku vyskytly výjimečné okolnosti - např. nutnost schválit změnu stanov, zvláštní vydání financí nebo zvolit po předčasném odstoupení nového předsedu -, s jejichž řešením nebylo možné čekat do řádné, spolek svolal mimořádnou valnou hromadu. Správní výbory, sestávající ze sedmi až patnácti členů, se scházely v průměru jednou do měsíce, ovšem když spolky plánovaly větší veřejnou akci (silvestrovskou zábavu, masopustní ples), bývaly schůze častější.

Co se týče veřejných kulturních a společenských akcí, obecně platí, že spolky pořádaly během roku měsíčně v průměru jeden takový podnik.¹²⁴

Ovšem mnohem častěji, tzn. několikrát do týdne, se členové spolků scházeli

---

¹²³ Po valných hromadách někdy následovala volná zábava.

¹²⁴ Např. brtnický spolek uspořádal v roce 1907: v březnu zábavu, v květnu veselohru Diblík, v červenci a srpnu 1 výlet, tři veřejné večírky s programem, veselohry Vzorný manžel a To jsem sám rád, v prosinci mikulášskou a silvestrovskou zábavu a divadelní představení Můj ráj. Měřinská „Omladina“ za rok 1894 pořádala: 7 divadelních představení, 2 výlety a 1 zábavu. Z iniciativy slavkovské „Včely“ se v roce 1910 konaly: v únoru zábava, v květnu, červnu a červenci výlet, v září koncert a zábava, v říjnu hodová zábava, v listopadu kateřinská zábava, v prosinci silvestrovská zábava. Telčská „Omladina“ v roce 1894: v lednu ples, v únoru taneční zábava, v březnu koncert a divadlo Útok zisku, v květnu společná vycházka, při níž byl odehrán kus Vlast, v červnu zábava, v červenci koncert, v srpnu výlet do Klínku, v září divadlo Klepy, v říjnu posvícenská zábava, v listopadu zábava, koncert a divadlo Modlitba na hřbitově, v prosinci mikulášská a silvestrovská zábava.

u příležitosti zkoušek divadelních kroužků, pěveckých a hudebních sborů, večírků či dýchánek konaných ve spolkových prostorách pouze pro ně samotné a jejich hosty z řad přátel a rodin (obvykle v neděli). (Nadto se takřka denně vídávali ve veřejném lokálu hostince tak jako v dobách před oficiálním založením spolku.) Tak např.: hudební a pěvecký sbor telčské „Omladiny“ zkoušel dvakrát týdně¹²⁵ a v neděli se členové scházeli k volné zábavě. Měřínská Omladina se každou neděli a čtvrtek bavívala u zkoušek divadelního kroužku, v neděli při volné zábavě. Nebo v případě šlapanického klubu si členové vedle běžného setkávání v hostinci v letních měsících zpříjemňovali své volné chvíle dvakrát týdně společným hraním kuželek a každou neděli se vypravovali na výlet, po němž ve spolkových místnostech následovala volná zábava.¹²⁶

---

¹²⁵ Těchto zkoušek se původně účastnili i ti, kteří nebyli členy sborů, ale protože vyrušovali, přístup na zkoušky jim byl odepřen.

¹²⁶ Tento modus platí pro období aktivně rozvíjené spolkové činnosti, kdy se členové se zájmem podíleli na pořádání spolkových akcí a pravidelně docházeli do spolkových místností. V období světových válek ale docházelo vlivem odvodů členů k dočasnému útlumu, pokud tedy dané spolky po uzavření míru svoji činnost obnovily. (První světovou válku překonaly: Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk v Bludově, Čtenářsko-zábavní spolek v Tečovicích a Knihovni a zábavní spolek v Brtnici. Po druhé světové válce již v činnosti pokračovaly pouze první dva jmenované, i když ne nadlouho.) Vyjma těchto vnějších příčin, které členové nemohli nijak ovlivnit, se spolky někdy potýkaly s krizí z příčin vnitřních – čili z důvodu ochabujícího zájmu členů trvajícího po delší dobu. Týká se to slavkovské společnosti „Včela“, která se v činnosti odmlčela dokonce na rok a půl - od ledna 1910 do května 1911. (SOKA Vyškov, f. Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, inv. č. 1, Kniha záznamů a usnesení Královské rady stolové společnosti Včela ve Slavkově, folio 7.)

5. Činnost

Sledované spolky, které se v první řadě orientovaly na pobavení svých členů, potažmo veřejnosti, se zaměřovaly na těch několik málo hodin, které rolníkům, řemeslníkům i příslušníkům inteligence po práci zbývaly a poskytovaly jim možnost věnovat se nejrůznějším zájmovým a uměleckým aktivitám: číst knihy a časopisy, hrát divadlo, věnovat se hudbě a zpěvu, tančit či podniknout výlet do přírody.

Činnost sledovaných spolků byla vskutku velmi rozmanitá, což je v souladu s obecným trendem rozvoje volnočasových aktivit koncem 19. století i s faktem, že v 80. a 90. letech to byly právě spolky, které „v českých a moravských městech pořádaly pro své členy i širší veřejnost velkou část společenských a zábavních podniků.“¹²⁷ Neméně důležitou náplní spolkové činnosti představovaly charitativní aktivity, velmi často spojené s podporou českého národního hnutí.

V následující kapitole budou představeny jednotlivé způsoby trávení volného času, které sledované zábavní spolky a stolové společnosti umožňovaly.

5. 1. Pořádání tanečních zábav, plesů, slavností a spolkových večírků

„Dne 9. února 1896 pořádán byl [spolkem „Omladina“ v Telči] maškarní ples. Byla to krásná zábava, kteréž se zúčastnilo i mnoho [lidí] z okolí. Padesát až šedesát masek prohánělo se po sále, jakož i po chodbě...

---

¹²⁷ Vošahlíková, s. 253.

*Tančilo se čile, vše bylo ve velmi veselé náladě, tančilo se pilně až do 6. hodiny ranní.*¹²⁸

Tanec vždy patřil k vyhledávaným kratochvílím a jako takový si našel své pevné místo i v rozvíjející se spolkové činnosti. Spolu s tím, jak ve městech a na vesnicích přibývalo spolků, rostl také počet tanečních zábav a bálů, které se brzy začaly čítat k oblíbeným událostem ve společenském a kulturním životě dané obce.¹²⁹ Nebyly však jedinou příležitostí k pěstování tance, kterou účast na spolkových akcích poskytovala - tančilo se na výletech, po divadelních představeních a přednáškách, dokonce i po valných hromadách.

Taneční zábavy a bály pořádaly sledované spolky hlavně v zimních měsících, kdy možnosti, jak trávit volný čas, byly poměrně omezené. Ke každoročně konaným podnikům patřily posvícenské, kateřinské,¹³⁰ mikulášské a silvestrovské zábavy. Obzvláště dvě posledně jmenované se těšily všeobecné oblibě: *„Zábavy následující překvapují silnou účastí a dobrým programem – na první místo uvádím mikulášskou dne 10. 12., při které působeno všemi silami... Vrcholem zábav v roce 1893 byl Silvestr – návštěva byla velmi hojná, ba i návštěva z okolí byla viděti, program velmi pestrý a zábavný. Řízná hudba, milý zpěv, zábava končila veselým tancem*

---

¹²⁸ SOKA Jihlava, f. Omladina Telč, Zápisní kniha, folio 165.

¹²⁹ Znamé jsou v této souvislosti hlavně sokolské šibřinky, které se u české veřejnosti těšily značné oblibě a možnost účasti na nich podněcovala vstup do Sokola, nebyly ale jediným podnikem svého druhu. Takřka každý spolek konce 19. a počátku 20. století pořádal pravidelně zábavy a plesy. Současně vznikaly ve městech taneční školy, v nichž se tančit učila nejen mládež měšťanská, ale i řemeslnická a dělnická. (Efmertová, M.: České země v letech 1848-1918. Praha 1998 s. 510.)

¹³⁰ Je proto zajímavé, že tyto zábavy se dosti často nesetkávaly s valným úspěchem – po stránce účasti a následně i stránce finanční. V pramenech vztahujících se k činnosti sledovaných spolků se téměř každoročně objevují stížnosti na nevydařené kateřinské zábavy, přesto byly nadále pořádány.

až k ránu.¹³¹ Slovy jednatele Čtenářsko-zábavního klubu ve Šlapanicích Josefa Jarolíma - „silvestrovské zábavy byly vždy obligátním dostaveníčkem členů a jich přátel.“

Společenská sezóna však vrcholila v období masopustu¹³² - v lednu a v únoru se členové spolků i veřejnost bavívali na masopustních bálech a zábavách,¹³³ mnohdy pojatých jako maškarní. Masky nebyly povinné, ale přijít v nich se vyplatilo, neboť maskovaní hosté platívali téměř o polovinu nižší vstupné.¹³⁴

Příprava takových zábav, většinou svěřená do rukou zvláštních, k této příležitosti ustavených komitétů,¹³⁵ trvala několik týdnů i měsíců. Vedle běžných provozních nezbytností,¹³⁶ se komitáty zabývaly sestavením a nácvikem bohatého programu. Veřejné zábavy představovaly příležitost pro pěvecké a hudební sbory, divadelní odbory, které fungovaly v rámci spolku, předvést veřejnosti plody svého úsilí, byly v podstatě jakýmsi souhrnem spolkem pěstované umělecké činnosti za poslední období, a tak se vedle tance hosté bavívali u divadelních představení a kupletů, pěveckých a hudebních čísel. Často také oblíbení členové spolku „svým dobrým humorem k zábavě přispěli“¹³⁷ – na programech figurovaly

---

¹³¹ SOkA Jihlava, f. „Omladina“ Telč, Zápisní kniha, folio 105 - 106.

¹³² Efmertová, s. 509.

¹³³ Většina spolků konala v masopustním období jednu velkou taneční zábavu a jeden maškarní ples.

¹³⁴ Výše vstupného se většinou pohybovala mezi 20 krejčary a 1 zl. rakouské měny, popřípadě mezi 40 haléři a 2 K korunové měny Rakouska-Uherska.)

¹³⁵ Např. Čtenářsko zábavní klub ve Šlapanicích ustavil tzv. Svobodnou obec („svobodné pány členy“), spolek „Omladina“ v Telči dvacetičlenný zábavní výbor.

¹³⁶ U tiskaře objednat a hostům rozeslat pozvánky (u takových velkých zábav se počet pozvůvek pohyboval mezi 300 – 400 kusy a někdy byl nadto zhotoven i plakát), sestavit taneční pořádky, sjednat hudbu k tanci – tu si většinou spolky samy nezajišťovaly, i když byl při nich zřízen hudební sbor, zaopatřit výzdobu sálu, případně pohoštění a tombolu.

¹³⁷ V případě šlapanického spolku to byli ředitel cukrovaru Emil Studený a přednosta stanice Jindřich Franz. Členy „Včely“ a jejich hosty „s úspěchem bavívali“ Alois Uhlíř, František Hnilica a Oswald Götz, obdobně „U Fontány“ vynikal „velmožný nadfontán“ Josef Burjanek a celý „ministerský sbor.“

i „žertovné výstupy a legrační řeči.“ Prameny šlapanického klubu zmiňují i stínové obrázky, zatímco hostům mikulášské zábavy konané brtnickým Knihovním a zábavním spolkem (10. 12. 1907) se naskytla možnost poslechnout si písně z gramofonu.¹³⁸

Nedílnou součástí mikulášských zábav představovala nadílka¹³⁹ – prostřednictvím Mikuláše a anděla se hosté vzájemně podarovali, popřípadě byli drobnými maličkostmi obdařeni ze strany spolku. (Stolová společnost „Včela“ myslela při Mikuláši také na chudé děti, kterým odpoledne před večerní zábavou každoročně rozdávala oděv, boty i různé pamlsky, připravené manželkami členů.¹⁴⁰)

Vedle těchto velkých zábav pořádaných pro širokou veřejnost se členové spolků a společností setkávali na akcích určených pouze pro ně samotné, popřípadě pro jejich pozvané přátele a rodiny.¹⁴¹ Tyto uzavřené zábavy nazývali různými jmény – jako elitní věnečky, přátelské schůzky, večírky či dýchánky, a i způsoby, kterými se při těchto příležitostech bavili, měly rozličnou podobu. Vedle tance, zpěvu, běžného hovoru a komických výstupů, se také hrály karty a kuželky, které byly v druhé polovině 19. a na počátku 20. století oblíbeným druhem zábavy.¹⁴² Tzv. koulení v kuželky se s gusem věnovali hlavně členové šlapanického klubu – za tímto účelem se od května do září roku 1889 scházeli dvakrát týdně v hostinské zahradě, přičemž v pondělí se odehrávala pánská partie a ve čtvrtky se mohly

---

¹³⁸ Vlastnil jej člen spolku František Jungwirth.

¹³⁹ „Tradice „Mikulášů“ spadá do období kolem poloviny 19. století.“ (Lenderová, s. 94.)

¹⁴⁰ Např. již v prvním roce podarovala 24 dětí šálami, čepicemi a zimními botami, v roce 1909 osmi chudým děvčatům věnovala punčochy, boty, šály, čepice a dalším 20 dětem připravila pohoštění sestávající z koláčů, cukrovinek, ořechů, ovoce a sodovky.

¹⁴¹ Většinou se členové při těchto dýcháncích či večírcích scházeli pouze za účelem zábavy, zvláštní příležitostí však bylo rozloučení se se členem spolku, který se stěhoval a spolu s obcí opouštěl i spolek, večírky konané u příležitosti svátku Josefu – členů s tímto jménem bývalo požehnaně.

¹⁴² Srov. Vošahlíková, s. 249.

účastnit i dámy. Zájem však nebyl tak velký, jak se původně očekávalo, a proto se od následujícího roku kuželkové partie konaly pouze ve středu (za účasti pánů i dam.)¹⁴³

5. 2 Sportovní vyžití

Spolu s rozšiřováním kategorie volného času rostla v průběhu druhé poloviny 19. století obliba sportu,¹⁴⁴ jenž se již koncem století zařadil mezi masově rozšířené způsoby zábavy.¹⁴⁵ Zásahu na tom lze z velké části připisovat spolkům, které svým členům i veřejnosti umožňovaly bavit se u nejrůznějšího sportovního vyžití.¹⁴⁶

Sledované spolky se vedle hraní kuželek věnovaly hlavně pěstování letní turistiky, jež na přelomu 19. a 20. století prožívala svůj „zlatý věk.“¹⁴⁷ Od května do září byli členové spolků i široká veřejnost zváni prostřednictvím pozvánek, plakátů i novinové inzerce na půl- i celodenní výlety, pořádané obvykle v neděli. Setkávali se¹⁴⁸ před spolkovými místnostmi a odtud společně za doprovodu zpěvu a hudby mířili¹⁴⁹ do přírody, nejčastěji do obor a hájků poblíž příslušného města či vesnice a někdy i do vzdálenějších cílů.

---

¹⁴³ Kuželkové turnaje pořádaly v letních měsících také slavkovská „Včela“ a spolek „Sušil“ v Myslechovicích.

¹⁴⁴ Myšleno sportu provozovaného v přírodě, velký boom sálových sportů byl otázkou teprve 20. století.

¹⁴⁵ V první polovině 19. století zůstávaly tělovýchovné aktivity výsadou šlechty, popřípadě zámožnějších lidí. (Efmertová, s. 299).

¹⁴⁶ Netýká se to pouze spolků primárně zaměřených na tělovýchovu a sport, jako byly sokolské jednoty, Klub českých turistů apod., pěstování sportu se věnovali i hasiči, pěvecké či vzdělávací spolky – minimálně pořádaním výletů.

¹⁴⁷ Srov. Vošahlíková, s. 259.

¹⁴⁸ V případě celodenních výletů v 11 hod. dopoledne, v případě půldenních ve 2 hodiny odpoledne.

¹⁴⁹ Většinou pěšky, někdy ale spolek pro výletníky zajistil i povozy.

Výlety mohly mít podobu společné vycházky zakončené posezením ve výletní restauraci,¹⁵⁰ obvykle ale spolky připravovaly bohatý doprovodný program podobně jako v případě velkých zábav, díky němuž pak tyto akce připomínaly spíše slavnosti v přírodě.¹⁵¹

Výletníci měli možnost na určeném místě sledovat nejrůznější druhy vystoupení, zatančit si u hudby sjednané kapely, popřípadě spolkového orchestru a v bufetu si pochutnat na pohoštění v podobě párků, uzenek, piva, sodovek, housek a cukroví napečeného členkami. Například během výletu šlapanického klubu do hostince „Pindulky“ u Podolí konaného v neděli 7. 8. 1887 *„byla zařízena zábava pěvecká, deklamatorní a taneční. Předneseny byly mnohé sbory smíšené i mužské a osvědčenými silami provedeny žertovné výstupy „Konduktor,“ „Zedník,“ „Žena a basa.“ Zábava na Pindulce trvala do 9. hod. večer, načež společný odchod do Šlapanic a přátelská zábava ve spolkovém hostinci F. Webra.“*¹⁵² Slavkovská „Včela“ na výletním místě pravidelně stavila i houpačku¹⁵³ a někdy pořádala i závody v běhu.

Takové výlety bývaly spíše než sportovním výkonem společenskou událostí s výrazným vlasteneckým podtextem a obřadními či divadelními prvky – kroje, národní písně pěné během pochodu či jízdy i diváci kolem cest sledující průvod výletníků představovaly nedílnou součást takové akce.¹⁵⁴ Hezký popis tohoto aspektu poskytují záznamy v pramenech slavkovské

---

¹⁵⁰ Spolu s tím, jak se rozvíjela turistika se v Čechách a na Moravě zvyšoval i počet výletních hostinců a restaurací.

¹⁵¹ Příprava takového výletu byla časově poměrně náročná, spolky je proto pořádaly maximálně jednou do měsíce. Přesto ale byla dávana přednost pořádání těchto velkých akcí před výlety sestávajícími pouze z pochodu a posezení v restauraci, výjimku v tomto směru představoval pouze šlapanický klub (viz výše).

¹⁵² SOkA Brno-venkov, f. Čtenářsko-zábavní klub ve Šlapanicích, inv. č. 1, Kniha pozvání do schůzí (1884-1894), s. 7.

¹⁵³ Zhoupnout se výletníci mohli za poplatek 2 K (korunové měny Rakouska-Uherska).

¹⁵⁴ Srov. Lenderová, s. 129.

„Včely“: „*radost byla dětí a dospělých, když v krojích se seřadili v průvodě a na alegorických vozích představovali různé skupinky. Průvod ubíral se městem, kde bylo plno diváků a pohlíželi na malebný tento průvod.*“¹⁵⁵

Vedle těchto výletů spolky někdy organizovaly také společné cesty na kulturní akce odehrávající se v jiných městech, např. šlapanický klub¹⁵⁶ se společně vydal na koncert ruské pěvecké společnosti Dimitrije Agreněva Slavjanského konaného 4. května 1890 ve dvoraně besedního domu v Brně nebo spolek „Sušil“ v Myslechovicích se 11. září 1904 zúčastnil velké slavnosti pořádané u příležitosti vysvěcení českého reálného gymnázia v Litovli¹⁵⁷ apod.

V oblasti poskytovaných možností sportovního vyžití byly poměrně výjimečné dva spolky - jedním z nich byla telčská „Omladina,“ která vlastnila dřevěný velocipéd, jenž členové hojně využívali, a mimo to v prosinci 1887 založila při spolku Bruslařský klub, který provozoval pečlivě udržované kluziště.¹⁵⁸ Tím druhým byl bludovský „Svatopluk,“ při němž se koncem roku 1909 ustavil tělocvičný odbor „Orel,“¹⁵⁹ konající každoročně veřejné cvičení, na něž se mnohdy sjížděly i okolní odbory.¹⁶⁰ Vůbec první takové cvičení se

---

¹⁵⁵ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, inv. č. 2, Spisový materiál, folio 28.

¹⁵⁶ Šlapanický klub byl v tomto směru poměrně výjimečný. Zatímco v případě ostatních spolků, se společné cesty členů na podobné akce stávaly spíše výjimkou (pokud tedy nepočítáme případy, kdy spolky vysílaly své zástupce), šlapanický klub podnikal tento druh výletů i několikrát do roka.

¹⁵⁷ Jednalo se o první českou střední školu v tomto městě, tato událost tedy představovala významný mezník v česko – německém boji, kterým v této době Litovel a její okolí žily. (Pozor, č. 140, s. 1).

¹⁵⁸ Předplatné na měsíc činilo pro členy 1 zl.(r.č.), pro jejich rodiny 2 zl., pro studenty pak 50 krejcarů. Denní lístek se pořídil za 10 krejcarů. Zúčastnit se této zábavy mohli i ti, kteří brusle nevlastnili, spolek totiž půjčoval železka za 2 krejcarů na den.

¹⁵⁹ Březina, s. 198. (Jednota Orel vznikla v roce 1908 sdružením tělovýchovných odborů, které od přelomu století vznikaly při katolických vzdělávacích spolcích. (Efmertová, s. 307)).

¹⁶⁰ Např. v roce 1911 se zúčastnily jednoty z Krumpachu, Klášterce, Rudy, Leštiny a Brníčka. (Balík, S.: Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a tělocvičná jednota Orel.

konalo 24. července 1910 v zahradě Národního domu, doprovázené pěveckými čísly místních dívek.¹⁶¹

5. 3. Osvěta

Osvěta a vzdělávání jsou považovány za jedny z klíčových fenoménů 19. století – nejenže se v jeho průběhu specializují a metodologicky vymezují jednotlivé vědní disciplíny, ve většině evropských zemí také dochází k demokratizaci přístupu ke vzdělání, a tak již v poslední třetině století lze hovořit o všeobecné gramotnosti ve větší části kontinentu.¹⁶²

V jazykově českém prostředí, které bolestně postrádalo šlechtickou či ekonomicky silnou složku společnosti, se vzdělání stalo atributem národní elity.¹⁶³ „Vzdělávat a kultivovat jednotlivé příslušníky tohoto národa tak bylo stejně důležité jako kultivovat národní jazyk.“¹⁶⁴ Protože školský systém řízený státem garantoval vyučování v němčině, projevovaly se v českém prostředí snahy „vzdělávat národ“ také „prostřednictvím krásné i naukové literatury, periodického tisku i přímým osvětovým způsobem.“¹⁶⁵ Vedle „edičních řad některých nakladatelství a univerzitních extenzí“ se na přelomu století zhostila popularizačních a lidovýchovných snah „řada zájmových, profesních i konfesijních spolků,“¹⁶⁶ kterým se nabízely v podstatě dvě velké

Dostupné na: <http://www.bludov.cz/Webove-stranky/Mapa-stranek/Katolicky-ctenarsko-zabavni-klub-Svatopluk-a-telocvicna-jednota-Orel.html>, [2013-07-09].

¹⁶¹ Severní Morava, 29. 7. 1910, s. 3.

¹⁶² Ještě kolem roku 1800 patřila habsburská monarchie mezi země s velmi nízkou úrovní gramotnosti – tzn., že ta nepřesahovala 25%. (Rapport, M.: Evropa devatenáctého století, Praha 2011, s. 271).

¹⁶³ Lenderová, M.: O proměnách elit v českých zemích. In: Vesmír 81, březen 2002, s. 165 – 168, s. 167.

¹⁶⁴ Bláhová, K.: Vzdělání a osvěta v českém 19. století. In: Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století. Praha 2004, s. 7 – 10, s. 8.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 9.

možnosti: pořádání osvětových přednášek a zřizování či podpora veřejných knihoven.¹⁶⁷

S ohledem na tematiku přednášek pořádaných sledovanými spolky, obvykle v neděli¹⁶⁸ před volnou zábavou, lze tyto rozdělit do čtyř pomyslných skupin: národní dějiny,¹⁶⁹ aktuální společenské a politické problémy,¹⁷⁰ technický a vědecký pokrok¹⁷¹ a cestování.¹⁷²

Přednášky si spolky většinou zajišťovaly vlastními silami, neboť mezi členy často figurovali učitelé, lékaři, faráři atd., ale tu a tam byli přizváni, za patřičný honorář, i „přespolní.“ V březnu 1913 přednášel slavkovské „Včele“ redaktor Rudolf Těsnohlídek (O bojišti na Balkáně),¹⁷³ 22. září 1895 zavítal do Telče z iniciativy zdejší „Omladiny“ slavný cestovatel Enrique Stanko Vráz se svojí přednáškou „Obrázky z cest Jižní Amerikou“ a v květnu 1895 si „fontánský národ“ poslechl přednášku cestovatele Josefa Kořenského o jeho první cestě kolem světa.

Protože má většina sledovaných spolků ve svém názvu obsaženo slovo „vzdělávací“, „knihovní“ či „čtenářský“, je nabíledni, že důležitou částí náplně

---

¹⁶⁷ Pokorný, J: Lidovýchovné a osvětové snahy v Evropě. In: Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století. Praha 2004, s. 54 – 59. s. 54.

¹⁶⁸ Většinou platí, že spolky nepořádaly přednášky kontinuálně, ale obvykle se v určitém okamžiku dohodly pro sérii přednášek odbyvaných více méně každou nedělí do dobu několika měsíců. Netýkalo se to pouze zimního období, jak by bylo možné předpokládat, takové cykly probíhaly např. i od května do září.

¹⁶⁹ Přednášky týkající se slavných osobností a okamžiků českých dějin se očekávatelně konaly nejčastěji. Např. měřínská „Omladina“ v období od začátku listopadu do poloviny ledna 1895/1896 pořádala dějepisnou přednášku téměř každou nedělí: 10. 11. Starověk, středověk a nová doba (různá státní zřízení, rozličné strany), 17. 11. Velkomoravská říše, 24. 11. O době německé nadvlády, 15. 12. Porážka Tatarů na Moravě, 5. 1. Doba Karla IV., 12. 1. O Václavu IV., 19. 1. O době Rudolfa II., Matyáše a Ferdinanda II.

¹⁷⁰ Např. O emancipaci žen (14. 5. 1895, telčská „Omladina“), O bojišti na Balkáně (březen 1913, slavkovská „Včela“), O rozdílu mezi sociálním demokratismem a křesťanským socialismem (24. 1. 1898, bludovský „Svatopluk“).

¹⁷¹ Např. O elektřině (8. 9. 1895, telčská „Omladina“) – přednášející nezůstal pouze u teorie, ale předvedl i praktickou demonstraci, O astronomii (1. 7. 1895, telčská „Omladina“), O očkování proti vzteklině (10. 11. 1896, telčská „Omladina“).

¹⁷² Např. v říjnu 1899 si člen „Sušila“ v Myslechovicích, místní farář František Ševčík, připravil přednášku o své nedávné cestě do Říma.

¹⁷³ O možnosti této přednášky s R. Těsnohlídkem jednal také brtnický spolek, ale z finančních důvodů se rozhodl od ní upustit.

jejich činnosti bylo provozování veřejné knihovny.¹⁷⁴ Spolu s výše zmíněným rozšiřováním gramotnosti rostl v průběhu 19. století i zájem o četbu, který do jisté míry dokonce vytlačoval tradiční způsoby trávení volného času založených na ústním podání, např. večerní besedy,¹⁷⁵ a to hlavně u mladší generace.¹⁷⁶

Nebyla to ale ani tak snaha poskytnout veřejnosti možnost četby pro zábavu, která stála u zrodu daných knihoven (nebo alespoň ne primárně), význam četby, který tato měla v českém prostředí v kontextu společenské situace, pěkně vystihuje úryvek z pramenů brtnického spolku: *„Kniha je to, která je nejdůležitější pomůckou ke všeobecnému zvýšení lidového vzdělání. Dobrou knihou lze působiti na vkus, cit, na smysl pro pravdu, krásu a dobro. ... Kniha to byla, která vznítla již uhasínající jiskérku českého citu a krve, ano kniha to byla, která národ dvě stě let v smrtelném spánku vězící, přece zburcovala k novému životu.“*¹⁷⁷

Nově založené knihovny se většinou potýkaly s nedostatkem knih, jejich fondy tak zpočátku tvořily svazky darované členy či jinými spolky¹⁷⁸ apod.; brtnický spolek dokonce vznikl za účelem podpory strádající knihovny, založené o dva roky dříve studujícími z Brtnice. Rovněž pokud spolky v určitém období nedisponovaly dostatkem finančních prostředků na odebírání novin a časopisů,¹⁷⁹ někteří členové se uvolili platit část

---

¹⁷⁴ Netýká se to pouze slavkovských společností a bystřického spolku.

¹⁷⁵ Rapport, s. 263.

¹⁷⁶ Starší generace, a to i v případě vyšších vrstev, mnohdy považovala četbu pro zábavu za zahálku. (Lenderová, s. 121.) Když na valné hromadě brtnického spolku zazněl dotaz, proč byla nově zřízená knihovna pro mládež přes léto uzavřena, jeden ze členů odpověděl, prý *„že je třeba četbu žáků omezovati, aby nezanedbávali své povinnosti.“* (SOkA Jihlava, f. Knihovny a zábavní spolek Brtnice, inv. č. 2, Kniha zápisů, folio 21.)

¹⁷⁷ SOkA Jihlava, f. Knihovny a zábavní spolek Brtnice, inv. č. 2, Kniha zápisů, folio 4.

¹⁷⁸ Viz. knihovny v Myslechovicích a Měříně.

¹⁷⁹ Nejčastěji odebírané: Zlatá Praha, Světozor, Národní hospodář, Květy, Humoristické listy, Slovník Naučný, Moravská Orlice, Pozor.

požadované ceny.¹⁸⁰ Knihovny financované z pořádaných akcí a členských příspěvků se postupně podle možností rozrůstaly – k menším patřily knihovny v Myslechovicích a Tečovicích, které kolem roku 1900 čítaly asi 300 knih, a knihovna měřínské „Omladiny“ se svými 134 svazky k roku 1895. Větším knižním fondem se mohly chlubit knihovny ve Šlapanicích (500 knih k roku 1903), v Telči (512 svazků k roku 1894), v Brtnici (840 svazků¹⁸¹ k roku 1903).

Knihy se půjčovaly členům i veřejnosti buď zdarma (v případě spolků v Líšni, Tečovicích, Šlapanicích), nebo za drobný poplatek - telčská „Omladina“ půjčovala knihy za 2 krejčary (ř.č.) myslechovický „Sušil“ za každý týden po 1 krejčaru (ř.č.), brtnická knihovna za 10 – 20 haléřů (korunové měny Rakouska-Uherska)¹⁸² a „Svatopluk“ za 10 haléřů (korunové měny Rakouska-Uherska). K často vypůjčovaným autorům patřili F. Palacký, A. Jirásek, V. B. Třebízský, S. Čech, K. V. Rais či B. Zahradník-Brodský.

Možnost výpůjčky měli čtenáři¹⁸³ jednou až dvakrát týdně (v neděli, popřípadě v některý všední den v odpoledních hodinách), v případě brtnického spolku, telčské „Omladiny“ a bludovského „Svatopluka“ mohli také využívat veřejné čítárny ve spolkových místnostech,¹⁸⁴ otevřené vždy v neděli odpoledne. K výhodám čítáren patřila vyložená nová čísla časopisů a novin, jež nebylo možné si vypůjčit absenčně.

---

¹⁸⁰ Stávali se pak spoluvlastníky daného svazku, který si po uplynutí nějaké doby mohli odnést domů, ale na vyžádání byli povinni jej přinést do knihovny zpět.

¹⁸¹ Knižovní zpráva uvádí: 68 časopisů, 131 vědeckých časopisů, 28 svazků básní, 96 svazků historických, 450 zábavných, 33 spisů pro mládež a 34 různých.

¹⁸² Členové brtnického spolku se rozhodli v roce 1903 půjčovat knihy zdarma, to se setkala s velkým úspěchem – za jediný den se půjčilo 148 knih, ty se jim ale po čase vracely velmi poškozené, a proto bylo ujednáno vrátit se k osvědčenému placení.

¹⁸³ Velký zájem o četbu se projevoval obzvláště v zimních měsících.

¹⁸⁴ Telčská „Omladina“ ji zřídila v roce 1895, bludovský „Svatopluk“ v roce 1900, když se přestěhoval do Národního domu, a brtnický spolek v roce 1911.

Když po vzniku Československa vznikaly na řadě míst obecní knihovny,¹⁸⁵ knižní fondy sledovaných spolků zaniklých do nebo během první světové války se stávaly základem, nebo alespoň součástí těchto nově zřizovaných institucí.¹⁸⁶

5. 4 Hudební kultura

Hudba a zpěv představovaly nedílnou součást spolkové činnosti, minimálně v podobě spontánního zpěvu při volné zábavě - některé spolky („Včela,“ „Fontána,“ telčská „Omladina,“ brtnický spolek, šlapanický klub, bludovský Svatopluk) si za tímto účelem pořídily k doprovodu i vlastní piano – a občasných sólových výstupů při zábavách a výletech.

Čtyři ze zmiňovaných spolků však rozvíjely hudební kulturu mnohem intenzivněji. Při společnosti „Fontána“ se ustavilo ochotnické smyčcové kvarteto, které zvláště v letech 1898-1907 aktivně působilo na veřejných i soukromých spolkových akcích, mezi nimi i na řadě hudebních večírků, zatímco členové šlapanického klubu rozvíjeli své pěvecké vloh v rámci dvou spolkových sborů – mužského a smíšeného – pod vedením sbormistra Josefa Svobody, zdejšího nadučitele, který spolu s dalším členem klubu – učitelem Antonínem Fritzem¹⁸⁷ - pěvce doprovázel na klavír. Antonín Fritz

---

¹⁸⁵ V souvislosti se zákonem z roku 1919, který obcím ukládal povinnost při určitém počtu obyvatel založit veřejnou knihovnu. (Lenderová, Dějiny každodennosti „dlouhého 19. století“ II., s. 127.)

¹⁸⁶ Brtnický spolek po první světové válce sice obnovil činnost, ale spolkovou knihovnu (včetně dvou knihovnických skříní) prodal v roce 1920 obci za 8000 Kč, nadále však knihovnu spravoval.

¹⁸⁷ Učitelé běžně patřili ke zdatným hudebníkům, „dobrá úroveň hudebních znalostí a ovládnutí nejlépe několika hudebních nástrojů se po učitelích vyžadovala.“ Současně to pro ně bývalo možností přilepšit si k nepříliš vysokému platu, a proto učitelé často bývali velmi aktivní v oblasti hudebního života dané obce, hráli na bálech, zábavách atd. (Padmosová, J.: Učitel. Příklad Jana Jaroslava Jelínka. In: Fasora, L. – Hanuš, J. – Malíř, J.: Člověk na Moravě 19. století. Brno 2008, s. 111 – 123, s. 121.) Např. spolek „Omladina“ v Telči platil některým hudebníkům 1 zl. 50 krejcarů (ř.č.) (za zahradní koncert, 2 zl. za

byl rovněž zdatný houslista, který při spolkových koncertech a hudebních večírcích svými vystoupeními občas doplňoval pěvecká čísla sborů.

Nadšení pro hudbu, která byla podle slov včelmistra Karla Macenauera „*duší Včelky*,“ přivedla tuto stolovou společnost již v roce 1907 k založení orchestru, který se postupně rozrostl na 30 členů (7 houslí, 4 druhé housle, 3 violy, violoncello, 2 kontrabasy, 2 flétny, hoboj, 2 klarinety, 2 lesní rohy, 2 trumpety, 2 trombony, bicí nástroje).¹⁸⁸ Orchester, k jehož nejaktivnějším členům patřili: hudebník Karel Macenauer, c. k. strážmistr od četnictva Ferdinand Schmied, obchodník Antonín Stojar, kamnář Hugo Drkoš a majitel domu František Hnilica,¹⁸⁹ pod taktovkou slavkovského pekaře Aloise Uhlíře pořádal pravidelné koncerty ve Slavkově i okolí a doplňoval zábavu při různých spolkových akcích. Přestože zpěv patřil rovněž k oblíbeným činnostem společnosti, hlavně při uzavřených zábavách, stálý pěvecký sbor spolek nezaložil.

Patrně nejvýznamnější hudebním počinem, který „Včela“ uspořádala, byl první koncert Pěveckého sdružení moravských učitelů odbývaný za velkého zájmu publika¹⁹⁰ 26. května 1912 v sále slavkovské Záložny.

Podobně aktivní byla v oblasti místního hudebního života „Omladina“ v Telči, při níž rovněž vznikl už v počátcích existence patnáctičlenný orchestr (basa, 3 klarinety, malý a velký buben, viola, 3 housle, 2 trumpety, 2 lesní rohy, trombon),¹⁹¹ jehož dirigentem byl do roku 1892 místní učitel a jeden ze

---

večerní koncert a 1 zl. za hudební doprovod při divadelních představeních. (SOkA Jihlava, f. Omladina Telč, Zápisní kniha, folio 63.)

¹⁸⁸ Majer, s. 78. (Orchester vyplnil mezeru, která byla ve slavkovském hudebním životě pociťována po zániku Pěveckého a hudebního spolku Svatopluk v roce 1902, a na jeho činnost po zániku „Včely“ navázaly orchestry vzniklé v pozdějších letech.) (Pernes, s. 17.)

¹⁸⁹ SOkA Vyškov, f. Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, Kniha záznamů a usnesení Královské rady stolové společnosti Včela ve Slavkově, folio 1.

¹⁹⁰ Dokazuje to i výtěžek 1086 K. (Tamtéž, folio 20.)

¹⁹¹ SOkA Jihlava, f. Omladina Telč, inv. č. 1, Zápisní kniha, folio 43.

zakladatelů spolku Jan Kypta,¹⁹² později se této funkce ujal ředitel místní obecné školy Antonín Erban.¹⁹³

Během prvních tří let existence spolek pořádal v průměru čtyři veřejné koncerty ročně a po vzniku spolkového pěveckého sboru v roce 1890 se tato frekvence ještě zvýšila. Do té doby výbor spolku „*ponechal na vůli pánům členům, aby zpěv soukromě pěstovali, zpěv takzvaný jednotlivý (dueta, sóla atd.)*“¹⁹⁴ pod vedením učitele Kašpara. Zájem o sborový zpěv, který postupně vedli učitelé J. Kypta, Antonín Erban a od roku 1892 učitel Tomas, byl tak velký, že žádost některých slečen o přijetí do sboru musela být zamítnuta a v roce 1894 byl přijat návrh, aby se dvakrát týdně „*cvičila ve zpěvu mužská mládež.*“¹⁹⁵

Orchestr i pěvecký sbor telčské „Omladiny“ si našly své pevné místo v kulturním životě města. Koncerty, pořádané pětkrát až šestkrát do roka,¹⁹⁶ se těšily značné oblibě veřejnosti, jak dokazuje i fakt, že spolek tradičně rozesílal na 300 kusů pozvánek a čisté výtěžky z těchto akcí se pohybovaly vždy kolem 30 zl. (ř. č.)

S ohledem na programy koncertů zmiňovaných spolků je v hudební kultuře těchto asociací zřetelný akcent na vlastenectví – ačkoli se v programech objevovaly i kusy ze zahraniční produkce, např. Brahmsovy Uherské tance, skladby P. I. Čajkovského, z Verdiho Traviaty či Wagnerova Lohengrinu, k oblíbeným kusům patřily zejména Dvořákovy Slovanské tance, písně ze Smetanových oper, např. Ukolébavka z Hubičky, Zpěv

---

¹⁹² Protože v dubnu 1888 ze spolku na čas vystoupil, funkci dirigenta převzal Josef Krepčík, po svém návratu v září 1890 se jí Kypta znovu ujal.

¹⁹³ Jihlavské listy, 1. 9. 1894, s. 3.

¹⁹⁴ Sborový zpěv do té doby nebyl pěstován kvůli nedostatku vyšších hlasů.

¹⁹⁵ SOkA Jihlava, f. Omladina Telč, Zápisní kniha, folio 122.

¹⁹⁶ V zimním období v sále hostince U Černého orla, v teplejších obdobích roku v zahradě pivovaru.

Blaženky z opery Tajemství či skladby od K. Bendla a J. Procházky. Někdy se dokonce výběr děl zahraniční provenience setkal s nevolí publika. Když na mikulášské zábavě brtnického spolku konané 8. prosince 1907 „koncertoval gramofon páně Jungwirthův, domnívav se [Jungwirth], že hudba, na kterou se musí vždy hleděti se stanoviska uměleckého a nikoli národního, dával na program kromě většiny kusů českých též skladby polské, ruské, anglické a německé. Tyto ... zavdaly příčinu ku nespokojenosti mnohým přítomným pp. hostům ..., [kteří] dávali svou nespokojenost najevo způsobem nepěkným. Výsledek toho byl, že další část večera minula se svým cílem.“¹⁹⁷

Podobně jako v případě přednášek i při pořádání koncertů se ne vždy spolky spoléhaly jen na vlastní síly a jejich hudební podniky tu a tam oživovali hosté – vedle zmíněného učitelského sdružení pozvaného slavkovskou „Včelou“ to byl např. známý kolínský kapelník František Kmoch, který v dubnu 1888 zavítal do Telče a s nímž pak místní „Omladina“ udržovala přátelské styky.¹⁹⁸ (Dále spolek jednal také se slavným houslistou Františkem Ondříčkem o možném koncertu, s nímž se ale nedohodl.) 14. března 1891 vystupovali na koncertu šlapanického Čtenářsko-zábavního klubu sourozenci Josef a Marie Vaňoučkovi z Mladé Boleslavi hrající na harmonion a housle.

5. 5 Divadelní kultura

Vypravit se na divadelní představení se stejně jako v Čechách, tak i na Moravě druhé poloviny 19. století stalo dalším oblíbeným způsobem jak ve

---

¹⁹⁷ SOkA Jihlava, f. Knihovni a zábavní spolek Brtnice, inv. č. 1, Kniha protokolů, folio 19.

¹⁹⁸ Např. když se spolek v roce 1891 rozhodl zakoupit dva nové lesní rohy u kolínské firmy, kapelník Kmoch byl požádán, aby nástroje pro spolek vybral.

městě i na venkově strávit nedělní (popř. sváteční) odpoledne, nebo alespoň jeho část, a neměnil na tom nic ani fakt, že útlukem českého divadelnictví byly až do konce století převážně sály hostinců a jiná provizorní místa (zahrady, obory atd).¹⁹⁹ Obliba dramatické produkce, potvrzovaná mnoha pamětníky, dala od 60. let vedle řady kočovných společností,²⁰⁰ které byly na Moravě „až do vzniku stálého divadla v Brně v roce 1884 – a mimo Brno prakticky až do roku 1918 – nositeli profesionálního divadla,“ vzniknout velkému množství ochotnických souborů, nejčastěji při nejrůznějších typech spolků, jejichž „hegemonie v uměleckém a společenském životě českého měšťanstva“²⁰¹ se projevovala i tímto způsobem.

Stálé a aktivně působící divadelní odbory či kroužky, jejichž činnost přesahovala rámec občasných výstupů u příležitosti spolkových zábav a výletů, vznikly při tečovickém²⁰² a brtnickém spolku, bludovském „Svatopluku,“ telčské a měřínské „Omladině,“ v jejímž případě se ochotničení stalo stěžejním bodem spolkové činnosti.²⁰³ Do dramatického

---

¹⁹⁹ Hudec, V.: K vývojové a axiologické problematice českého hudebního divadla na Moravě v 2. polovině 19. století. In: Divadlo v české kultuře 19. století. Praha 1985, s. 58 – 62, s. 58.

²⁰⁰ Zatímco „průkopníci zájezdového divadla v 50. letech Moravou jen projížděli, od následujícího desetiletí se tento region stal pro ředitele družin křižujících česká města vítaným zpestřením,“ někteří z nich „svou kariéru spojili právě s Moravou.“ (Marek, P.: Kočovní herec. Příklad rodiny Štanderů. In: Fasora, L. – Hanuš, J., Malíř, J.: Člověk na Moravě 19. století. Brno 2008, s. 435 – 448, s. 436.)

²⁰¹ Hudec, s. 58.

²⁰² ²⁰² Šrámková, V. – Valenta, J.: Místopis českého amatérského divadla. Sv. 2. Praha 2002, s. 544.

²⁰³ Zbylé spolky se pořádání divadel věnovaly pouze sporadicky (pokud vůbec). Stolová společnost od „Fontány“ odehrála 15. 11. 1908 kus „Maroušek“ a 17. 8. 1913 představení „Staré hříchy.“ „Královská rada“ stolové společnosti „Včela“ se v březnu 1912 rozhodla „pořádati něco zvláštního,“ a sice sehrát divadelní představení „Strakonický dudák“ a poté tři kuplety; k realizaci však nakonec nedošlo kvůli nedostatku herců. Myslechovický „Sušil“ sehrál za dobu své existence dvě divadelní představení – „Národní slavnost“ (leden 1900) a „Furiant“ (prosinec 1904). Spolkový výbor šlapanického klubu dospěl v prosinci 1887 k rozhodnutí založit divadelní jednotu za účelem „trvalého oživení divadla ve Šlapanicích,“ neboť „nemile to nesl, že po delší již dobu divadlo u nás téměř úplně spí.“ Do ochotnického souboru se přihlásilo 11 členů: Antonín Fritz, Karel Řehák, Jakub Sapák, Karel Velan, Josef a Vincenc Zemanovi, Marie Lodlová, Růžena Moravcová, Anna Procházková, Marie Řeháková a Josefa Kalvodová. (SOKA Brno-venkov, f. Čtenářsko-zábavní klub Šlapanice, inv. č. 1, Kniha pozvání do schůzí, folio 11.) Soubor ale nebyl příliš aktivní, samostatná

kroužku, který byl založen již při první (ustavující) schůzi spolku (11. 5. 1893), vstoupila valná většina stávajících členů (31 z 35)²⁰⁴ a jen během následujících sedmi měsíců kroužek „s velkou oblibou publika“ sehrál 5 divadelních představení, zřídil vlastní přenosné jeviště a nakoupil nové divadelní knihy, líčidla, paruky a jiné rekvizity; v roce následujícím se měřínská veřejnost mohla pobavit již u 10 spolkem sehraných kusů.²⁰⁵

K nejaktivnějším ochotníkům působícím při měřínské „Omladině“ patřili: krejčí Jan Rosol (coby ředitel odboru a režisér), František Vybíral (jirchářský dělník), Josef Vencálek (sklářský pomocník), Jan Kožený (jirchářský pomocník), František Sysel (krejčovský pomocník), Antonín Kožený (jirchářský mistr), František Tichař (koželužský pomocník), Josef Záruba (obuvník), Terezie Krátká, Antonie Chalupová, Antonie Kožená, Magdalena Čejková, Františka Šobová, Františka Salašová, Marie Šobová a Žofie Bártová (coby herci a herečky).²⁰⁶

Nebyl to ale vždy pouze zájem o amatérské divadelnictví, co vedlo k založení ochotnického souboru - když byl začátkem roku 1888 ustaven dramatický kroužek telčské „Omladiny,“ v pozadí stály také záměry charitativní a subvenční, neboť výtěžky²⁰⁷ z pořádaných divadel obvykle směřovaly k podpoře „chudých dětí a studujících místní reálky,“ popřípadě

---

divadelní představení v podstatě nepořádal, pouze při zábavách a výletech občas předvedl nějaký kuplet. Divadelní kultuře se spolek věnoval spíše společnými návštěvami divadla v Brně a představení pořádaných kočovnými společnostmi, které zavítaly do Šlapanic.

²⁰⁴ 19 pánů a 12 dam. V následujících letech počet ochotníku značně kolísal – v roce 1894 jich soubor čítal 24, ale v letech 1897 a 1898 pouhých 10; od roku 1899 se jejich počet pohyboval kolem 20. (SOKA Žďár nad Sázavou, f. Jednota katolických mužů a jinochů Měřín, inv. č. 1, Rozvrh členstva).

²⁰⁵ Např. u veseloher Telegram od G. Pflagra (1. 7.) či Jiříkovo vidění od J. K. Tyla (11. 11.).

²⁰⁶ SOKA Žďár nad Sázavou, f. Jednota katolických mužů a jinochů pro Měřín, inv. č. 1, Rozvrh členstva.

²⁰⁷ Jejich výše byla různá, pohybovala se od 10 do 40 zl.ř.č., např. čistý příjem z představení konaného 28. 4. 1889 činil 17 zl. 12 krejcarů, z 21. 9. 1890 40 zl., 1. 10. 1893 10 zl., 1. 11. 1895 21 zl. 4 krejcarů.

českých spolků. Protože se spolek soustředil hlavně na rozvoj hudební kultury a herci²⁰⁸ byli většinou také členy spolkového orchestru či pěveckého sboru, tyto charitativní podniky, které se podobně jako koncerty setkávaly s velkým zájmem publika, pořádal pouze třikrát až čtyřikrát do roka.²⁰⁹ Od roku 1897 k těmto „běžným“ divadlům přibyla oblíbená novinka - představení loutkového divadla pro děti, která „Omladina“ pořádala ve spolupráci s místní sokolskou jednotou.²¹⁰

Při brtnickém spolku vznikl divadelní kroužek,²¹¹ „jehož členové při hraní, výběru kusů, opisování úloh a jinak činně [byli] účastni,²¹² formálně teprve v lednu roku 1906, navazoval ale na dlouholetou tradici amatérského divadla, kterému se spolek věnoval již od počátku své existence²¹³ a někteří jeho členové dokonce mnohem dříve.²¹⁴ Ustavení kroužku tak bylo spíše záležitostí pro forma, respektive snahou o zajištění lepší organizace (pětkrát až šestkrát do roka) pořádaných divadel, která si našla své pevné místo

---

²⁰⁸ V průběhu existence souboru jsou jako zapálení ochotníci vzpomínáni zejména: učitel Ladislav Partner a c. k. úředník berního úřadu Ctibor Bloudek (coby režiséři), Milada Gregorová, sestry Berta a Vojtěška Brandstillery, c. k. úředník městské plynárny Jan Šnejdárek, František Lír, kapelník a učitel hudby Karel Hejda st., Herbert Kočvárek, technik Robert Hambalík, učitelé Augustin Ptáček a Antonín Kašpar.

²⁰⁹ Např. v roce 1893 to byly: kus Krásná ženuška (9. 4.), veselohra Zajíc (25. 6.), veselohra V zajetí (1. 10.) a kus V rodinném zátiší (17. 12.) (SOkA Jihlava, f. Omladina Telč, Zápisní kniha, folio 116 - 117.)

²¹⁰ Šrámková, – Valenta, s. 544.

²¹¹ Přihlásili se do něj: syn statkáře Jan Lev Kába, obchodník František Coufal, Jaroslav Leicner, truhlář Josef Česnek, obchodník František Česnek, učitelé Adolf Ptáček, František Brada, Jan Liška a V. Pekař, R. Janíček, T. Hurych, slečny Urbánková a Dohnalová. (SOkA Jihlava, f. Knihovní a zábavní spolek Brtnice, inv. č. 1, Kniha protokolů, folio 8, 9.)

²¹² Tamtéž.

²¹³ Např. 11. 8. 1897 sehrál veselohru Staří blázni od J. L. Turnovského, v 23. 3. 1898 veselohru Jiříkovo vidění od J. K. Tyla, 27. 12. 1903 Na statku a v chaloupce od J. Mervarta či 30. 4. 1905 kus Těžké ryby od M. Baluckého.

²¹⁴ Členové spolku Jaroslav a František Coufalovi, Lev a Arnošt Kába, Jaroslav a František Česnekovi, Jan Vetchý a Josef Hos patřili ke zmiňovaným brtnickým studentům, kteří od počátku 90. let provozovali v Brtnici ochotnické divadlo. Po vzniku spolku se mu věnovali v rámci spolkové činnosti.

v brtnickém kulturním životě²¹⁵ a i pro členy spolku představovala oblíbený způsob zábavy – z důvodu velkého zájmu o ochotničení si při valné hromadě roku 1906 „někteří členové stěžovali, že se jim při hraní divadel nedostává žádné funkce.“²¹⁶

Patrně neaktivnější ze zmíněných spolků byl v oblasti amatérského divadelnictví bludovský „Svatopluk,“ zvláště v meziválečném období²¹⁷ – např. jen v letech 1920 a 1921 uvedl 13 premiér,²¹⁸ přičemž bylo běžné, že některá představení i třikrát opakoval, a od roku 1921 oživoval bludovskou divadelní scénu také prostřednictvím loutkového divadla.

Jako dlouholetý režisér souboru působil Theodor Březina, k dalším významným osobnostem ochotnického divadla při „Svatopluku“ patřili Josef Straka, Karel Řežucha, Anežka Klimešová a Jan Konečný ml.²¹⁹

Obliba divadelního ochotničení i zájem publika vedly v roce 1923 k rozhodnutí postavit v budově Národního domu nové jeviště²²⁰ a spolu se stavbou²²¹ provést novou malbu hlavního sálu a opony z rukou akademického malíře Jana Daňka z Letovic, který na strop sálu vymaloval zemské znaky, nad jeviště bílou orlici a na oponu scénu z dějin

---

²¹⁵ Spolek nerozesílal pozvánky, ale pouze vyvěšoval plakát, přesto se divadelní představení těšila velké návštěvnosti, čemuž odpovídaly i výtěžky – mezi 20 až 30 zl.ř.č. za každé představení.

²¹⁶ SOkA Jihlava, f. Knižovní a zábavní spolek Brtnice, inv. č. 1, Kniha protokolů, folio 11.

²¹⁷ I před rokem 1914 pořádal divadelní představení, např. v roce 1898 uvedl hru Pasačka z Lurd, kterou třikrát opakoval, v červenci 1899 veselohry Damoklův meč a Pan Franc.

²¹⁸ Opuštěná, Pytlák Martin, Černé jezero, Dražba pro nevěstu, Hrobníkův syn, Psohlavci, Ženská vojna, V zápasech, Z českých mlýnů, Krakonoš, Čertovo kvítko, Ukradené dítě, Zkáza. (SOkA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 2, Účetní kniha od roku 1915, folio 11.)

²¹⁹ Balík, S.: Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a tělocvičná jednota Orel [online], dostupné na: <http://www.bludov.cz/Webove-stranky/Mapa-stranek/Katolicky-ctenarsko-zabavni-klub-Svatopluk-a-telocvicna-jednota-Orel.html>, [2013-07-09].

²²⁰ Kolaudace proběhla 16. listopadu 1924.

²²¹ Protože mezi členy spolku figurovala řada řemeslníků, tito se zdarma podíleli na stavbě a i díky tomu se náklady pohybovaly kolem 10 000 Kč.

velkomoravské říše – knížete Svatopluka na smrtelném loži podávajícího svým třem synům pruty ke zlomení.²²²

Svoji divadelnickou činnost „Svatopluk“ obnovil i po druhé světového válce - divadlem „Není v Klein nad legraci“ (6. 7. 1945) -, a protože se setkala s velkým zájmem veřejnosti, ještě v témže roce spolek zahájil práce na přístavbě dvou bočních galerií, po jejichž dokončení v roce 1947 bylo v sále Národního domu 400 míst k sezení. Členové ochotnického souboru ve své činnosti pokračovali i po vynuceném rozpuštění spolku, k němuž došlo v únoru 1949, a to pod záštitou Sboru dobrovolných hasičů v Bludově, k němuž většina divadelníků přistoupila.²²³

Divadelní repertoár zmíněných spolků byl velmi pestrý – figurovaly v něm veselohry,²²⁴ kuplety, opery a operety,²²⁵ melodramata²²⁶ i činohry,²²⁷ nejčastěji se ale ochotnické soubory uchýlovaly k nazkoušení divácky nenáročných kusů, jejichž jediným cílem bylo pobavení publika - tedy nejrůznějších veseloher. Kusy s vážnějším námětem se objevovaly spíše sporadicky, např. drama Václav Hrobčický z Hrobčic od

---

²²² Po „vítězném únoru“ byly malby i opona zničeny. (Balík, S.: Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a tělocvičná jednotka Orel [online], dostupné na: <http://www.bludov.cz/Webove-stranky/Mapa-stranek/Katolicky-ctenarsko-zabavni-klub-Svatopluk-a-telocvicna-jednota-Orel.html>, [2013-07-09].)

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Např. Jedenácté přikázání od F. F. Šamberka (1923 v Bludově, 3. 8. 1890 v Brtnici), Klepy od M. Baluckého (1. 4. 1907 v Brtnici, 16. 9. 1894 v Telči), Telegram a Kapitola I., II. a III. od G. Pflagra (30. 3. 1891 v Brtnici), Pan Měsíček obchodník od L. Stroupežnického (8. 11. 1903 v Brtnici), Konkurzy pana notáře od J. Vávry (6. 10. 1907 v Brtnici, 6. 9. 1891 v Telči), Zajíc od I. I. Mjasnického (25. 6. 1893 v Telči), Jiříkovo vidění od J. K. Tyla (8. 11. 1894 v Měříně, 1922 v Bludově, 23. 3. 1898 v Brtnici), Noční můra a osudný den od A. Wolfa (15. 3. 1896 v Měříně) či Lumpacivagabundus od J. N. Nestroye (1. 12. 1895 v Měříně).

²²⁵ Bramborová vojna od J. Čapky (prosinec 1890 v Telči), Ve studni od V. Blodka (28. 3. 1910 v Brtnici).

²²⁶ Věčnost a Pomsta květin od Z. Fibicha (telčská „Omladina“).

²²⁷ Např. Útok zisku od Fr. K. Svobody (únor 1894 v Telči), Karel Modrava od E. Zítka (září 1908 v Brtnici), Furianti od E. Peškové (duben 1896 v Měříně).

L. Stroupežnického,²²⁸ drama Otec od A. Jiráska,²²⁹ hra s námětem z českých dějin Bratři od J. Vrchlického²³⁰ či drama Černé oči od P. M. Mallocha.²³¹

5. 7 Charitativní a podpůrná činnost a její nacionální podtext

V kontextu společenské a politické situace závěru 19. století je třeba subvenční činnost, které se věnovala řada ze sledovaných spolků,²³² chápat nejen jako charitu, ale také jako důležitou součást národního boje, který v tomto období na řadě míst vrcholil, což také určovalo směry, kterými se tato podpora ubírala. V duchu slavného výroku Jaroslava Vrchlického – „*dvě zbraně máme: knihu jen a školu*“ – se zmíněné spolky vedle osvětové činnosti věnovaly v rámci národních snah především podpoře českého školství a české školní mládeže, a to v různých podobách.

Nejčastější způsob - který byl jakýmsi nepsaným pravidlem českého spolkového života - představovalo (alespoň občasné) zasílání finančních příspěvků Ústřední matici školské v Praze - popřípadě jejím místním odborům –, jež byla, slovy pokladníka stolové společnosti „Erbovních pánů a dam od Fontány“ Jana Gabriela, považována za „*nejlepší naši národní tvrz, která český jazyk a české srdce českému dítěti českých rodičů před nemravným odnárodňováním umožňuje zachrániti.*“²³³ Občasné příspěvky

---

²²⁸ 1. 11. 1898 v Telči. (Thalie. List pro dramatickou literaturu a umění, č. 18, 1898/1899, str. 144.)

²²⁹ Květen 1894 v Telči.

²³⁰ 22. 5. 1895 v Telči.

²³¹ 17. 9. 1911 v Brtnici.

²³² Vedle slavkovských stolových společností, které vznikly hlavně za tímto účelem se charitativní činnosti věnovaly také telčská „Omladina,“ brtnický spolek, myslechovický „Sušil“ a šlapanický klub.

²³³ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány, inv. č. 2, Spisový materiál, folio 10.

v podobě svatováclavských darů, mezi členstvem pořádaných sbírek nebo jen momentálních výtěžků z kulturních akcí zasílaly myslechovický „Sušil,“ brtnický spolek a telčská „Omladina,“²³⁴ pravidelné pak šlapanický klub, který na podzim roku 1887 získal diplom skutečného člena ÚMŠ,²³⁵ a zejména zmíněná stolová společnost, jež za více než dvacetileté období své existence odvedla Matici téměř 28 000 K (korunové měny Rakouska-Uherska)..²³⁶

„Fontánský národ“ byl v oblasti finanční podpory nadací zajišťujících zakládání a provoz českojazyčných škol natolik aktivní, že lze tuto označit za ústřední bod jeho činnosti – vedle ÚMŠ přispíval také na Podpůrný spolek Radhošť v Praze,²³⁷ Podpůrný spolek c. k. vysoké české školy technické v Brně,²³⁸ Školský spolek Komenský ve Vídni²³⁹ a Školský spolek „Galaš“ v Hranicích.²⁴⁰ V menší míře přispívala na některé z těchto nadací také telčská „Omladina“ – v dubnu 1889 zaslala 10 zl.ř.č. spolku Komenský a v říjnu 1894 30 zl.ř.č. spolku Radhošť jako jubilejní dar.

Vedle těchto velkých školských nadací spolky podporovaly také místní školy, a to v podobě finančních příspěvků či nákupu učebních pomůcek - slavkovská „Včela“ zakoupila v roce 1912 školní čítanky pro 40 nemajetných žáček měšťanské dívčí školy ve Slavkově (za 60 K – korunové měny

---

²³⁴ Myslechovický „Sušil“ daroval ÚMŠ 8 K v lednu 1904, brtnický spolek 7 K v lednu 1911 a 41 K v prosinci 1912, telčská „Omladina“ v září 1890 20 zl.

²³⁵ Udělováný za dar 200 K odvedených najednou, nebo v průběhu pěti let. (Získaného diplomu si klub velmi považoval a u příležitosti jeho slavnostního vyvěšení ve spolkových místnostech uspořádal 23. 10. taneční večírek s programem.)

²³⁶ Vedle řady diplomů skutečného člena tedy získala i několik diplomů člena zakládajícího – udělovaných za dar 1000 K.

²³⁷ Ke dni 19. 11. 1911 250 K.

²³⁸ Ke dni 19. 11. 1911 100 K.

²³⁹ K témuž 200 K.

²⁴⁰ K témuž 76 K.

Rakouska-Uherska),²⁴¹ brtnický spolek daroval v roce 1908 48 K (korunové měny Rakouska-Uherska) nově zřízené měšťanské škole v Brtnici na nákup učebních pomůcek²⁴² a myslechovický „Sušil“ zaslal v roce 1903 12 K (korunové měny Rakouska-Uherska) nedávno zřízenému českému reálnému gymnáziu v Litovli.

V oblasti charitativní činnosti se zmíněné spolky často zaměřovaly na podporu chudé školní mládeže a sirotků ve formě hmotného zajištění i poskytování rozptýlení. Již výše byly zmíněny mikulášské nadílky slavkovské „Včely,“ při nichž spolek chudým dětem rozdával ošacení a různé pamlsky; kromě toho v červnu 1912 přispěl obnosem 50 K (korunové měny Rakouska-Uherska) na dětskou útulnu ve Slavkově²⁴³ a koncem července 1911 připravil tzv. dětské radovánky – velký výlet s pohoštěním²⁴⁴ a programem pro žáky místní obecné a měšťanské školy.

Telčská „Omladina“ pořádala každoročně několik koncertů a divadel, z jejichž výtěžků financovala obědy pro „chudé děti a studující,“²⁴⁵ v prosinci přispívala na nákup vánočního stromečku pro sirotky, koncem školního roku na výlety místních škol a roku 1892 vstoupila do Spolku českých pěstounek jako přispívající člen.²⁴⁶ Chudé školní děti finančně podporovaly také myslechovický „Sušil,“²⁴⁷ slavkovská společnost „Fontána“²⁴⁸ a brtnický spolek.²⁴⁹

---

²⁴¹ SOkA Vyškov, f. Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, Spisový materiál, folio 54.

²⁴² SOkA Jihlava, f. Knihovní a zábavní spolek Brnice, inv. č. 2, Kniha protokolů, folio 18.

²⁴³ Zřízena byla o rok dříve Ženským odborem Národní jednoty pro jihozápadní Moravu ve Slavkově. (Vyškovské noviny, 14. 6. 1912, str. 6.)

²⁴⁴ Spolek zajistil 2 uzenky, veku a sodovku pro 700 dětí.

²⁴⁵ Např. v roce 1887 zaplatila v místním hostinci 100 obědů, v roce 1888 185 obědů, v roce 1894 dokonce 600.

²⁴⁶ Příspevek činil 2 zl.ř.č. ročně. (Za dobu své existence přispěla „Omladina“ v Telči na charitativní účely téměř 1800 zl.ř.č.)

²⁴⁷ V roce 1903 zaslal obnos 15 zl.ř.č. pro chudé studenty litovelského gymnázia.

Vzhledem k nacionálnímu podtextu podpůrné činnosti zmíněných spolků nezůstaly bez povšimnutí ani velké „národní projekty,“ jako byla Národopisná výstava v Praze (1895) - v její prospěch uspořádala telčská „Omladina“ spolu s místní Občanskou besedou koncert s výtěžkem 50 zl.ř.č. a stolová společnost od Fontány přispěla obnosem 40 K (korunové měny Rakouska-Uherska) na národopisný výbor ve Vyškově -, nebo České národní divadlo v Brně, kterému „fontánský národ“ zaslal do roku 1911 225 K (korunové měny Rakouska-Uherska).

Protože členové zmíněných spolků bývali mnohdy současně členy místních sokolských jednot,²⁵⁰ jejich finanční a jiná²⁵¹ podpora směřovala i k této tělovýchovné organizaci – společnost „Včela“ ze Slavkova přispěla v roce 1910 místnímu Sokolu 17 K (korunové měny Rakouska-Uherska) a v roce 1912 50 K (též) jako příspěvek na cestovní fond do Prahy u příležitosti VI. Všesokolského sletu, brtnický spolek přispěl obnosem 65 K (korunové měny Rakouska-Uherska) (1914) a telčská „Omladina“ darovala místnímu Sokolu 10 zl.ř.č. (1893).

---

²⁴⁸ V roce 1906 přispěla obnosem 100 K (korunové měny Rakouska-Uherska) na ošacení chudých dětí ve Slavkově a 50 K (též) na slovácké sirotky v Černé.

²⁴⁹ V roce 1919 zaslal výtěžek z divadla (41 Kč) Československé péči o dítě.

²⁵⁰ Občas spolky pořádaly se Sokolem také společné akce. Brtnický spolek se koncem roku 1914 zabýval otázkou, zda se s místní jednotou nespojit v jeden spolek – nakonec byl návrh zamítnut.

²⁵¹ V podobě bezplatného zapůjčování jeviště, divadelních rekvizit, klavíru či spolkových místností.

6. Členové

Mezi členstvem většiny sledovaných spolků figurovali muži i ženy, výjimky tvoří stolová společnost „Včela,“ která ve svém kruhu oficiálně sdružovala pouze mužské členy,²⁵² a bludovský „Svatopluk,“ jehož stanovy zapovídaly ženám členství až do vzniku samostatného Československa.²⁵³ Členství ve spolku ovšem ženám ne vždy zaručovalo stejná práva jako členům mužským – zatímco ve výboru brtnického spolku zasedaly v roce 1903 dvě ženy (učitelky Františka Dohnalová a Josefa Sršňová) a F. Dohnalová dokonce ve funkci místostarostky,²⁵⁴ stanovy Čtenářsko-zábavního klubu v Líšni (1888) výslovně vyloučily „osoby ženské“ z práva „*návrhy činiti, rokovati a hlasovati ve valné hromadě, do výboru voliti a volen býti*“ a přiznávají jim pouze spolkové výhody.²⁵⁵

Vedle pohlaví ke kritériím pro přijetí patřil také věk – vstoupit do daných spolků bylo možné od 16, popřípadě 18 let –, „dobrá pověst a bezúhonnost“ – a že se nejednalo o pouhý obrat, dokazuje rozhodnutí členů „Omladiny“ v Telči vyloučit pana Sedláčka „*za nespolečenské chování, které stupňováno tak dalece, že i policií [byl] napomínán k pokoji*“²⁵⁶ a zaplacení zápisného.²⁵⁷ O přijetí či nepřijetí nového člena rozhodoval ve

---

²⁵² Jejich manželky se ovšem na spolkové činnosti podílely – přípravou pohoštění u příležitosti výletů a dárků a pamlsků rozdávaných při mikulášských nadílkách. Vzpomínána je zvláště Adéla Matoušková, manželka hostinského Matouška, „*horlivá podporovatelka „Včelky.*“

²⁵³ Dle stanov se mohl stát členem „1) každý dobré pověsti požívající katolík - muž a mladík od 20. roku..., 2) každý bezúhonný školu vyšší jinoch.“ (SOkA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 4, Spisový materiál, folio 5.) Teprve po první světové válce do spolku vstupují i ženy.

²⁵⁴ SOkA Jihlava, f. Knižovní a zábavní spolek Brtnice, inv. č. 2, Kniha zápisů, folio 1.

²⁵⁵ Např. přivést si do spolkových místností hosta, využívat bezplatně spolkovou knihovnu.

²⁵⁶ SOkA Jihlava, f. Omladina Telč, Zápisní kniha, folio 103.

²⁵⁷ Pohybovalo se mezi 20 krejcary a 1 zl.ř.č.

většině případů spolkový výbor, jen stolová společnost „od Fontány“ a brtnický spolek přijímaly členy pod podmínkou souhlasu většiny.

6. 1 Povinnosti a práva členů

Patrně nejdůležitější povinností každého člena (vyjma čestných) bylo placení pravidelných příspěvků,²⁵⁸ které představovaly jeden ze zdrojů, z nichž spolky financovaly svoji činnost, proto patřilo její dlouhodobé neplnění vedle nevhodného chování k důvodům vyloučení ze spolku. Zatímco ve zbylých případech se placení dělo běžným způsobem, slavkovská „Včela“ si zvolila způsob sobě vlastní – ve svůj svátek každý člen koupil 25 litrů piva, které byly rozprodány mezi zbylé členy po 6 halířích (korunové měny Rakouska-Uherska) za půllitr, a výtěžek plynul do spolkové pokladny.

K základním principům spolkového života patřila angažovanost, zodpovědnost jedince a jeho podřízení se vůli většiny,²⁵⁹ každý člen se tedy vstupem do spolku zavazoval k povinnosti podřídit se usnesení výboru, valné hromady a smírčího soudu,²⁶⁰ stejně jako dodržovat domácí, popřípadě knihovní řád. Bludovský „Svatopluk“ šel v oblasti angažovanosti a zodpovědnosti jedince ještě dál – jeho stanovy ukládaly povinnost *„spolučleny slovem i skutkem k životu pořádnému nabádati ... a býti věren*

---

²⁵⁸ Roční příspěvek stolové společnosti „Erbovních pánů a dam od Fontány“ činil 3 K (korunové měny Rakouska-Uherska), spolku v Tečovicích 50 krejcarů (ř.č.), v Líšni 50 krejcarů (ř.č.), v Telči 1 zl. (ř.č.), myslechovického „Sušila“ 20 krejcarů (ř.č.), brtnického spolku 1 K (korunové měny Rakouska-Uherska) a bystřického spolku 1 zl. (ř.č.) Členové zbylých spolků platili příspěvky měsíčně – šlapanického klubu 30 krejcarů (ř.č.), bludovského „Svatopluka“ 10 krejcarů (ř.č.), měřínského spolku 5 krejcarů (ř.č.)

²⁵⁹ Dále také dobrovolnost, rovnost, ústavnost, volitelnost a možnost diskuze zajišťované (ve většině případů) rovnými právy a povinnostmi. A protože od 80. let vtahoval spolkový život stále širší vrstvy obyvatelstva, jsou spolky obecně díky těmto principům považovány za jeden z „motorů vytváření občanské společnosti ... a školu demokracie.“ (Malíř, s. 117.)

²⁶⁰ Řešil případné spory mezi členy spolku. Ustavoval se přechodně tak, že si každá ze zúčastněných stran zvolila ze členstva jednoho nebo dva zástupce a pak svého předsedu. Z rozhodnutí smírčího soudu nebylo možné se odvolat.

své české národnosti.²⁶¹ Vzhledem k blízkému přátelskému vztahu mezi členy slavkovských stolových společností si tito stanovili také milou povinnost přát spolučlenům k svátku, narozeninám a „radostným rodinným událostem.“

Demokratické tendence, které se v rámci spolkového života prosadily, byly vyjádřeny také v možnosti (ve většině případů) každého člena podílet se na rozhodování o spolkových záležitostech, krocích k dosažení společně stanoveného cíle a ovlivňovat vedení spolku, kterou zajišťovalo právo předkládat návrhy, rokovat a hlasovat na valné hromadě, volit a být zvolen do výboru.

Vedle těchto práv ze členství vyplývaly nejrůznější výhody – od možnosti využívat čítárnu a věnovat se uměleckým či sportovním zájmům, přes právo přivést si do spolkových místností hosta až k bezplatnému, nebo alespoň zlevněnému vstupu na spolkové akce.

6. 2 Počet členů

Počet členů sledovaných spolků se po ustálení v počáteční fázi existence většinou zásadním způsobem neproměňoval. Spolky v Líšni, Tečovicích, Myslechovicích, Brtnici, v Měříně a Šlapanicích lze počítat mezi menší, neboť počet jejich členů se pohyboval kolem 30 až 40 osob.²⁶² Dvakrát větší počet členů sdružovala slavkovská „Včela,“ která již krátce po

---

²⁶¹ SOKA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 4, Spisový materiál, folio 6.

²⁶² Šlapanický klub měl v roce 1896 32 členů, v roce 1901 35, v roce 1907 39. Do měřínské „Omladiny“ vstoupilo již na první ustavující schůzi 35 členů, jejich počet se ale v průběhu dalších let příliš nezvyšoval, např. v roce 1896 spolek čítal 40 členů. Brtnický spolek i po deseti letech trvání v roce 1907 sestával z 34 členů, v roce 1913 ze 44; po první světové válce spolek obnovil činnost s 30 členy a když se začátkem 30. let rozcházel, týkalo se to pouze 16 členů. Myslechovický „Sušil“ měl k roku 1908 36 členů a spolek v Líšni v roce 1892 32 členů. V případě tečovického spolku se počet členů před rokem 1914 zjistit nepodařilo, ale k roku 1936 dle obecní kroniky čítal 50 členů a o rok později 62.

založení čítala 30 členů a do dvou let (1909) již 71; na tomto počtu pak setrvala až do svého rozpuštění (1913).²⁶³ Zbylé ze sledovaných spolků čítaly mezi 150 až 200 členy.²⁶⁴

6. 3 Sociální skladba členstva

Již výše bylo zmíněno, že za zrodem sledovaných spolků stáli většinou lidé, kteří v rámci dané obce či regionu zastávali funkci elit (pokud ne majetkových, tedy alespoň vzdělanostních) – nejčastěji úředníci, honorace a příslušníci inteligence – náležející z hlediska sociální skladby do vyššího nebo středního spektra středních vrstev.²⁶⁵ Ačkoli od 80. let 19. století se ve spolkovém životě angažovaly stále širší vrstvy obyvatelstva,²⁶⁶ byly to právě tyto elity, z nichž se ve většině sledovaných případů v rámci spolku nejen rekrutovaly vůdčí osobnosti, ale které také dominovaly co do sociální skladby členstva.²⁶⁷ Týká se to stolových společností ve Slavkově, telčské „Omladiny“, brtnického a bystřického spolku a šlapanického klubu.

---

²⁶³ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, inv. č. 2, Spisový materiál, folio 15.

²⁶⁴ Stolová společnost „Erbovních pánů a dam od Fontány“ čítala v prvním roku existence 16 členů, ale po pěti letech (1898) již 143 a v roce 1903 dokonce 241; v závěru existence (1914) do společnosti docházelo přes 200 členů. Počet členů telčské „Omladiny“ se po celou dobu existence spolku nepatrně zvyšoval – z počtu 163 k roku 1888 vzrostl na 188 v roce 1892 a k roku 1897 na 198. Ačkoli Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem zpočátku nečítal mnoho členů (v roce 1895 47), postupně jejich počet značně narostl – k roku 1899 na 126, k roku 1902 na 159 a v roce 1908 již čítal 185 členů. Bludovský „Svatopluk“ sestával v roce 1900 ze 130 členů, a to i přesto, že spolek o rok dříve opustilo 63 osob (viz výše). Zlom znamenala až první světová válka, v jejímž důsledku se počet 174 členů k roku 1915 snížil na 46 k roku 1919. Po vzniku samostatného Československa ale spolek úspěšně pokračoval ve své činnosti a již v roce 1922 sdružoval 96 osob.

²⁶⁵ Machačová, J. – Matějček, J.: Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914. Praha 2010, s. 241.

²⁶⁶ Kladiwa – Pokludová – Kafková, s. 99.

²⁶⁷ Odpovídá to obecnému trendu spolkového života, který se již „od 60. let rozvíjel v relativně uzavřených sociálněkulturních milieu. I tam, kde se členy národně kulturních spolků stali jednotlivci z řad řemeslnictva, dělnictva a rolnictva, nedošlo většinou k jejich integraci, ale naopak velmi často spíše k jejich přechodu do spolků sociokulturně bližších.“ (Malíř, s. 119.)

Mezi členstvem zmíněných spolků patřili na prvním místě k nejpočetněji zastoupeným profesním skupinám úředníci²⁶⁸ a učitelé,²⁶⁹ následovaní vykonavateli svobodných povolání (lékaři, advokáty,²⁷⁰ lékárníky, obchodníky, techniky apod.), představiteli obecní samosprávy a duchovenstvem. Podíl nižších středních a dolních vrstev reprezentovaných chudými řemeslníky,²⁷¹ rolníky, továrními dělníky, domkaři a sloužícími byl (i podstatně) nižší, stejně jako příslušníků vrstev horních.

Např. mezi 433 členy, kteří se postupně soustředili ve stolové společnosti „Fontána,“ figuroval 1 hrabě (JUDr. Václav Kounic),²⁷² 3 poslanci

---

²⁶⁸ Prestiž úředníka a jeho povolání byla velká hlavně na přelomu 18. a 19. století a vyplývala z jeho materiálního zajištění, na tehdejší poměry relativně slušné vzdělanosti a faktu, že si nevydělával manuálně. Postavení jakožto honorace (i když někdy spíše formální) však přetrvalo až do závěru 19. století. (Machačová – Matějček, s. 247.)

²⁶⁹ Spolu s tím, jak rostl význam vzdělání, zvyšoval se od poloviny století také počet učitelů a jejich společenská prestiž. Ve městech i na venkově postupně nahrazovali faráře na poli osvěty a kultivace obyvatel a bývali velmi aktivní v oblasti veřejného života dané obce. (Machačová – Matějček, s. 255 – 260.) Např. člen telčské „Omladiny,“ učitel a od roku 1891 ředitel dívčí měšťanské školy Jan Tiray se houževnatě snažil o zkvalitnění výuky, proto pořádal přednášky pro učitele, výstavy, divadelní představení a poučné vycházky. Napsal knihu pro učitele „Vyučování zeměpisu na školách národních.“ Aktivní byl rovněž v hudební kultuře města Telče – vyučoval zpěv, vedl chrámový sbor a byl ředitelem kůru. Byl členem Muzejního spolku a hlavním autorem modelu historického jádra Telče předvedeného na Národopisné výstavě v Praze. V letech 1902-1919 působil jako kustod městského muzea. (http://www.telc.eu/turista_a_volny_cas/historie/osobnosti/tiray_jan, [2013-07-25].) Podobně se šlapanický učitel Josef Jarolím, člen zdejšího Čtenářsko-zábavního klubu, aktivně angažoval ve společenském a kulturním životě města – vedle zmíněného klubu byl vůdčí osobností, jednatelem, nebo alespoň členem výboru celé řady dalších šlapanických spolků, např. Muzejního spolku, Sokola, Národní jednoty pro JHZ Moravu, Svatopluka atd. (<http://www.slapanice.cz/vyznamne-osobnosti/>, [2013-07-25].)

²⁷⁰ Obě profesní skupiny náležely díky relativně vysokým výdělkům k vyšší střední vrstvě společnosti s váženým postavením. Vysoká míra angažovanosti ve veřejném životě se u nich předpokládala a zvláště advokáti a právníci se často stávali volenými zástupci obecní samosprávy či zemskými poslanci. (Malíř, J.: Advokát. Příklad JUDr. Václava Šíleného. In: Fasora – Hanuš – Malíř, s. 79 – 110, s. 79.) Např. člen brtnického spolku, lékař Tomáš Peňáz zasedal v 90. letech v obecním výboru.

²⁷¹ Za chudé řemeslo se považovalo: tkalcovství, pekařství, krupařství, plátenictví, krejčovské a ševcovské řemeslo. Naopak k výnosným řemeslům patřilo: mlynářství, barvířství, perníkářství, kloboučnictví, klenotnictví, kožešnictví. (Machačová – Matějček, s. 231.)

²⁷² Slavkovského panství se ujal v roce 1897. Patřil k uvědomělým vlastencům, např. krátce po svém příchodu do Slavkova zavedl na svém velkostatku české úřadování namísto německého (Pernes, s. 16) a v září roku 1903 zapůjčil zámecké místnosti pro potřeby pořádání velké slavnosti ve prospěch ÚMŠ. (SOKA Vyškov, f. Stolová společnost páni od fontány, inv. č. 3, Spisový materiál, folio 9.)

zemského sněmu,²⁷³ 118 úředníků, 57 učitelů, ze svobodných povolání 22 lékařů, 18 advokátů, 10 obchodníků, 10 lékárníků, 10 inženýrů, 8 hostinských, 6 stavitelů, 4 chemici, 3 akademičtí malíři, 2 technici, 2 zvěrolékaři, 2 kapelníci, fotograf, podnikatel, redaktor, 6 farářů a 11 kaplanů, 4 měšťané, ředitel divadla, ředitel mlékárny, statkář, 2 majitelé domu, majitel továrny, majitel tiskárny, majitel hotelu, majitelka realit, 3 hoteliéři, knihtiskař, 3 zahradníci, 1 sloužící, 5 rolníků, 3 dělníci, 10 provozovatelů chudých řemesel a jejich manželky.²⁷⁴ Nebo členstvo šlapanického klubu tvořilo v roce 1905: 9 úředníků, 8 učitelů (mezi nimi jedna žena), lékař a jeho manželka, zvěrolékař, starosta, farář, hostinský, 2 obchodníci, 2 řemeslničtí mistři, 2 provozovatelé výnosných řemesel (mlynář a pozlacovač), klempíř, stolař, 3 řezníci, holič, krejčí a 5 rolníků.²⁷⁵

Výjimku tvoří silně katolicky orientované spolky²⁷⁶ – bludovský „Svatopluk“ a měřínská „Omladina“ (později Jednota katolických mužů a jinochů pro Měřín a okolí), u jejichž zrodu sice stáli příslušníci elit (hlavně faráři),²⁷⁷ ale početně v nich dominovali příslušníci nižších středních a dolních vrstev. Členstvo bludovského „Svatopluka“ např. v roce 1914 tvořili: 1 farář, 2 kaplani, 1 lékař, 1 úředník, 40 domkářů, 39 dělníků, 21 řemeslníků, 9 rolníků, 3 obchodníci, 7 sloužících, hajný, hostinský,

---

²⁷³ Karel Novák, Ladislav Radimský, Josef Střelec.

²⁷⁴ Ještě na přelomu století patřilo k běžné praxi, že manželky příslušníků vyšších a středních vrstev nepracovaly (alespoň ne oficiálně), jejich společenské postavení tedy bylo odrazem postavení jejich manžela. Pouze u osmi členek společnosti je uvedeno povolání – zmíněná majitelka realit, 6 učitelek a 1 poštovní úřednice. (SOKA Vyškov, f. Stolová společnost pání od fontány, inv. č. 2, Seznam členů.)

²⁷⁵ SOKA Brno-venkov, f. Čtenářsko-zábavní klub Šlapanice, inv. č. 3, Kniha pozvání do schůzí 1901-1906, folio 42.

²⁷⁶ Tento typ spolků se běžně zaměřoval na dělníky, rolníky a řemeslníky.

²⁷⁷ Ve druhé polovině 19. století se na řadě míst projevovala v důsledku sekularizace nedůvěra vůči farářům a oproti první polovině století se projevil také pokles autority, ale díky aktivitě ve vlasteneckém hnutí a kulturním životě si faráři stále udržovali společenskou prestiž. (Machačová – Matějček, s. 250 – 251.)

hudebník a prodavač;²⁷⁸ podobně mezi členy spolku v Měříně figurovali k roku 1894: 2 kaplani, 1 učitel, hostinská, 2 kupci, 17 řemeslníků a jejich manželky či dcery (6).²⁷⁹ (V případě myslechovického „Sušila“ se přesné informace o profesním zařazení členů nepodařilo zjistit, ovšem díky katolické orientaci spolku a faktu, že fungoval na malé vesnici, lze mezi členstvem předpokládat vyšší podíl nižších vrstev.)

---

²⁷⁸ SOKA Šumperk, f. Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a Orel, tělovýchovná jednota Bludov, inv. č. 2, Účetní kniha, folio 2.

²⁷⁹ SOKA Žďár nad Sázavou, f. Jednota katolických mužů a jinochů, inv. č. 2, Rozpis členstva, folio 3, 4.

7. Zánik spolků

Většina sledovaných spolků ukončila svoji činnost dobrovolným rozpuštěním²⁸⁰ ještě za existence Rakouska-Uherska. V roce 1893, pouhé dva roky po založení, se na svém rozpuštění usnesl Čtenářsko-zábavní klub v Líšni z důvodu nezájmu členstva a z toho vyplývající nepříliš rozsáhlé spolkové činnosti.²⁸¹ Jmění, které by mělo být dle stanov z roku 1891 v případě zániku klubu věnováno na dobročinné účely, spolek – z důvodu nečinnosti – žádné neměl.²⁸²

Z podobných příčin se rozešla stolová společnost „Včela“ ve Slavkově, která se v posledních letech své existence potýkala s liknavostí svých členů (viz výše) a spory mezi nimi, které často vedly k vystoupení některých „včeliček“ ze spolku a komplikovaly chod společnosti.²⁸³ Že se nejednalo o ojedinělé situace potvrzuje úryvek ze zápisu z „hlavního rojení“ počátkem roku 1913 – *„nejsme jako ty skutečné včeličky, které máme mítí za vzor, stává se tak že mezi sebou nemůžeme se snášeti, ... když jeden chce vpravo, druhý míří vlevo“* – i rozhodnutí členů poslední „královské rady“

---

²⁸⁰ Rokovat a rozhodnout o zániku spolku příslušelo ve všech případech valné hromadě, na níž se musela sejít většina členů (2/3, popř. ¾) a většina přítomných se pak kladně vyslovit pro rozpuštění.

²⁸¹ SOkA Brno-venkov, f. Čtenářsko-zábavní klub v Líšni, inv. č. 1, Spisový materiál, folio 10.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ Např. v roce 1909 to byl spor ohledně volby královské rady. Kniha záznamů sděluje: *„V květnu udály se velké rozbroje, neb někteří členové začali narážet na jednotlivce, pak i do více osob, které jim jaksi nebyli vhod a jejich vládě nechtěli se úplně podrobiti... Způsob jakým by je vyštvali byl ten, že ... koupili si gramofon, s myšlenkou, budeme jim tak dlouho hrátí, až je odtud ven dostaneme.“* Stal se ale pravý opak – ostatní členové zakročili a zmínění pánové ze „Včely“ vystoupili. Nebo v únoru 1912 se mezi hospodářem Josefem Hanákem a místokrálem Aloisem Uhlířem, rozhořel spor o hudební nástroje patřící spolku, které A. Uhlíř, jenž současně působil jako dirigent spolkového orchestru, měl u sebe a občas je využíval pro soukromé potřeby. J. Hanák trval na tom, aby je Uhlíř přinesl zpět do spolkových místností, ale ten odmítl s tím, že je potřebuje a kdykoli je spolek hodlal využít, nástroje přinesl. Spor nakonec skončil vystoupením Hanáka ze spolku, neboť ten *„měl pocit, že jeho názory jsou vždy proti srsti.“* (SOkA Vyškov, f. Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, Kniha záznamů a usnesení Královské rady stolové společnosti Včela ve Slavkově, folio 3, 22).

zvolené v březnu téhož roku přijmout své funkce pod podmínkou, „*zdali to půjde v lepších kolejích a aby se vyhnulo všelijakým nesvárům.*“²⁸⁴ Již v červenci 1913 se však společnost rozešla, což včelmistr František Hnilica komentoval posledním zápisem: „*Ende, dál to nende.*“²⁸⁵

Poněkud odlišný způsob zániku představovala situace, kdy se členové rozhodli pro změnu názvu a formálně i účelu spolku uvedeného ve stanovách, popřípadě se spolek úplně rozešel a jeho bývalí členové založili spolek nový – pod jiným názvem a se změněnými stanovami. Původní spolek tak úředně přestal existovat, přestože jistá kontinuita zde často byla zachována v podobě stejné členské základny a mnohdy obdobné činnosti. Týkalo se to měřínské i telčské „Omladiny,“ myslechovického „Sušila“ a spolku v Bystřici pod Hostýnem.

Již výše byla zmíněna silná katolická orientace měřínské „Omladiny,“ která na valné hromadě konané 31. května 1896 vedla k rozhodnutí o přijetí nového názvu spolku a změně stanov. Důvodem změny byla nespokojenost starších členů, kteří s původním názvem souhlasili s vírou, že označením „Omladina“ povzbudí mladší generaci ke vstupu do spolku, což se ale minulo účinkem.²⁸⁶ Protože byli přesvědčeni, že „*dnes jest spolkům katolickým přidělena velká úloha a naší povinností státi buď se stranou jejich za práva utlačovaného lidu a nebo proti nim,*“²⁸⁷ zvolili si název „Jednota katolických jinochů a mužů pro Měřín a okolí.“

---

²⁸⁴ SOKA Vyškov, f. Stolová společnost Včela Slavkov u Brna, Kniha záznamů a usnesení Královské rady stolové společnosti Včela ve Slavkově, folio 23.

²⁸⁵ Tamtéž, folio 14 – 15.

²⁸⁶ SOKA Žďár nad Sázavou, f. Vlastenecká omladina Měřín, inv. č. 1, Hlavní kniha Čtenářsko-zábavního spolku „Vlastenecké Omladiny“ v Měříně, folio 8.

²⁸⁷ Tamtéž.

Spolu s názvem spolku, do něhož neměly od nynějška přístup ženy jakožto právoplatné členky – mohly pouze působit v divadelním odboru -, se změnil i jeho účel, který nyní představovalo: „a) *Vzdělání katolických jinochů, aby se stali řádnými katolickými muži, b) pěstování a rozšiřování zbožnosti a mravnosti, c) oslava služeb Božích, d) pohoštění přicestovalých členů tovaryšů a podporování chudých nemocných.*“²⁸⁸ (Z těchto příčin nově ustanovenou katolickou jednotu opustilo mnoho dosavadních členů a ta se na několik měsíců - do konce roku 1896 - ocitla ve vnitřní krizi.) Bylo by snadné dojít k závěru, že s novým účelem se změnila také náplň spolkové činnosti, ta ovšem zůstala v podstatě totožná – spolek pořádal zábavy, divadla, přednášky, výlety a provozoval knihovnu, a to až do roku 1903, kdy se rozešel.

V roce 1909 svoji činnost formálně ukončila „Omladina“ v Telči, když spolek splynul s místní Občanskou besedou²⁸⁹ a vznikl tak zdejší Čtenářský spolek.²⁹⁰ Obdobně v roce 1911 převzal funkci zaniklého myslechovického „Sušila“ nově zřízený místní odbor Národní jednoty pro východní Moravu.²⁹¹

Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem se od svého počátku zaměřoval hlavně na činnost okrašlovací, zatímco od činnosti zábavní bylo postupně upuštěno. Když byly v únoru 1911 změněny stanovy, v nichž figuruje název „Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Bystřici

---

²⁸⁸ SOKA Žďár nad Sázavou, f. Vlastenecká omladina Měřín, inv. č. 2, Spisový materiál, folio 4. (Od nynějška se tedy s ohledem na oficiální rakouskou statistiku spolek řadil do kategorie spolků vzdělávacích.)

²⁸⁹ Vznikla již v roce 1872 z iniciativy místních učitelů a profesorů, pěstovala hudbu a zpěv, hrála divadlo, pořádala přednášky, zábavy, besedy a od roku 1873 provozovala veřejnou knihovnu.

²⁹⁰ Čtenářský spolek navázal na činnost svých dvou předchůdců – v jeho rámci vzniklo sedm odborů: divadelní, pěvecký, hudební, přednáškový, literární, sportovní a zábavný. S přestávkou, způsobenou první světovou válkou, působil až do roku 1921. (<http://www.smetanatelc.estranky.cz/clanky/historie-sboru.html>, [2013-08-17].)

²⁹¹ Koudela, M.: Paměti obce Myslechovic. Olomouc 1998, s. 20.

pod Hostýnem“ a zábavní činnost je zcela vypuštěna,²⁹² šlo spíše o formální potvrzení léta provozované praxe.²⁹³

Propuknutí první světové války, která utlumila kulturní i společenský život, přineslo v roce 1914 zánik slavkovské Stolové společnosti „Erbovních pánů a dam od Fontány,“²⁹⁴ jejíž majetek²⁹⁵ očekávatelně připadl Ústřední matici školské, a Čtenářsko-zábavního klubu ve Šlapanicích, jehož knižní fond převzala šlapanická obecní knihovna.²⁹⁶

Po první světové válce svoji činnost obnovily Knihovni a zábavní spolek v Brtnici, Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk v Bludově a Čtenářsko-zábavní spolek v Tečovicích. Brtnický spolek se v meziválečném období zaměřil především na provozování knihovny, kterou sice s roce 1920 prodal obci, ovšem nadále ji spravoval. Počátkem třicátých let členové došli k rozhodnutí, že již spolku není třeba, neboť obec je schopna provoz knihovny zajistit vlastními silami, a tak se koncem roku 1933 spolek rozešel, aniž by disponoval jměním.²⁹⁷

Bludovský Svatopluk a spolek v Tečovicích překonaly i období druhé světové války, nástup komunistického režimu však přinesl jejich zánik. Jako jediné ze sledovaných spolků neukončily svoji činnost dobrovolným

---

²⁹² SOKA Kroměříž, fond Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem, inv. č. 2, Spisový materiál, Stanovy Spolku pro okrašlování a ochranu domoviny.

²⁹³ Na činnost spolku navázal v roce 2008 v Bystřici pod Hostýnem vzniklý Okrašlovací a zábavní spolek, o. s. (<http://www.ozs.cz/o-nas/> [2013-08-04]).

²⁹⁴ Pernes, s. 14.

²⁹⁵ V hodnotě asi 500 K, nejcennější položku představovalo piano, které spolek zakoupil za 350 K.

²⁹⁶ Založená již v roce 1889 z popudu tehdejšího starosty a mimo jiné člena zdejšího Čtenářsko-zábavního klubu Václava Zemana. Tato instituce, dnes Městská knihovna Šlapanice, postupně převzala knižní fondy i jiných ve Šlapanicích zaniklých spolků, např. Občanské besedy. (<http://naseknihovna.cz/slapanice/index.php?s=1129>, [2013-08-17].)

²⁹⁷ SOKA Jihlava, Brtnice, inv. č. 5, Spisový materiál, folio 28.

rozejitím, nýbrž z rozhodnutí státní moci.²⁹⁸ Již v únoru 1949 rada Okresního národního výboru Šumperk nařídila rozpuštění bludovského Svatopluka, jehož majetek přešel na Místní národní výbor v Bludově. Jednalo se Národní dům (čp. 353),²⁹⁹ různý nábytek, tělocvičné nářadí³⁰⁰ a spolkovou knihovnu, která byla začleněna do knihovny obecní. V roce 1951 došlo z rozhodnutí Okresní národní výbor Zlín k rozpuštění Čtenářsko-zábavního spolku v Tečovicích, jehož knihovna se následně stala součástí knihovny obecní.³⁰¹

---

²⁹⁸ Na základě § 1, odst. 2, příloha c) vládního nařízení č. 305/1948 Sb. ze dne 28. 12. 1948 ve smyslu §§ 25 a 27 zákona č. 134/1867 ř.z., opírající se o ustanovení § 1 zákona č. 213/1948 Sb.

²⁹⁹ Převod na nového majitele se uskutečnil v květnu 1951.

³⁰⁰ Nářadí si následně odvezl Sokol z Hrabíšina.

³⁰¹ SOkA Zlín, f. Místní národní výbor Tečovice, inv. č. 4, Pamětní kniha, s. 167.

Závěr

Většina sledovaných zábavních spolků i obě stolové společnosti dostaly svému jménu - umožňovaly svým členům i veřejnosti věnovat se nejrůznějším způsobům zábavy a našly si tak pevné místo v kulturním a společenském životě příslušných obcí. Výjimky tvoří pouze Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem, jenž se od počátku orientoval spíše na činnost okrašlovací, aby od zábavní postupně úplně upustil, a nepříliš aktivní Čtenářsko-zábavní klub v Líšni, rozpuštěný již dva roky po svém založení.

Sledované spolky si byly v mnoha ohledech velmi podobné, jak jistě doložily předcházející kapitoly; případné odlišnosti vyplývaly zejména z faktu, že za zrodem jednotlivých spolků stály rozdílné osobnosti s různými zájmy, hodnotami apod.

Pokud se zakládajícími členy stali faráři a kaplani, jako v případě myslechovického „Sušila,“ měřínské „Omladiny“ a bludovského „Svatopluka,“ spolky bývaly silně katolicky zaměřené s častým akcentem na svoji vzdělávací funkci a orientované hlavně na řemeslníky, dělníky a rolníky. Zmíněné zaměření spolku v Bystřici především na kultivaci vzhledu města rovněž vycházelo ze zaměstnání hlavních zakládajících členů - zahradník a stavitel. Aktivní podpora českého školství a českých dětí v případě zbývajících spolků jistě souvisí s velkým podílem inteligence a učitelstva mezi osobnostmi, jež se na založení podílely.

Tato práce si za cíle stanovila poskytnutí informací o zmíněných, dosud nezpracovaných spolcích na jedné straně a vytvoření obecnějšího náhledu na zvolený typ spolku a jemu se blížících stolových společností na základě daných příkladů na straně druhé. Autorka doufá, že byly alespoň z části splněny.

Anotace

Jméno a příjmení autorky: Bc. Kateřina Kršková

Název katedry a fakulty: Katedra historie, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Jazykově české stolové společnosti a zábavní spolky na Moravě a jejich místo v kulturním a společenském životě elit v „dlouhém“ 19. století

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jana Oppeltová, Ph.D.

Počet znaků: 144 270

Počet příloh: 0 stránek

Počet titulů použité literatury: 57

Klíčová slova: zábava, volný čas, český spolkový život, elity, zábavní spolky, stolové společnosti, Morava, divadelní představení, knihovny, sport, hudba, zpěv.

Charakteristika diplomové práce: Magisterská diplomová práce se zabývá českými stolovými společnostmi a zábavními spolky na Moravě v „dlouhém“ 19. století, se zaměřením na přelom 19. a 20. století. Poskytuje informace o jejich vzniku, činnosti, členstvu a zániku a dokládá jejich význam pro kulturní a společenský život v příslušných obcích.

Zusammenfassung

Diese Magister-Diplomarbeit trägt Informationen über tschechische Vergnügungsvereine und sog. Tischgesellschaften in Mähren im „langen“ 19. Jahrhundert. Die Tischgesellschaften waren die informellen Gruppen der Freunde, die regelmäßig in der Kneipe zu den verschiedenen Arten Spaß zusammentrafen. Sie ähnelten den Vergnügungsvereinen. Diese Vereine veranstalteten Theatervorstellungen, musikalische und gesangliche Konzerte, Ausflüge ins Grüne, Tanzveranstaltungen und betrieben Bibliotheken usw., so sie waren sehr aktiv im Kultur- und gesellschaftlichen Leben der Gemeinden, wo sie entstanden. Auch diese Vereine widmeten sich karitativer Tätigkeit. Mitglieder dieser Vereine waren haupt Angehörigen der Intelligenz.

Diese Arbeit befasst sich mit allen tschechischen Vergnügungsvereinen und Tischgesellschaften in Mähren nicht, sondern nur mit den Verein, für die sich die Quellen in den Archiven in Mähren erhielten. Sie sind diese Vereine: „Čtenářsko-zábavní klub ve Šlapanicích,“ „Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk v Bludově,“ „Čtenářsko-zábavní spolek v Tečovicích,“ „Čtenářsko-zábavní klub v Líšni,“ „Vzdělávací a zábavní spolek Omladina v Telči,“ „Čtenářsko-zábavní spolek vlastenecká Omladina v Měříně,“ „Knihovní a zábavní spolek v Brtnici,“ „Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem,“ „Čtenářsko-zábavní spolek Sušil v Myslechovicích,“ „Stolová společnost Včela ve Slavkově u Brna“ und „Stolová společnost Erbovní páni a dámy od Fontány Slavkov u Brna.“ Die Arbeit befasst sich haupt mit dem Zeitabschnitt der Wende des 19. und 20. Jahrhundert, wann die Mehrheit dieser Vereine tätig waren.

Seznam použitých pramenů a literatury

I. Prameny:

a) Archivní prameny

- **Státní okresní archiv Brno-venkov se sídlem v Rajhradě**
  - fond Čtenářsko-zábavní klub Šlapanice
  - fond Čtenářsko-zábavní klub v Líšni
  - fond Okresní úřad Brno-venkov
→ č. kartonu 678, inv. č. 42a, Spolkový katastr

- **Státní okresní archiv Jihlava**
  - fond Knihovní a zábavní spolek Brtnice
  - fond Omladina Telč
  - fond Okresní úřad Jihlava
→ č. kartonu 662, inv. č. 114, Spolky

- **Státní okresní archiv Kroměříž**
  - fond Okrašlovací a zábavní spolek v Bystřici pod Hostýnem

- **Státní okresní archiv Olomouc**
  - fond Čtenářsko-zábavní spolek Sušil Myslechovice
  - fond Okresní úřad Litovel
→ č. kartonu 258, inv. č. 37, Spolkový katastr

- **Státní okresní archiv Šumperk**
  - fond Katolický čtenářsko-zábavní spolek Svatopluk a OREL, tělovýchovná jednota Bludov

- **Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna**
  - fond Stolová společnost páni od fontány Slavkov u Brna
  - fond Stolová společnost Včela Slavkov u Brna

- **Státní okresní archiv Zlín**
  - fond Čtenářsko-zábavní spolek Tečovice
  - fond Okresní úřad – Okresní národní výbor Zlín
→ č. kartonu 657, inv. č. 1121 IV, Spolkový katastr
  - fond Archiv obce Tečovice
→ inv. č. 26, Pamětní kniha
  - fond Místní národní výbor Tečovice
→ inv. č. 4, Pamětní kniha

- **Státní okresní archiv Žďár nad Sázavou – pobočka Velké Meziříčí**
  - fond Vlastenecká Omladina Měřín
  - fond Jednota katolických jinochů a mužů pro Měřín a okolí Měřín
  - fond Archiv městečka Měřín
→ kniha A1, Obecní kronika Měřín
  - fond Okresní úřad Velké Meziříčí

→ č. kartonu 680, kniha 7, Záznam spolkového katastru

b) Tištěné prameny

- Březina, J.: *Paměti obce Bludova*. Bludov 1927.
- *Měříň*. In: Kratochvíl, A.: *Vlastivěda moravská II.: Místopis Moravy*. Čís. 41, Velko-Meziříčský okres. Jihlavský kraj. Brno 1907, s. 273-306.
- *Thalie: list pro literární a dramatické umění*, č. 18, 1898/1899.

c) Tisk

Jihlavské listy, roč. III. (1894).

Pozor, roč. XI. (1904).

Selské listy, roč. XVI. (1899).

Severní Morava, roč. V. (1910).

Vyškovské noviny, roč. VII. – XV. (1898-1906), roč. XX. – XXII. (1911-1913).

b) Materiály z muzeí

- Městské muzeum Bystřice pod Hostýnem
- fond Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny Bystřice pod Hostýnem

II. Literatura:

- Altman, K.: *Zlatá doba štamgastů pražských hospod*. Brno 2003.
- Balík, S.: *Bludovští kněží*. In: *Bludovan 2002*, č. 4, s. 5 – 6.

- Bláhová, K.: *Vzdělání a osvěta v českém 19. století*. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha 2004, s. 7 – 10.
- Boštík, M.: *Hnízdo kosů litomyšlských*. Litomyšl 2006.
- Dohnalová, E. – Musilová, E.: *Bibliografie okresu Olomouc*. Díl 2. Ostatní města a obce olomouckého okresu. Brno 1996.
- Dohnalová, E. – Musilová, E.: *Bibliografie okresu Šumperk*. Brno - Olomouc 2002.
- Dörflová, Y. – Dyková, E.: *Kam se chodilo v Praze za múzami*. Praha 2009.
- Drašarová, E.: *Soupis právních předpisů a dokumentů ke spolčovacímu právu z fondů Státního ústředního archivu v Praze od poloviny 19. století do roku 1918*. In: *Sborník archivních prací* 1990, XI., 1990, 2, s. 297 – 343.
- Drdácký, M.: *Dějiny Telče v díle místních historiků*. Telč 2004.
- Dušek, R.: *Společnost Šestiperáků v Ústí nad Orlicí*. In: *Nové letopisy města Ústí nad Orlicí a okolí*, č. 1, s. 12 – 15, č. 2, s. 23 – 26, č. 3, s. 18 – 21. Ústí nad Orlicí 2000.
- Efmertová, M.: *České země v letech 1848-1918*. Praha 1998.
- Englová, J.: *Spolkový život v Čechách v 19. století a na počátku 20. století*. Ústí nad Labem 2005.
- Fasora, L.: *Představitel obecní samosprávy – Příklad Rudolfa Rohrera*. In: *Fasora, L. – Hanuš, J. – Malíř, J.: Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2002, s. 124 – 139.
- Fialová, A.: *Bibliografie okresu Kroměříž*. Kroměříž 1984.

- Hlaváček, I. – Kašpar, J.- Nový, R.: *VADEMECUM pomocných věd historických*. Jinočany 2002.
- Heyduk, M. – Sýs, K.: *Jak se bavila Praha*. Mnichovice 2009.
- Hnízdil, O.: *Měřín 1298-1998, 700 let*. Měřín 1998.
- Horská, P. – Maur, E. – Musil, J.: *Zrod velkoměsta*. Praha 1992.
- *Hospody a pivo v české společnosti*. Praha 1997.
- Hudec, V.: *K vývojové a axiologické problematice českého hudebního divadla na Moravě v 2. polovině 19. století*. In: *Divadlo v české kultuře 19. století*. Praha 1985, s. 58 – 62.
- Janák, J. a kol.: *Dějiny Brtnice a připojených obcí*. Brno 1988.
- Janíčková, P.: *Spolky a spolkový život v Bludově do r. 1918*. Diplomová práce (2002). Uloženo ve Státním okresním archivu Šumperk.
- Jordán, F.: *Bibliografie okresu Vyškov*. Brno 1980.
- Kladiwa, P. – Pokludová, A. – Kafková, R.: *Lesk a bída obecních samospráv Moravy a Slezska 1850-1914*. II. díl, 1. svazek. Ostrava 2008.
- Kment, Z.: *Hospody a jejich historická úloha v české společnosti*. Valašské Meziříčí 2011.
- Kol.: *Hospody a pivo v české společnosti*. Praha 1997.
- Kopecký, J.: *Naše Šlapanice*. Šlapanice 2006.
- Koudela, M.: *Paměti obce Myslechovic*. Olomouc 1998.
- Kozlová, O.: *Obrazy z dějin Hostýna*. Bystřice pod Hostýnem 2008.

- Kubíček, J. – Štarka, J.: *Bibliografie okresu Žďár nad Sázavou*. Brno 1993.
- Laudová, H.: *Národně významné festivity 19. století a jejich folkloristická dramaturgie*. In: *Divadlo v české kultuře 19. století*. Praha 1985, s. 154 – 160.
- Lenderová, M.: *Dějiny každodennosti „dlouhého 19. století“ II. Život všední a sváteční*. Pardubice 2005.
- Lenderová, M.: *O proměnách elit v českých zemích*. In: *Vesmír* 81, březen 2002, s. 165 – 168.
- Lorenzová, H. – Petrasová, T.: *Salony v české kultuře 19. století*. Praha 1999.
- Ludvová, J. a kol.: *Hudební divadlo v českých zemích. Osobnosti 19. století*. Praha 2006.
- Macháčová, J. – Matějček, J.: *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Praha 2010.
- Machová, J.: *Bibliografie okresu Brno-venkov*. Brno 2002.
- Majer, J.: *Z hudební minulosti města Slavkova (příspěvek k historii kulturního vývoje Slavkova do roku 1945)*. In: *Hudba Vyškovska (Katalog regionální hudebně historické výstavy)*. Vyškov 1968, s. 75 – 84.
- Malíř, J.: *Advokát. Příklad JUDr. Václava Šíleného*. In: Fasora, L. – Hanuš, J. – Malíř, J.: *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008, s. 79 – 110.
- Malíř, J.: *Formování občanské společnosti na Moravě a její deficity*. In: Sekera, M.: *Badatelské problémy 19. století*. Acta

Universitatis Carolinae. Philosophica et historica, 2, 1997, s. 107 – 123.

- Marek, P.: *Kočovný herec. Příklad rodiny Štanderů*. In: Fasora, L. – Hanuš, J., Malíř, J.: *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008, s. 435 – 448.
- Míka, Z.: *Zábava a slavnosti staré Prahy: od konce 18. do počátku 20. století*. Praha 2008.
- Nedělníková, E. – Chybová, H.: *Bystřice 1368-2008*. Bystřice pod Hostýnem 2008.
- Padrnosová, J.: *Učitel. Příklad Jana Jaroslava Jelínka*. In: Fasora, L. – Hanuš, J. – Malíř, J.: *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008, s. 111 – 123.
- Pernes, J.: *Vývoj kulturního života ve Slavkově u Brna v letech 1848-1986*. In: Vlach, J. st. – Vlach, J. ml.: *Kulturní život ve Slavkově u Brna v letech 1867-1986*. Brno 1987, s. 11 – 25.
- Pokludová, A.: *Lékař – Příklad Františka Boučka a Nikodéma Kroczka*. In: Fasora, L. – Hanuš, J. – Malíř, J.: *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008, s. 61 – 78.
- Pokorný, J.: *Lidovými a osvětovými snahy v Evropě*. In: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*. Praha 2004, s. 54 – 59.
- Pytlík, R.: *Ve stínu pípy*. Praha 1996.
- Rapport, M.: *Evropa devatenáctého století*. Praha 2011.

- Sekera, M.: *Komunikační deficity české společnosti 19. století*. In: Badatelské problémy 19. století. Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica, 2, 1997, s. 125 – 133.
- *Smějeme se s kuplety tak jako před lety: humor v české populární hudbě na přelomu 19. a 20. století*. Praha 2012.
- Šrámková, V. – Valenta, J.: *Místopis českého amatérského divadla*. Sv. 2. Praha 2002.
- Urban, O.: *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982.
- Vavruša, L.: *Tečovice: kapitoly z historie obce. 1141-1994*. Tečovice 1994.
- Vlach, J.: *Bibliografie okresu Gottwaldov*. Brno 1987.
- Vobr, J.: *Bibliografie okresu Jihlava*. Brno 1988.
- Vošahlíková, P.: *Jak se žilo za časů Františka Josefa I*. Praha 1996.

III. Internetové zdroje:

- Balík, S.: *Katolický čtenářsko-zábavní klub Svatopluk a tělocvičná jednota Orel* [online], dostupné na: <http://www.bludov.cz/Webove-stranky/Mapa-stranek/Katolicky-ctenarsko-zabavni-klub-Svatopluk-a-telocvicna-jednota-Orel.html>, cit. [2013-06-19], [2013-07-09],).
- *Josef Jarolím* [online], dostupné na: <http://www.slapanice.cz/vyznamne-osobnosti/>, cit. [2013-07-25].
- Prudík, L.: *Zájmové spolky v Měříně a jejich vliv na život v obci*. Diplomová práce (2010), dostupné na:

http://is.muni.cz/th/174258/pdf_m/Diplomova_prace_Bc._Ladislav_Prudik.txt, cit. [2013-08-17].

- *Václav Zeman* [online], dostupné na: <http://www.slapanice.cz/vyznamne-osobnosti/>, cit. [2013-07-25].
- *Tiray Jan* [online], dostupné na: http://www.telc.eu/turista_a_volny_cas/historie/osobnosti/tiray_jan, cit. [2013-07-25].
- *Okrašlovací a zábavní spolek, o.s.* [online], dostupné na: <http://www.ozs.cz/o-nas/>, cit. [2013-08-04].
- *Tradice sborového zpěvu v Telči* [online], dostupné na: <http://www.smetanatelc.estranky.cz/clanky/historie-sboru.html>, [2013-08-17].
- *Městská knihovna Šlapanice* [online], dostupné na: <http://naseknihovna.cz/slapanice/index.php?s=1129>, [2013-08-17].